

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Serhat Enis ÇELİK

POST-KOLONYALİZMDE ‘BATILI BÜYÜK GÜÇLER-ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ’
KAVRAMSAL İLİŞKİSİNİN TARTIŞILMASI: 20.YY SONRASI BÜYÜK GÜÇLERİN
POST-KOLONYAL FAALİYET TİPLERİNDEKİ ÇEŞİTLİLİKLER VE
FARKLILIKLARIN ANALİZİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Serhat Enis ÇELİK

POST-KOLONYALİZMDE ‘BATILI BÜYÜK GÜÇLER-ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ’
KAVRAMSAL İLİŞKİSİNİN TARTIŞILMASI: 20.YY SONRASI BÜYÜK GÜÇLERİN
POST-KOLONYAL FAALİYET TİPLERİNDEKİ ÇEŞİTLİLİKLER VE
FARKLILIKLARIN ANALİZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İZOL

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Serhat Enis ÇELİK'in bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hayati AKTAŞ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İZOL (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÖZTÜRK (İmza)

Tez Başlığı: Post-Kolonyalizmde 'Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri' Kavramsal İlişkisinin Tartışılması: 20.yy. Sonrası Büyük Güçlerin Post-Kolonyal Faaliyet Tiplerindeki Çeşitlilikler ve Farklılıkların Analizi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 29/06/2022

Mezuniyet Tarihi : 28/07/2022

(İmza)
Prof. Dr.Engin KARADAĞ
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Post-Kolonyalizmde ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ Kavramsal İlişkisinin Tartışılması: 20.yy. Sonrası Büyük Güçlerin Post-Kolonyal Faaliyet Tiplerindeki Çeşitlilikler ve Farklılıkların Analizi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Serhat Enis ÇELİK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

20 / 07 / 2022

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Serhat Enis ÇELİK
Öğrenci Numarası	20195238014
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İZOL
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Post-Kolonyalizmde ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ Kavramsal İlişkisinin Tartışılması: 20.yy. Sonrası Büyük Güçlerin Post-Kolonyal Faaliyet Tiplerindeki Çeşitlilikler ve Farklılıkların Analizi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1872942084
Rapor Tarihi	20/07/2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %6 Alıntılar dahil: %7
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 112 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İZOL İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	iii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	iv
HARİTALAR LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

POST-KOLONYALİZM NEDİR?

1.1. Post-Kolonyalizm Teorisi Nedir?	5
1.2. Post-Kolonyalizm Teorisinin Önemli Temsilcileri ve Şarkiyatçılık	9
1.3. İktidar ve Uluslararası Düzenin Meşruiyeti	133

İKİNCİ BÖLÜM

BATI'NIN POST KOLONYAL YÜZÜ: ABD'NİN OKYANUSYA BÖLGESİ ÜZERİNDEKİ MODERN SÖMÜRGEÇİLİK FAALİYETLERİ

2.1. Tanınmayan Coğrafya Okyanusya.....	14
2.1.1. Dağınık Bir Coğrafyanın Ülkeleri	15
2.1.1.1. Avustralya	15
2.1.1.2. Yeni Zelanda	16
2.1.1.3. Melanezya Adaları	17
2.1.1.3.1. Papua Yeni Gine.....	17
2.1.1.3.2. Solomon Adaları	18
2.1.1.3.3. Fiji	18
2.1.1.3.4. Vanuatu	19
2.1.1.4. Mikronezya Adaları.....	20
2.1.1.4.1. Kiribati	20
2.1.1.4.2. Marshall Adaları.....	20
2.1.1.4.3. Mikronezya Federe Devletleri.....	21
2.1.1.4.4. Nauru.....	21
2.1.1.4.5. Palau	22

2.1.1.5.	Polinezya Adaları	22
2.1.1.5.1.	Batı Samoa Adaları	22
2.1.1.5.2.	Tonga.....	23
2.1.1.5.3.	Tuvalu.....	23
2.1.2.	Okyanusya'nın Jeopolitik Özellikleri	24
2.2.	ABD Modern Sömürgecilği ve Okyanusya	26
2.2.1.	Büyük Okyanusun Karakolu: ABD'nin Askeri Faaliyetleri ve Etkileri.....	26
2.2.2.	ABD'nin Okyanusya Dış Politikası ve Post Kolonyal Uygulamaları	32
2.2.2.1.	Eski ve Yeni Pasifik Duvarı	33
2.2.2.2.	Transit Vize Uygulamaları	35
2.2.2.3.	Yeni Nesli Göçü ve Kültür Erozyonu	36
2.3.	ANZUS' un ABD Modern Sömürgecilğindeki Etkisi, Halkın ANZUS'a Bakış Açısı ve Yeni Pasifik Duvarı ile İlişkisi	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN BORÇLANDIRMA POLİTİKASI: SAHRAALTI AFRİKA ÖRNEĞİ

3.1.	Dolar Diplomasisi ve Borç Tuzağı Diplomasisi: Bir Kuşak, Bir Yol.....	42
3.2.	Çin'in Sahraaltı Afrika Borçlandırma Politikası.....	46
3.3.	Soft Power mı, Post Kolonyal Kuvvet mi?	52

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA VE DOĞU AVRUPA: POST KOLONYALİZM'İN ASKERİ GÜÇ VE ŞİDDET YÖNÜ İLE UKRAYNA ÖRNEĞİ

4.1.	Çatışmanın kökeninde yatan anahtar: AB'nin Genişleme Dalgaları ve Doğu Ortaklığı Projesi	54
4.2.	Turuncu Devrimlerden Donbass Savaşına Ukrayna ve Rusya Mücadelesi.....	57
4.2.1.	Euromaidan: Turuncu Devrim.....	58
4.2.2.	Kırım'ın İlhakı.....	63
4.2.3.	Donbass Savaşı.....	71

SONUÇ	80
KAYNAKÇA.....	85
ÖZGEÇMİŞ	97

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 ANZUS Logosu.....	399
-----------------------------	-----

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 2.1 Bikini Atölü	27
Görsel 4.1 Turuncu Devrim.....	59
Görsel 4.2 T-72 Tankı	76

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2.1 Okyanusya Coğrafyası.....	14
Harita 3.1 Sahraaltı Afrika.....	47
Harita 4.1 Kırım'ın Coğrafi Konumu.....	64
Harita 4.2 Donbass'ın Coğrafi Konum.....	733

KISALTMALAR LİSTESİ

(e/k)	: erkek/kadın
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEC	: The Atomic Energy Commission (Atom Enerjisi Komisyonu)
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
ANZUS	: Australia, New Zealand, United States Security Treaty (Avustralya, Yeni Zelanda, Amerika Birleşik Devletleri Güvenlik Antlaşması)
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
COFA	: Compact of Free Association (Bağımsız Birlik Sözleşmesi)
DCH	: Donetsk Halk Cumhuriyeti
ERDA	: Energy Research and Development Administration (Enerji Araştırma ve Geliştirme İdaresi)
FOCAC	: Forum On China-Africa Cooperation (Çin-Afrika İş Birliği Forumu)
GSYH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GUAM	: Organization for Democracy and Economic Development (Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü)
KYG	: Kuşak Yol Girişimi
LCH	: Luganks Halk Cumhuriyeti
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
SOD	: Serbest Ortak Devlet
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları

ÖZET

Post-Kolonyalizm teorisi, İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni dünya düzeni içerisinde sürdürülen ‘de-kolonizasyon’ faaliyetleri sonucu ortaya çıkan birçok Üçüncü Dünya Ülkesinin aslen gerçek bir bağımsızlığa sahip olmadıklarına ve geçmişte sahip oldukları kolonici düzenin daha modern bir versiyonunun üzerlerinde uygulanmaya devam ettiğini savunan uluslararası ilişkiler teorisidir. Teorinin temel alındığı çalışmalarda ise yaygın olarak kabul edilen kavramsal ilişki ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ yaklaşımıdır. Ancak 21.yy. değişen yapısı ile bu kavramsal ilişkide sarsıntıya uğramaya başlamış ve farklı dinamikler ve uygulayıcılar çerçevesinde değişmeye başlamıştır. Çalışmanın kanıtlamayı amaçladığı temel hipotez ise 21.yy. içerisinde çok kutuplu bir eksene dönüşün başlamasıyla oluşan yeni uluslararası düzen temellerinde, Post-kolonyalizm teorisi çerçevesinde hazırlanan çalışmalarda yaygın olarak kabul edilen ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ ilişkisinin yerine, ‘Büyük Güçler-Diğerleri’ anlayışının merkeze alınması gerektiğidir. Bunun yanında uygulanan analiz stili ve incelenen dinamik çeşitliliğinin artırılması ve bu arttırımın ele alınan uygulayıcı ülkenin politik anlayışı ve faaliyetleri güdümünde ne tür çeşitlilikler gösterebileceği farklı örneklerin karşılaştırmalı analizi sonucunda çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Modern Sömürgecilik, ABD, Rusya, Çin

SUMMARY

BEING DISCUSSED THE NATIONAL RELATION OF WESTERN MAJOR POWERS-THIRD WORLD COUNTRIES IN POST COLONIALISM: DIVERSITIES IN TYPES OF POST COLONIAL ACTIVITY OF MAJOR POWERS AFTER 20. CENTURY

Post-Colonialism theory is an international theory that argues that many Third World Countries, which emerged as a result of the 'de-colonization' activities carried out in the new world order after the Second World War, did not originally have a real independence and relationship theory that is a more modern version of the colonial order they had in the past continues to be applied on them. In the studies on which the theory is based, the widely accepted conceptual relationship is the 'Western Great Powers-Third World Countries' approach. However, with the changing structure of the 21st century, this conceptual relationship began to be shaken and started to change within the framework of different dynamics and practitioners. The main hypothesis that the study aims to prove is the 21st century. The reason for this is that the understanding of 'Great Powers-Others' should be put in the center instead of the 'Western Great Powers-Third World Countries' relationship, which is widely accepted in studies prepared within the framework of Post-colonialism theory, on the basis of the new international order formed with the beginning of the return to a multipolar axis in the world. In addition, increasing the variety of analysis style and dynamics examined and what kind of diversity this increase can show in the direction of the political understanding and activities of the applied country will be determined as a result of the comparative analysis of different examples.

Keywords: Modern Colonialism, USA, Russia, China

TEŞEKKÜR

Çalışmamı hazırlama sürecinde bana daimî olarak destek veren sevgili danışman Hocam Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İzol'e, eğitim sürecim boyunca benimle öğretilerini paylaşan bütün bölüm hocalarıma, beni büyüten ve izlemek istediğim yolda benden desteğini eksik etmeyen aileme ve araştırma süreci boyunca desteğini benden eksik etmeyen tüm sevdiklerime teşekkürlerimi iletmeyi borç veririm.

ÖNSÖZ

Bu araştırma ile Post-kolonyalizm teorisi kullanılarak hazırlanan çalışma ve araştırmalarda oldukça hâkim olduğu gözlemlenen ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal ilişkisinin günümüz uluslararası ilişkiler şartları ile örtüşmeyen ve değiştirilmesi gereken dinamikleri tespit edilerek bu kavramsal anlayışın yerine ‘Büyük Güçler-Diğerleri’ kavramsal yaklaşım ilişkisinin oturtulması gerektiği gösterilmiştir. İlk olarak çalışmanın temelinde yer alan Post-kolonyalizm teorisi açıklanmış ve dinamiklerinin okuyucu tarafından anlaşılması amacı taşınmıştır. Sonrasında ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal ilişkisinin oluşturmuş olduğu dinamik yapıya uygun bir örnek olan ABD-Okyanusya ele alınmıştır. Sonrasında günümüz siyasi dünyası içerisinde yaşanmakta olan ve 21.yy. dinamiklerinde yaşanan değişimlerin belirlenebilmesi için Çin’in Sahraaltı Afrika üzerinde yürüttüğü politikalar ele alınmıştır. Kavramsal yaklaşımın değişim örneğini teşkil eden son olgu olarak da Rusya-Ukrayna örneğinin içeriği detaylı bir şekilde paylaşılmıştır. Böylelikle bu politikaların modern sömürgecilik politikaları olup olmadığı değerlendirilmek istenmiştir. Elde edilen veriler sonuç kısmının ilk etabında karşılaştırılmış ve politikaların farklılık içeren dinamik yapıları sergilenmiştir. Bu farklılıklar ile oluşturulan düzlem içerisinde ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal ilişkisinin günümüz siyasi dinamiklerine uyum sağlaması amacıyla geçirmesi gereken değişimleri ve analiz düzlemine eklenmesi gereken yeni bakış açıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Yapılan çalışma, Post-kolonyal çalışmaların içeriklerine hâkim olan ‘Batılı Büyük Güçler’ ve ‘Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal ilişkisinin günümüz şartlarına uymayan yönlerini örnekler çerçevesinde analiz ederek bulmak ve bu dinamikleri dönüştürerek teori kapsamında gelecekte yapılacak çalışmalar için yeni analiz çerçeveleri sunmak amacını taşımaktadır. Bu yaklaşımın teorinin içerisinde yer alan çalışmalarda oldukça hâkim bir konumda yer alması ve günümüz uluslararası yapı ile uyuşmayan yanlarının bulunmasından ötürü bu yanların tespit edilmesi ve dönüştürülmesi, teorinin geleceği açısından giderek önemli bir hale gelmektedir.

Serhat Enis ÇELİK

Antalya, 2022

GİRİŞ

Kolonyalizm, yani sömürgecilik, kısaca tanımlanacak olursa başka insanların topraklarını fethederek onların sahip olduğu doğal ve maddi zenginliklerden faydalanmak ve yerel halkı iş gücü olarak kullanarak denetlenebilir hale getirmek demektir. İki tarz kolonyalizm bulunmaktadır. Bunlardan ilki sanayi devrimine kadar geçen süreç içerisinde yürütülen eski tip kolonyalizm, ikincisi ise sanayi devrimi sonrası süreçte oluşturulan yeni tip kolonyalizmdir (İplikçi, 2017: 1529). Eski tip kolonyalizm, güçlü bir devletin keşfettiği toprakları direkt olarak işgal etmesi ve buranın kaynakları ile insan gücünü kullanabilmek amacıyla kolonileştirmesi anlamına gelmektedir. Ancak kolonize edilen bölgeler ülkelerin kendi toprakları olarak sayılmamaktaydı. Diğer bir deyişle sömürgeci güçler buralara kendi toprakları gözüyle bakmamışlardır. Bu topraklar onların kaynakları görevi görmüş ve yalnızca bu kaynakları ana vatanlarının çıkarlarına kullanmak amacı taşımışlardır (Loomba, 2000: 20). Öte yandan yeni tip kolonyalizmde bu bakış açısı değişimlere uğramıştır. Temel özellikler ve amaçlar açısından eski tip kolonyalizme benzese de hakimiyet kurulan topraklar üzerindeki toplumu ve yapıyı baştan şekillendirmek, ülkelere bağlı valilikler kurma yoluyla karmaşık bir siyasi yapıyı oturtmak gibi faaliyetler kendisini göstermeye başlamıştır. Ele geçirilen topraklardaki yerel halkın iş gücü olarak ülkelere akışının sağlanması da yeni tip kolonyalizmin ayırt edici özelliklerinden birisi olmuştur (Loomba, 2000: 21).

Batı sömürgeciliği kavramı ise Avrupalı devletlerin dünyada geniş bölgeleri keşfettikten sonra fethederek yerleşmesi ve buralarda politik-ekonomik tabanlı bir fenomene dayalı sömürge sistemi kurduğunu göstermek amacıyla oluşturulmuş kavramdır. Modern sömürgecilik çağının başlangıcı, Avrupalıların 15.yy. içerisinde Afrika'nın güney kıyılarını ve Amerika'yı keşfetmesi ile başlamıştır. Bu keşifler sayesinde denizlerdeki güç Akdeniz'den Atlantik sularına doğru kaymıştır. İngiltere, Fransa, Hollanda, Portekiz, İspanya bu sömürgeci faaliyetler çerçevesinde siyasi, kurumsal ve kültürel yapılarını dünyanın çeşitli noktalarına taşınmış, genişlemiş ve bu bölgeleri sömürgeleştirmiştir (Britannica, Western Colonialism, Erişim Tarihi: 20.12.2021).

Birinci Dünya Savaşı'nın bitişi ile ortaya çıkan kendi kaderini tayin etme hakkı çevresinde de-kolonizasyon faaliyetleri başlamış ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu süreç hızlandırılmıştır. Böylece eskiden Büyük Batılı Güçlerin sömürgesi durumunda olan birçok bölge uluslararası siyaset arenasına bağımsız yeni devletler olarak katılmaya başlamıştır. Ancak birçok araştırmacı ve uzman tarafından bu de-kolonizasyon sürecinin tam manasıyla bir özgürlük sağlayacak şekilde yürütülüp yürütülmediği sorusu sorulmaya başlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde ele alacağımız ‘Post-Kolonyalizm’ teorisi ise bu sorunun çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Post-kolonyal teorisyenler, bu ülkelerin geçmiş bağlarının kopartılmadığını aksine yeni inşa edilen sistemle birlikte koloniciliğin modern bir versiyonu ile sömürülmeye devam ettiklerini savunmuşlardır. Bu kapsamda Okyanusya, Güney Amerika, Afrika, Doğu Avrupa, Orta Asya bölgelerinde bulunan birçok devletin halen büyük güçler tarafından zorlamalara maruz bırakıldığı dile getirilmiştir. Post-kolonyalizm’de hâkim olan ekollerden birisi olan ‘Şarkiyatçılık’, modern sömürgecilğe yeni boyutlar kazandırmış ve Üçüncü Dünya Ülkelerinin durumlarını anlatabilmek için analiz düzlemini genişletmiştir. Tüm bu ilerlemeler doğrultusunda birçok Post-kolonyal yazar tarafından Batılı Büyük Güçler, modern sömürgecilik faaliyetlerini yürüten temel güçler olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda araştırmanın odaklanacağı sorular şu şekildedir:

Post-kolonyalizm nedir ve neye odaklanır? Post-kolonyalizm temelli çalışmaların içerisinde baskın olarak yer alan ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal ilişkisinin eksik noktası nedir? Modern sömürgecilik yalnızca Batılı Büyük Güçler tarafından mı uygulanmaktadır? Büyük güçlerin post-kolonyal faaliyetlerinin tarz ve farklılıkları nelerdir? Çin ve Rusya örnekleri çerçevesinde modern sömürgeciliğin Batılı güçler tarafından yapıldığı bakış açısı değiştirilmeli midir? Post-kolonyal bakış açısı, ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal yaklaşımı ve analiz dinamikleri ne tarz değişimlere uğramalıdır?

Bu araştırmanın amacı, Post-kolonyalizm teorisinde oldukça önemli bir yeri olan ve birçok Post-kolonyal yazarın çalışmalarında merkeze aldıkları ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal ilişkisinin eksik yanlarını ortaya çıkartmaktır. Post-kolonyalizm ile sıkı bağlantısı olan Batı kavramını sorgulamaya açmak ve bu faaliyetler zincirini yalnızca Batılı Büyük Güçlerin değil, çok kutuplu dünyaya doğru evrimleşen sistem içerisinde bulunan Doğulu Büyük Güçler tarafından da yapıldığını örnekleri ile kanıtlamaktır. Bunun yanına diğer bir açı olan Üçüncü Dünya Ülkeleri kavramının da sorgulanması istenmektedir. Zira çalışmada yer alan örneklerden biri olan Ukrayna bu kategoriye girmemektedir. Yani değişen 21.yy. dinamiklerinde Post-kolonyalizm teorisinin bakış açılarının değiştirilmesi ve yeni açılarının kazandırılması gerektiğini ortaya koymak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Çalışmanın içerdiği örnekler doğrultusunda Post-kolonyalizm teorisi ile ilgili yapılan çalışmaların birçoğunun temelini oluşturan Batı kavramının eksikliğini ortaya çıkartmak açısından önemlidir. Çalışmamızda ele aldığımız örnekler hem durumların yaşandığı bölgelerin bundan nasıl etkilendiğini öğrenmek hem de bunları gerçekleştiren büyük güçlerin ‘Batılı’ kapsamının dışında yer alması ile bakış açısında ciddi bir pencere çeşitliliğinin

gerekliliğine işaret etmektedir. Uluslararası siyasi düzenin ve kutup yapısının giderek değişmeye başladığı ve küreselleşmenin farklı bir boyut kazandığı 21.yy. dünyasında yaşanan gelişmelerin paralelliğinde Post-kolonyal yazarın da çalışmalarında bakış açılarını ve sorgulama dinamiklerini değiştirmesi gerektiğini göstermesi ile çalışma farklı bir öneme daha sahiptir.

Post-kolonyalizm teorisi çerçevesinde konuları ele aldığımız bu çalışmada, ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal ilişkisi güdümünde oluşturulan bakış açılarının modern sömürgecilikten en çok sorumlu tuttuğu devlet olan ABD’yi ve ABD’nin bu kapsamda Okyanusya bölgesinde yaptığı modern sömürgeciliğin dinamikleri incelenmektedir. Sonrasında ise bu durumun yalnızca Batılı devletler ile sınırlı olmadığını göstermek amacıyla Çin ve Rusya’nın uygulamış olduğu modern sömürgecilik faaliyetleri, bu faaliyetlerin farklılaşmış dinamikleri ve uygulandığı bölgelerde yaşanan olaylar çalışmanın kapsamında yer almaktadır.

Çalışmada aslen karşılaştırmalı analiz metodu uygulanacaktır. Çalışmanın her bir bölümünü ayrı birer çalışma olarak ele almak mümkündür. Bu şekilde her bir bölümün birer kenarını oluşturacağı bir çerçeve oluşturulacaktır. Çalışmanın bitiminde ise oluşturulan bu çerçeve içerisinde farkların neler olduğu, Post-kolonyalizm ile Batı arasındaki ilişkiyi ve kullanılan analiz metotlarının eksik yanlarını ele alarak bunların neler olduğunu ve ne tür bir bakış açısı değişimine gidilmesi gerektiğinin sonucuna varmaya çalışacağız.

Araştırma toplamda dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde temelde yer alan teori olan Post-kolonyalizm’in ne olduğu, içeriği ve kapsamı anlatılacaktır. Bölümün ikinci kısmında ise teorinin gelişiminde önemli roller oynayan yazarlar ele alınacak ve çalışmaların merkezlerinde yer alan kavramsal ilişkilerin nasıl oluştuklarının okuyucu tarafından anlaşılması sağlanacaktır. Böylelikle teorinin şekillenışı ve bakış açılarını içeren pencereler belirlenmeye çalışılacaktır. Üçüncü kısımda ise Post-kolonyalizm kuramının temel eleştiri konularından olan iktidar ve uluslararası düzenin meşruiyeti kavramları incelenecektir. Post-kolonyalizm için iktidar kavramı nedir ve neden uluslararası düzeni sorguluyor?

İkinci bölümde modern sömürgeciliğin Batılı yüzü ele alınacaktır. ABD’nin İkinci Dünya Savaşından sonra Okyanusya bölgesi üzerinde uyguladığı post-kolonyal faaliyetler değerlendirilecektir. Bölümün ilk kısmı aslında çalışmada bu bölüme has olarak bulunmaktadır. Okyanusya bölgesi, jeopolitik ve toplumsal yapısı açısından gerek ülkemiz gerekse dünya genelinde Doğu Avrupa ve Afrika’ya nazaran çok daha az bilinmektedir. Bu yapıların bilinmemesi ise ABD’nin bölgede izlediği politikaların nedenlerinin ve içeriklerinin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu yüzden bölgenin jeopolitik yapısını ve ülkelerin

ekonomik, siyasi ve toplumsal yapılarını anlatmak amacıyla bu bölüm hazırlanmıştır. İlk kısım iki alt başlık içermektedir. Bu başlıklarda oldukça dağınık olan Okyanusya coğrafyasında bulunan ülkelerden ve bu ülkelerin ekonomik, siyasi ve toplumsal yapısı anlatılacaktır. Bunun yanında bölgenin jeopolitik yapısı ve önemi açıklanacaktır. Bölümün ikinci kısmı ABD'nin uyguladığı modern sömürgecilik politikalarını içermektedir. İki alt başlıktan ve ikinci alt başlığın üç farklı açıdan değerlendirildiği bu bölümde, ABD'nin modern sömürgeci politikalarının içeriği ve tarzı anlaşılmaya çalışılacaktır. Bölümün üçüncü ve son kısmında ise bölge için önemli bir örgüt olan ANZUS ve örgütün bu politikalar içindeki rolü analiz edilecektir.

Üçüncü bölümde 'Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri' kavramsal yaklaşımının eleştirdiğimiz yanlarından olan Batı ilişkisine uygun olmayan ilk örnek olarak Çin ve Sahraaltı Afrika üzerinde izlediği politikalar incelenecektir. Üç alt başlıktan oluşan bölümün ilk kısmında, Çin'in modern sömürgecilik faaliyetlerinin temelini oluşturduğu düşünülen 'Borç Tuzağı Diplomasisi'nden ve bu politikanın ABD'nin özellikle Monroe Doktrini sonrasında Amerika kıtasında uyguladığı 'Dolar Diplomasisi' ile benzerliklerinden bahsedilecektir. Aynı zamanda bu politikanın uygulanmasının temel nedeni olan 'Bir Kuşak, Bir Yol' projesi de incelenecektir. İkinci kısımda, bu politikanın Sahraaltı Afrika bölgesi üzerinde uygulanışı, yapısı ve neden oldukları ele alınacaktır. Bölümün son kısmında ise bu politika döngüsünün ve Sahraaltı Afrika bölgesindeki faaliyetlerin eşliğinde Çin'in iddia ettiği gibi bir 'Soft Power' mı, yoksa 'Post-Kolonyal' bir kuvvet mi olduğu tartışılacaktır.

Çalışmanın dördüncü bölümü ise oluşturmak istediğimiz analiz çerçevesinin son kenarını şekillendirecek örnek olan Rusya ve onun Ukrayna üzerindeki politikaları olacaktır. İlk alt başlıkta, Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan çatışmaların başlaması açısından önemli bir dönüm noktası olan AB'nin genişleme dalgalarından ve Doğu Ortaklığı projesinden bahsedilecektir. Bu gelişmeler sonucunda Rusya'nın politik çıkarları doğrultusunda Ukrayna üzerinde izlediği politikalar ve neden olduğu krizler, Turuncu Devrimlerden günümüze uzanacak şekilde sırasıyla ikinci alt başlıkta ele alınacaktır. Böylelikle Rusya'nın Post-kolonyal bir güç olup olmadığını ve modern sömürgeciliğin algılanması açısından incelenen perspektiflerden farklı, kendine özgü tarzı ile izlediği politikaların modern sömürgeciliğin incelenmesi için kullanılması gereken yeni bir açı olup olmadığı anlaşılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

POST-KOLONYALİZM NEDİR?

Self-determinasyon: “Bir halkın coğrafi sınırlarını, politik durumunu veya kendi geleceğini diğer devletlerden bağımsız olarak kendisinin özgürce belirlemesi ilkesi” olarak tanımlanmaktadır. 2.Dünya Savaşı sonrası oluşmaya başlayan ve Woodrow Wilson’un 14 ilkesinde önemli bir şekilde vurgu yapılan bu ilkenin temel alındığı Post-kolonyal dünya içerisinde eski sömürgeci devletler kolonilerini de-kolonizasyon etmeye başlamış ve birçok yeni devlet ortaya çıkmıştır (National Archives, President Woodrow Wilson's 14 Points (1918), Erişim Tarihi: 24.12.2021).

Post-kolonyalizm, söz konusu bağımsızlığın gerçek bir özgürlük olmadığını savunarak kurulan yeni modern dünya düzeninde hâlâ büyük güçlerin çıkarlarının savunulduğunu ve sömürgeciliğin modern bir versiyonunun daha farklı bir şekilde gizlenmiş uluslararası kurum, ekonomi ve askeri faaliyetler sayesinde devam ettirildiğini savunmaktadır. Özellikle yeni dönemde bu konuda Okyanusya bölgesinde uygulayıcı olarak nitelendirilen temel güç ise ABD olarak görülmektedir.

1.1. Post-Kolonyalizm Teorisi Nedir?

Post-kolonyalizm, Türkçe çevirisine bakılacak olursa en basit anlamda ‘sömürgecilik sonrası’ anlamına gelmektedir. Geçmiş tarihlerde özellikle büyük güçlerin kolonyal düzenine maruz kalmış Asya-Afrika-Amerika-Okyanusya gibi bölgelerin, toplumlar arası tarihi ilişkilerini ve bunun yanında günümüzdeki yansımaları ile devam etmekte olan düzen ile ilişkilerini inceler. Diğer bir anlamı ile de Post-kolonyalizm, kolonileşme sürecinde günümüze kadar uzanan kimliksel ve kültürel etkileri sorunsallaştırmaktadır (Gözen, 2014: 205).

Post-kolonyalizm’in ne olduğunu tam manasıyla anlayabilmek için öncelikle kolonyalizm kavramını incelemek ve algılamak önemlidir. Kolonyalizm, emperyalizm ve çıkarıcı kapitalizm birbirinin tamamlayıcısı üç kavram olarak görülmektedir. Bu iç içe geçmiş kurumsallaşmanın yanı sıra kavramlar arasında temel farklılıklar vardır.

Emperyalizm, basit olarak ele alacak olursak sınır aşırı ve tarih üstü bir imparatorluk kurma çabasını ifade edebilmekteyken kolonyalizm ise bu amacın sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Ancak emperyalizmin geçmişi çok daha eskiye yani uygarlığın gelişmesi ile başlayan imparatorluklara dayanmaktadır. Yani emperyalizm, siyasal ve ekonomik tahakküm biçimlerinin bütününe işaret ederken kolonyalizm doğrudan topraksal egemenlik ve nüfus

yerleşim ile ilişkilidir. Çıkarıcı kapitalizm ile kolonyalizm arasında ise bir araç-amaç ilişkisi mevcuttur. Kolonyalizm, emperyalizmin oluşumunda bir süreç olduğu gibi kapitalizmin daha küresel bir forma taşınmasını sağlamak açısından bir araç olduğu da söylenebilir (Gözen, 2014: 405-406). Zira çıkarıcı kapitalizmin yayılması ve Üçüncü Dünya Ülkeleri olarak adlandırılan ülkelere ulaşmasını sağlamak için kullanılmış en büyük araç olarak kolonyalizm gösterilmektedir. Bu ülkeler daha önce kapitalizm ile hiç tanışmamış topraklar iken bu yeni gelen ekonomik modeli benimsemek durumunda kalmışlardır. Kolonici ülkeler, kolonize olan ülkelere çekilirken oluşturmaya çalıştıkları demokratik ve modern siyasal düzenler ile çıkarıcı kapitalizmin bu ülkelere üstünlüğünü koruyabilmesini sağlamak ve ikinci dünya savaşı sonrası giderek büyüyen Batılı güçler tarafından büyük bir tehdit olarak görülen sosyalist düzenin bu ülkelere etki etmesini engellemek amacı ile yeni kurumsal yapılanmalar oluşturmuşlardır. Bu kurumsal yapılanmalar ile geçmişteki kolonize düzen sayesinde sahip oldukları gücü kullanarak modern bir kolonyal düzenle beraber bu ülkelerin küresel kapital sistem içerisinde ekonomik, kültürel, teknolojik, askeri ve siyasal açısından yine kendilerine bağımlı olacakları şekilde sistemi oturtmayı amaçlamışlardır.

Burada bilinmesi gereken önemli bir diğer ayrım ise kolonyalizm ile sömürgecilik kavramları arasındaki farktır. Kolonyalizm, sömürgecilik kavramından çok daha geniş içeriklidir. Sömürgecilik, bir milletin ve devletin başka bir milleti ve ülkeyi kendi devlet ve milletinin çıkarları doğrultusunda işletmesi, tekeline ve boyunduruğuna almasıdır veya elde ettiği o ülkenin her türlü imkânlarıyla insanların emeğinden yararlanarak kendine maddi ve manevi çıkarlar sağlamasıdır şeklinde tanımlamak mümkündür (Gündüz, 2016: 724). Yani sömürgecilikte bölgenin kaynak ve iş gücü sömürülürken halk kendi kimliği ve yaşam tarzları ile yaşamaya devam edebilmektedir. Ancak kolonyalizm bir bölgeyi kendi amacı dâhilinde kullanmanın yanı sıra aynı zamanda o bölgeyi yönetmek anlamına gelmektedir. Bunun sonucu olarak kolonici ülkeler bu bölgenin halkının kimliğine etki etmeye hatta onu değiştirmeye çalışmaktadırlar. Bunu yaparken de birçok araç üzerinden kültür asimilasyonu yaparak toplumun öz kimliğini değiştirme çabası sarf ederler. Kolonyalizm daha çok kolonici siyaset olarak tanımlanırken, sömürgecilik sömürgeci siyaset olarak tanımlanmaktadır. Bundan kaynaklı olarak bahsettiğimiz temel farklılık ortaya çıkmaktadır.

Henry Schwarz, Post-kolonyal çalışmaların 1947'de Britanya İmparatorluğunun tahtındaki mücevher olan Güney Asya'da ortaya çıkarak yayılan ve Avrupa'nın dünyadaki siyasal egemenliğini sona erdiren süreç olan ulusal kurtuluş hareketleriyle ortaya çıktığını belirtir (Schwarz, 2004: 1)

Geçmişte kolonileşmiş ülkeler bağımsızlık isteklerini resmi şekilde ilk olarak 1955 yılında Bandung Konferansı'nda ifade etmişlerdir. De-kolonizasyon hareketinin ışığında siyasal, ekonomik ve kültürel olarak kolonisi oldukları ülkelere bağlarını koparmak ve tam bağımsızlığı elde etmeyi kendilerine öncelikli amaç olarak edinmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası milliyetçilik fikri yerini ekonomik bağımsızlık fikrine bırakmaya başlamış ve etkisini giderek yitirmiştir. Buna müteakiben 1958 yılında konferansa katılan Üçüncü Dünya Ülkeleri 'Bağılantısızlar' hareketini oluşturmuş ve 1966 yılında Havana'da bu hareketi 3 kıtayı kapsayacak şekilde genişleten (Latin Amerika, Afrika, Asya) Üç Kıta Konferansı düzenlenmiştir. Tüm bu oluşum ve etkileşimler süreci sonrasında farklı tarzda Post-kolonyal terim tanımları ortaya çıkmaya başlamıştır. Gilbert Moore'e göre Post-kolonyal terimi kolonyal tarihin ve şimdiki Neo-kolonyal dönemin bize dayattığı siyasi etkileşimden kurtulma ve tüm bu etkileşimleri reddetme eylemi olarak tanımlarken Leela Gandhi'ye göre kolonyalizm döneminden sonra anti-kolonyal ve bağımsız ulus-devletlerin ortaya çıkması kolonyal geçmişin unutulmasına yönelik bir istek barındırmıştır. Böylece Üçüncü Dünya Ülkelerinin yeni oluşacak mevcut düzene öfke duymalarını engelleyerek adapte olmaları sağlanmak istenmiştir (Gandhi, 1998: 3).

Daha önce de belirttiğimiz gibi Post-kolonyalizm teorisi ise kolonyal dönem sonrası hâlâ yeni ekonomik, siyasal, kurumsal ilişkilerle sömürgeciliğin devam ettirildiğini savunarak ve modern sömürgecilik sistemi olarak da adlandırılan düzeni sorgulayarak sorunsallaştırmaktır. Buna karşı durarak söz konusu sisteminin değiştirilmesiyle Üçüncü Dünya Ülkelerini büyük güçlerin etkisinden kurtulup, onlara gerçek bağımsızlıklarını kazandırmayı sağlayacak bir direniş uygulamayı amaçlamaktadır. Post-kolonyalizm teorisi sömürgeci tarihi hatırlayarak onu ve günümüzdeki sistem ile bağlantısı sorgulamış ve irdelemiştir (Gandhi, 1998: 3). Bazı teorisyenler, Post-kolonyalizm teorisini Batı'nın geçmişteki sömürgeci tarihine tepki olarak görürken bazıları bu teorinin modern çağdaki bütün büyük güçleri kapsayan genel bir tepki olarak niteler. Ama genel açıdan ortak bir noktaya Robert Young "Postcolonialism: A Historical Introduction" kitabında değinmiştir: "Kolonyal tarih şiddetin, adaletsizliğin, bir dizi aralıksız savaş ve işgalin eski tarihidir." (Young, 2001: 5).

Kolonyalizm büyük güçlerin yapmış olduğu coğrafi göçler sonrası süreç içerisinde 15-20. yy. arasında Asya, Afrika, Amerika, Okyanusya kıtalarındaki çeşitli halklara uyguladığı yönetim biçimidir. Ancak bazı düşünürlere göre kolonyalizm uygarlık tarihinin başlangıcı ile gelişmeye başlamıştır. Bunun sebebi ise geçmiş tarihlerdeki imparatorlukların uyguladığı emperyalizmdir. Zira tüm imparatorluklar uygulamaları açısından benzerdir ve ne denli

hoşgörülü bir sisteme sahip olurlarsa olsunlar zayıf olan milletleri boyundurukları altına almak üzerine bir politika izlemişlerdir. Buradan yola çıkarak kolonyal düzenin oluşmasını sağlayan zeminin, uygarlık tarihinin gelişimi ile paralel olduğu düşünülmektedir (Viotti ve Kauppi, 2016: 211). 1947 Bağımsızlık Savaşları ile başlayan, akabinde 1955 Bandung Konferansı ile elde edilmeye başlanılan halkların bağımsızlık isteklerinin ve çabalarının bir diğer sonucu olarak ise ‘Post-Kolonyal’ dönem ve teori doğmuştur.

Post-kolonyalizm, modern sömürgeciliği Marksizm’den farklı olarak kültürel, toplumsal ve kimliksel açıdan incelerken ekonomik yanını da ona nazaran az ele alsa da reddetmez. Yani Üçüncü Dünya üzerindeki kapitalizm etkisine duyulan ilgi Marksistlerle sınırlı değildir. Post-kolonyalizm, kapitalizmi temel inceleme alanlarından biri olarak görürken bazı yazarlar Büyük Britanya ile koloniler arasındaki ilişkilerin ve kolonyalist politikaların peşine düşmüş, bazıları ise küresel bir yaklaşıma sahip olmuş ve kapitalizmin yüzyıllar süren gelişimi ile küresel yayılımını incelemiştir. Özellikle Wallerstein’in ekonomik Saikler üzerindeki vurgusu, birçok Post-kolonyalizm teorisinin birincil ilgisi olmaya devam etmektedir (Viotti ve Kauppi, 2016: 211).

Post-kolonyalizm temel olarak 3 sonuca varmaktadır:

1. Uluslararası düzen, uluslararası toplum ve uluslararası etik yaklaşımları teorisyenler için doğrudan kabul edilebilir değildir. Çünkü bu kavramlar Avrupa yayılcılığını çağırıştırır ve yerel halkın değerini göz ardı eder.

2. Avrupa entelektüelleri meşruiyet ve amaç söylemlerini geliştirirken Avrupa kimliğine dönüşümü gerçekleştirmeyi hedefler. Örneğin evrensel insan haklarından bahsederken Batılıların insan hakları üzerinde durur. Evrensel değerlerin Batıdan kaynaklanması, Batı’nın meşru olarak diğer toplumlara ahlaki değerleri öğretici pozisyonu güçlendirir.

3. Post-kolonyalizm, şu kavramlar üzerinde yoğunlaşır: Mantık, evrensellik ve pragmatizm. Bu kavramların objektif ve tarafsız ele alınmasını amaçlar (Çıtak, 2014: 564-570).

Son yıllarda Post-kolonyal tartışmaların final noktası ise küreselleşme kavramı ve küreselleşme ile emperyalizm ve Post-kolonyal dönem arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bazıları için küreselleşme, sadece Batı emperyalizminde yeni bir dönemdir ve ırk, sınıf ve cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmektedir. Küreselleşmenin egemen güç olan devletler harici ayrıca bütün millet ve devletlere fayda sağladığı görüşü ise tamamen reddedilmektedir. Diğerleri ise ekonomik karşılıklı bağıllıkta bir artış yaşanırken dünyanın siyasi olarak kapitalizmin farklı biçim ve varyasyonları ile nitelenen bloklara ayrıldığını savunmaktadır.

Sonuç olarak belirttiğimiz üzere Post-kolonyalizm, Üçüncü Dünya Ülkelerinin bağımsızlığını savunan ve büyük güçlerin onlar üzerinde devam ettiğini iddia ettiği sömürge düzenine son verilmesi gerektiğini savunan bir teoridir. Kapitalist genişlemeyi emperyalizm ile eş tutmaktan sonra belirtilebilecek ikinci bir noktada ‘Avrupa Merkezli’ analitik bir bakış açısının kapitalizmi ekonomik bir üretim biçimi olarak Avrupa ile sınırlandırmaya çalışma eğilimidir. Bu Avrupa merkezli olmayan diğer pazarların ve kapitalist gelişmelerin önemini egale etmekle beraber (Viotti ve Kauppi, 2016: 211), inşa edilmek istenen aktif olmasa dahi pasif ve etkili bir şekilde sürmesi planlanan modern sömürgecilik düzeninin oluşmasına da katkı sağlamaktadır.

1.2. Post-Kolonyalizm Teorisinin Önemli Temsilcileri ve Şarkiyatçılık

Post-kolonyalizm teorisinin başlangıç tarihi, saptanması zor olmakla beraber, bu teorisinin gelişmesinde rolü olan birçok isim çalışmalarında Frantz Fanon ile başlar. Fanon 1925 Martinique doğumlu ve sömürgeci dönemi bizzat yaşamış bir düşündürdür. Kolonileştirmenin psikopatolojisi ve de-kolonizasyon konusunda 20.yy. en başlı isimlerinden birisidir. Koloni karşıtı olarak başlayan kurtuluş savaşları sürecine ilham kaynağı olmuş bir isimdir. Fanon’un Siyah Deri, Beyaz Maskeler ve Yeryüzünün Lanetlileri adlı eserleri Post-kolonyalizm teorisine üzerine çalışmış birçok ismin başlangıç noktası olma özelliği taşımaktadır. Fanon sömürgeciliği bir şiddet unsuru olarak ele alırken şiddetin sömürgeleştirilenin üzerinde sadece fiziksel değil ayrıca ruhsal açıdan da tezahürüne odaklanır (Tepeciklioğlu, 2015: 82-83).

Fanon ve Memmi gibi dönem yazarlarına göre sömürgeci devletler sahip oldukları sömürgeler üzerindeki yetki ve getirilerinin meşru olmadığı farkındalardı. Sömürgeci devletler, sahip oldukları refahı üzerine diktikleri temelleri kolonileri olan ülkelerde yaşayanların fakirlikleri üzerine kurmuşlardır. Yaptıkları ve uyguladıkları tüm politikalar ise bu düzeni devam ettirme amacıyla uygulanan eylemler oluşmuştur.

Bu dönemin bir başka önemli yazarı ise Aime Césaire’dır. Césaire, Post-kolonyal yazının en temel eserlerinden biri haline gelen *Kolonyalizm Üzerine Söylem* (1955) adlı kitabında, sömürgeciliğin aslında sahte bir insanlık anlayışına sahip olan sömürgecileri gayri medenileştirdiği ve onları kelimenin tam anlamıyla vahşileştirdiği görüşünü savunmaktadır (Tepeciklioğlu, 2015: 83).

Post-kolonyalizm teorisinin en önemli yazarları olarak nitelendirilen yazarlardan birisi ise Edward Said’dir. *Oryantalizm (Şarkiyatçılık)* adlı eseri bu konuda çığır açan nitelikte eserlerden birisi olmakla beraber birçok çalışma için referans kaynağı olmuştur. Said’in

çalışmalarının en ayırt edici noktası emperyalizmi ve onun temel bir sonucu olarak görülen kolonyalizmi salt ekonomik bir ilişki biçimi olarak yorumlanmasının ötesine geçerek, sürecin epistemolojik yanını kuramsallaştırmasıdır. Michael Foucault yazdığı eserlerinde, bazı kavram ve söylemlerin tarih boyunca toplumların bazı kısımlarınca nasıl hâkim kılınıp kullanıldığını incelemiş ve bu çalışmaları ise Said dahil birçok Post-kolonyal yazara esin kaynağı olmuştur. Edward Said, Foucault'un söylemleri hâkim kılınması ve bu söylemlerin güç ve bilgi ilişkisinin bir parçası olduğuna dair çözümlemelerinden oldukça etkilenmiştir (Gözen, 2014: 414).

Edward Said, Oryantalizm adlı eserinde Batı ile Doğu ilişkisine yeni bir bakış açısı katmış ve Batı'nın koloni faaliyetlerini haklı çıkarmak adına oluşturduğu 'Hayali Doğu' kavramını incelemiştir. Batı bu denklem içerisinde kendisini dünyanın merkezine koyarak öteki ayrımını kendisince oluşturmuş ve Doğu kültürlerine, inançlarına, medeniyetlerine, toplumlarına karşı başlattığı şarkiyat çalışması ile bütün olumsuzluk ve kötülükleri üzerine yüklediği Doğu imajını ortaya çıkartmıştır (Said, 1978: 44-45). Bu yeni ortaya çıkarılan imajı hayat, sanat, siyaset ve gündelik hayatın geri kalan her alanına işleyerek insanlar ve uluslararası arenanın gözünde sömürgeciliği meşrulaştırma çabası içerisine girmiştir. Bu ayrıma göre Batı, önde olan medeniyetti ve sahip olduğu düşünme yeteneği, rasyonellik, bilim ve teknoloji ile insanlığın parlak yüzünü oluştururken geride kalmış kısım olan ve aklını kullanma güdümünden uzak görülen Doğu ise insanlığın tarih dışı kısmını göstermekteydi. Ayrıca bu görüşe göre Batı, tembelliği, uyuşukluğu, çalışma disiplininin yoksunluğu, günahkârlığı, cinselliğe düşkünlüğü, zorbalığı temsil eden geri kalmış gayri medeni Doğu üzerinde vesayet ve tasarruf hakkına sahipti. Batı, bu yeni oluşturduğu Doğu kavramı çerçevesinde kendisine sömürgecilik için hak tanımış ve meşruiyet katmaya çalışmıştır. Bu yeni olgu ve kavramsallaşmanın temel dayanağı olan Oryantalizm ise tartışma konusu olmuştur. Zira Said'e göre etki alanı geniş 'kültürel ve siyasal bir olgu' olan Oryantalizm, saf ve masum bir bilgi disiplini değildir ve bu yönüyle sorgulanması gerekmektedir (Çoruk, 2007: 194).

Post-kolonyal teori açısından önemli diğer bir isim ise Gayatri Chakravorty Spivak'tır. Spivak'ın çalışmalarındaki en belirgin nokta, Said'in aksine 'özne' sorunsalına yönelmesidir. Bu doğrultuda Said kolonici ve koloni arasındaki ilişkiyi daha çok ilki üzerinden açıklarken ikinciye pasif bir konumda bırakmıştır. Aksine Spivak'ın çalışmalarındaki ayırıcı nokta ise daha az ayrıcalıklı olana verilen değerdir (Gözen, 2014: 418). Spivak, ünlü 'Madun Konuşabilir Mi?' isimli makalesinde, sömürge düzenini yaşamış ve Said'in bahsettiği Doğu kavramı içerisine giren ülkeleri nitelemek için madun tabirini kullanmıştır. Bu makalede

temel alınan nokta ise bu ülkelerin kendi taraflarınca değil, onları bu kavram içerisine sokan Batı tarafından temsil ediliyor olduğu gerçeğidir. Bu temsil ediliş Batı'nın görüş, istek, amaç ve arzuları güdümünde, zaman ve mekân doğrultusunda doğrudan bir ilişki içerisinde olmakla beraber politik amaçlar içeren bir yapıya sahiptir.

Spivak, Post-kolonyalizm teorisine feminist bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Hindistan'daki kadınların konumu üzerine kolonici ve yerel elitler arasındaki söylemsel karşıtlıkları sorunsallaştırmaktır. Öncelikli olarak Spivak'a göre Hindistan'daki koloniciler 'beyaz insanın kahverengi kadını kurtarması' kisvesi altında kolonileşme sürecini meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Batı, Hindistan'a ait dinsel bir eylem olan Satiliği günah keçisi ilan etmiş ve suç kavramı ile bağdaştırmıştır. Medenileştirme çerçevesinde Hindistan kadınlarının ata-erkil toplum yapısından sıyrılarak özgürleşeceğini vadeden Batı, bu durumu kendi politik çıkar ve faaliyetlerine karşı bir kılıf olarak kullanmıştır.

Spivak'a göre madun kavramı, sömürgecinin tek gözlü bakış açısı çevresinde yazılmış yanlış tarihin içerisinde bilinçli bir şekilde oluşturulmaya çalışılmış bir kavramdır. Spivak'ın madunu sadece Post-kolonyal veya etnik bir azınlığın üyesi olmakla anılan bir kavram değildir. Aslında madun, de-kolonizasyon edilen alanın heterojenliği içinde kullanılmaktadır. Spivak, bahsedilen sömürgeci bakış açısıyla yazılan tarihin yanlışlarını ortaya koyarak daha doğru ve gerçekçi bir tarih yazmanın peşinde olduğunu belirtmiştir. Spivak aslında gösterilen temsil şekli dışında anlama sahip olmayan bir nesnenin, belirli bir şekilde nasıl inşa edildiğini göstermeye çalışmıştır (Tepeciklioğlu, 2015: 84). Tarihin mevcut tek taraflı ve kolonileşmiş ülkelerin yaşadıklarının üstünü büyük oranda örterek, onların kültür ve kimliğini yok sayarak sadece Batı'nın oluşturduğu Doğu kavramı içerisinde değerlendirildikleri yaklaşım açısına karşı olan Spivak, tarihi yazı ve içerikleri Post-kolonyal teori güdümüyle yeniden oluşturma çabası sarf etmiştir.

Post-kolonyal çalışmalarda oldukça faydalanılan diğer bir yazar ise Homi K. Bhabha'dır. Bhabha, Post-yapısalcıları koloni döneminin devam etmekte olan etkilerini yeteri kadar incelememek ve bunu sorunsallaştırmamakla suçlamaktadır. Bhabha, koloni ile kolonici arasındaki tarihsel ve kültürel bağlara dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu bağın oluşturduğu kimliksel yapının oluşumunda ise geçmiş koloni döneminin etkilerinin devam ediyor olmasının etkili olduğunu savunmuştur (Tepeciklioğlu, 2015: 84). Çalışmanın ilerleyen kesimlerinde bu kimlik sentezi oluşan kültür erozyonun etkileri ve modern sömürgecilik ile bağlarını inceleyeceğiz.

Bhabha, bu bağ sonucu oluşan döngüde hibridite, taklit ve kararsızlık gibi kavramları kurumsallaştırmıştır. Hibridite, kolonici olan ülkenin kolonisinin kültürel ve yapısal olarak

kendine benzemesini istemesi ama aynı zamanda tamamen kendi gibi olarak aynı hak ve şartlara sahip olma isteğinin uyanmasını istememesi sonucu ortaya çıkan bir tür sentezlenmiş kültür birliği olarak tanımlanabilir. İki kültür birbirleriyle entegre olarak yeni bir kültürel yapı ortaya çıkartır. Fakat koloni olan ülkenin tam anlamı ile kendisine benzemesini istemeyen kolonici ülkeler, kolonilerine kendilerine benzemeleri için baskı yaparken bir paradoks durumu ortaya çıkardıkları için bu paradoks yeni bir kavramı doğurur; “taklit”. En temel tanımı ile Bhabha için taklit; “Aydınlanma Döneminin medeniyet tanımı ile koloni tarafından bu anlayışın bozuk bir şekilde içselleştirilmesi arasındaki farktır” (Gözen, 2014:421). Bu taklit döngüsü içerisinde kolonici ülkeler, kendisine benzeyen bir koloni isterken aynı zamanda kendilerine tamamen benzemesinden çekindikleri için Bhabha’nın tabiriyle ‘neredeyse aynı ama tamamen değil’ tanımını ortaya çıkartan bir sonucun doğmasına sebep olmuşlardır (Gözen, 2014:421).

Bu durum ortaya diğer bir kavram olan kararsızlığı çıkartmıştır. Hibridite kültürler, bu tam oturamayan taklit döngüsü içerisinde kararsız bir zemin oluşturmaya başlamıştır. Bu bir seçim değil, tam aksine bu ikili kolonici-koloni ilişkisinin doğasında, taklit kavramının doğduğu doğal bir sonuç olarak bulunmaktadır. Zaman ile bu hibridite kültürler politik bir amaca dönüşür ve koloniciye karşı mücadeleyi tetikler. Onlar gibi olmak kavramı, onlara karşı savaşmak kavramı ile yer değiştirir (Tepeciklioğlu, 2015: 84).

Post-kolonyal teorinin gelişimine rol oynamış birçok yazar ve araştırmacı bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde teori içerisindeki yazarların en temel ve önemli rol oynayanlarına değinerek gelişim sürecini ve farklı perspektifleri değerlendirmeye çalıştık. Fanon etkisi ile şekillenmeye başlayan Post-kolonyalizm teorisi, günümüzde ise aktif olarak Noam Chomsky ve Andre Vitchek gibi yazar ve araştırmacılar tarafından halen haklarını tam manasıyla eline alamamış ve modern sömürgecilik düzenin içerisinde yer alan Üçüncü Dünya Ülkeleri için özellikle ABD ve dönemimizin ‘Modern İmparatorluk’larına karşı kullanılmaya devam edilmektedir.

Post-kolonyalizm teorisi eleştirel teoriler arasında belki de sisteme ve düzene karşı en köklü, sarsıcı soruları soran teoridir. Mevcut uluslararası arenanın ve ülkelerin iktidar kavramlarının üzerine inşa edildiği temel değerler ve normlar bulunmaktadır. Uluslararası hukuk, uluslararası düzen, uluslararası ahlak tarzı temel uluslararası ilişkiler kavramlarının çerçevesinde oluşmuş olan bu düzene dair Post-kolonyalizm’in soruları ve sorgulamaları mevcuttur.

1.3. İktidar ve Uluslararası Düzenin Meşruiyeti

Mevcut uluslararası düzen, geçmişten gelen emperyalizm kültüründen ve onun etkisiyle şekillenmiş olan kapitalizmden gelişmiştir. Kant'a kadar geri gidecek olursak Avrupalılar emperyalizmi olumlu bir girişim olarak deneyimlemiş olabilirler. *Pax Britannica* gibi basit bir ifade bile imparatorluğun inşasına katkılarını, emperyalizmin 'Metropolitan' ihtiyaç ve arzularını karşıladığına inanılmış ve böylece onaylanmıştır. Bu ve buna benzer Batılı iktidar ifadeleri, iktidarın kullanımına dair deyimler ve ahlaki buyruklar bugün artık uluslararası ahlak olarak şifrelenmiştir.

Bu normlar dünyayı ve düzeni şekillendirirken aynı zamanda iktidar kavramını da biçimlendirmektedir. Fakat temel sorun ise tam olarak burada yatmaktadır. Zira Post-kolonyalizm teorisine göre 'uluslararası hukuk', 'uluslararası ahlak' ve 'uluslararası düzen' gibi kavramların gelişim sürecinde Avrupalı kurumlar merkezi olarak bulunmaktadır (Smith vd.,2016, 278). Bu durum oluşan düzen ve kavramların, geçmişin sömürgeci güçlerinin istediği düzlem içerisinde gelişmesine sebep olarak modern dünyada büyük güçlerin devam ettirmek istediği sömürge düzeninin oluşturulmasına olanak sağlamaktadır.

Yine Post-kolonyal farkındalığa dair bir kilit nokta ise fethedilenlerin ve sömürgeleştirilenlerin fetihçilere karşıt deneyimlerindedir. Fetihçiler ve sömürgecilerin deneyimleri, yüce bir girişimin kusurlu başlangıcı olan *Pax Britannica* iken fethedilen ve sömürgeleştirilenlerin deneyimleri zaman ve mekânda ortaya çıkan kâbusların üzerini örten yorganı anımsatabilir (Smith vd.,2016, 278).

Çalışmanın birinci bölümünde Post-kolonyalizm'in tarihi gelişiminden, gelişiminde etkili olan düşünürlerden ve sorguladığı temel kavramlardan önemli bir ikili olan iktidar ve uluslararası düzenin meşruiyeti kavramlarını inceledik. Post-kolonyalizm geçmiş tarihten bu yana uzun bir süre sömürgeciliğin etkileri ile yaşamış olan Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin üzerinde modern zamanda devam etmekte olduğunu savunduğu modern sömürgeciliğe ışık tutmaya çalışan ve bunun değiştirilmesini sağlayarak bu ülkelerin temel egemenlik, hak ve özgürlüklerine ulaşmasını sağlamayı amaçlayan bir teodir. Böylece hem ülkeler hem de halkları gelişen dünyada daha özgür devlet yapılarını kurarak kendi öz benlik ve kimliklerini muhafaza edebilir, kültürlerini yaşayabilir ve modern çağın getirdiği refah seviyesine ulaşma konusunda hızlı bir şekilde yol kat edebilir düşüncesini hâkim kılmak istemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

BATI’NIN POST KOLONYAL YÜZÜ: ABD’NİN OKYANUSYA BÖLGESİ ÜZERİNDEKİ MODERN SÖMÜRGEÇİLİK FAALİYETLERİ

2.1. Tanınmayan Coğrafya Okyanusya

Sömürgecilik faaliyetleri, 15-16. yy. sürecinde başlatılan coğrafi keşifler sonucu oluşmaya başlamıştır. Doğuya giden yeni ticaret yolları bulmak umudu ile Avrupalılar okyanuslara açılmış, bunun sonucu olarak ise Ümit Burnu ve Yeni kıta gibi birçok keşif yapmışlardır. Ayak bastıkları bu yeni topraklardaki el değmemiş kaynaklar ve zenginlikleri gören Avrupalılar hem Amerika da hem Afrika da hem de Okyanusya’da sömürge faaliyetlerine başlamış ve bu süreç sonucu birçok uygarlığın yok olmasına sebep olmuşlardır. Latin Amerika da İnka ve Aztek uygarlıkları bu durumun en bilinen örneklerinden ikisidir. Sömürgecilik düzeninin Okyanusya’ya sıçraması ise Macellan’ın seferi ile olmuştur. Macellan bu seferinde hem kendi adının verildiği boğazı hem Büyük Okyanusu hem de Okyanusya’yı keşfetmiş aynı zamanda da dünyanın yuvarlak olduğunu kanıtlamıştır.

Çalışmanın bu bölümünde sizlere Okyanusya coğrafyasında bu keşiften sonra başlayan sömürgeciliğin tarihini, Okyanusya’nın ve ülkelerinin coğrafi özelliklerini, Okyanusya’nın jeopolitik önemini ve günümüzde Okyanusya kıtası için büyük bir tehlike arz etmekte olan küresel ısınma ve etkilerinden bahsedeceğiz.

Harita 2.1 Okyanusya Coğrafyası

Kaynak: <https://www.habervakti.com/okyanusya-avustralya-kitasi-ulkeleri-hangileridir> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)

2.1.1. Dağınmık Bir Coğrafyanın Ülkeleri

Okyanusya kıtası, uçsuz bucaksız bir okyanusa dağılmış irili ufaklı birçok adadan oluşmaktadır. Seyahat etmenin bu konuda yaşattığı sıkı zorluklar mevcuttur. Şimdi sırayla bu bölgede bulunan ülkeleri ufak bilgiler halinde tanıtmaya ve bölgenin yapısındaki çeşitliliği sizlere göstermeye çalışacağız.

2.1.1.1. Avustralya

Okyanusya kıtasının en büyük ülkesidir. Başkenti Kanberradır. Güncel nüfusu 25,7 milyon olan bu ülkenin yüzölçümü ise 7.686.850 km²'dir. Resmi dili İngilizce olan ülke, etnik yapı olarak karışıktır ve birçok farklı ırktan mensup barındırır. Nüfusun %91'ini çoğunluk olarak İngiliz ve İrlandalı olmak üzere Avrupa kökenliler (bu grupta İtalyan, Yunan, eski Yugoslav ve Türk nüfus da dikkat çekmektedir), %7'sini ise Asya kökenliler oluşturmaktadır. Aborjin ve diğer grupların genel nüfus içindeki oranının %2 civarında olduğu tahmin edilmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Ülke Künyesi, Erişim Tarihi:12.01.2022). Nüfusun %86'sı kentlerde yaşarken %14'ü kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Nüfus artış hızı 2021 verileri ile yıllık ortalama %1,3 iken kentsel artış hızı %1,6 olarak belirlenmiştir (Undata, Australia, Erişim Tarihi: 12.01.2022). Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine, Endonezya ve Doğu Timor her ne kadar Avustralya'ya kara sınırı olmasa da Avustralya komşu ülkelerini temsil etmektedirler. Yine Avustralya, Rusya, Kanada, Çin, ABD ve Brezilya'nın ardından gelerek kapladığı alan bakımından altıncı en büyük ülke pozisyonundadır (Consultation For Commonwealth of Australia, Avustralya Hakkında, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Kıtaya ilk gelen Avrupalılar, Hollandalı denizciler olan William Jansz (1606'da Papua Yeni Ginesi'nin güneyindeki Cape York yarımadasına gelmiştir) ve Tanzanya Adası'na adını veren Abel Tasman'dır (1642-1644 yılları arasında iki seyahat yapmıştır). 1770'te İngiliz James Cook, kıtanın doğu kıyılarına ayak basmış ve bu toprakların Britanya'ya aidiyetini ilan etmiştir (Özey, 2017: 117).

Altın, gümüş, kalay, çinko ve bakır Avustralya yer altı kaynaklarını oluştururken yine önemli miktarda kömür çıkartılmaktadır. Avustralya en fazla uranyum, demir ve boksit çıkaran ülkeler arasında yer almaktadır. Özellikle surat havzasında son yıllarda büyük miktarlarda petrol rezervleri bulunmuştur. Opal kaynaklarında ise Avustralya dünyanın önde gelen ülkeleri arasında bulunur. Avustralya ekonomisinin temel dinamiğini hammadde ihracatı oluşturmaktadır. Buğday, et ve mineraller Avustralya ihracatının büyük kısmını oluştururken Avustralya'nın ithal ettiği ürünler arasında ise ham petrol, makine, metaller,

tekstil ve kimyevi ürünler bulunur. Avustralya doları ise ülkede geçerli olan para birimidir (Consultation For Commonwealth of Australia, Avustralya Hakkında, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Avustralya, kömür madeni açısından zengin bir ülkedir. Dünyanın %40 oranı ile en büyük kömür ihracatçısıdır. Petrol ihtiyacının %70'ini ise kendi iç üretimi ile kolaylıkla karşılayabilmektedir. Dünya üzerinde çalışır durumda olan nükleer santrallerin yakıt olarak kullandığı uranyum ise 10'a yakın ülkedeki madenlerden temin edilmektedir. Uranyum konusunda Avustralya, %30'luk pay ile dünyadaki en büyük rezerve sahiptir (Özey, 2017: 145).

Avustralya, coğrafi olarak oldukça enteresan özellikleri bulunan bir ülkedir. Dünya üzerinde bir kıtanın tamamını kaplayan tek ülke olmakla beraber aynı zamanda en küçük kıtası olarak geçmektedir. Dünyanın en düz kıtasıdır ama iklim olarak aşırı dengesiz ve yeri geldiği zamanlar bir hayli yıkıcı olabilmektedir. Bundan kaynaklı olarak nüfus dağılımı seyrek ve orantılı değildir. Ancak sahip olduğu yer altı kaynakları ve jeopolitik konumu bu ülkeyi özellikle ABD tarafından önemli bir müttefik konumuna getirmektedir.

2.1.1.2. Yeni Zelanda

Yeni Zelanda, biri kuzeyde biri güneyde olmak üzere birbirlerinden Cook Boğazı ile ayrılan iki adadan ve onun etrafındaki birkaç küçük adadan oluşmaktadır. Başkenti Wellington'dur. Nüfusu 4,8 milyon olan Yeni Zelanda'nın ortalama yüzölçümü ise 268.838km²'dir. Ülkenin kentsel nüfus oranı %86,5 iken kırsal nüfus oranı %13,5'tir. Ülkenin nüfus artış hızı ise kentsel artış hızı ile aynı oranda olmakla beraber %0,9 olarak tespit edilmiştir (Undata, New Zeland, Erişim Tarihi: 12.01.2022). Nüfusun %71,2 Avrupalı, %14,1 Maori, %11,3 Asyalı, %7,6 Pasifik kökenli, %8,1 diğer milletlerden oluşmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Yeni Zelanda Ülke Künyesi, Erişim Tarihi:12.01.2022).

1980'li yılların ortalarında başlayan kapsamlı bir reform programının ardından Yeni Zelanda, ekonomisini büyük ölçüde serbest bırakmış ve daha uluslararası bir rekabet içerisine girebilecek şekilde yapılandırmıştır. Üretim üssü ihracatın yüzde 60'ını oluşturan geniş bir tarım sektörünü korurken özenle dönüştürülmüş bir dizi üreticiyi de içerecek şekilde çeşitlendirilmiştir. Hizmet sektörü, Yeni Zelanda'nın reel Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla'nın (GSYİH) yüzde 63'ünü oluştururken sanayi sektörü yüzde 16,5'ini oluşturmaktadır. 2016 yılında Yeni Zelanda'nın başlıca mal ihracat pazarları Çin (yüzde 20,3), Avustralya (yüzde 17,1) ve Birleşik Devletler'dir (yüzde 10,7). Yeni Zelanda'nın başlıca mal ithalatı kaynakları Çin (yüzde 19,9), AB (yüzde 17,7) ve Avustralya (yüzde 12,3)

olmaktadır. Yeni Zelanda'nın GSYİH tahmini büyümesi %4'tür (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, New Zealand country brief, Erişim Tarihi:12.01.2022).

Ülkenin önemli hidroelektrik ve doğal gaz kaynakları bulunmaktadır. Önde gelen üretim sektörleri; gıda işleme sanayi, ağaç ve kâğıt ürünleri ve maden işletmeciliğidir. Ayrıca sigorta ve işletmecilik hizmetleri sektörleri de Yeni Zelanda ekonomisine önemli katkıda bulunmaktadır (T.C. Wellington Büyükelçiliği, Yeni Zelanda, Erişim Tarihi: 12.01.2022). Yeni Zelanda, petrol harici tüm enerji kaynaklarında kendine yetebilme potansiyeline sahiptir. Enerji kaynaklarının dağılımı; petrol (%33), doğalgaz (%30), hidroelektrik (%11), jeotermal enerji (%11), kömür (%8), ve diğer yenilenebilir enerji kaynakları (%7) olarak dağılmaktadır (Özey, 2017: 199).

2.1.1.3. Melanezya Adaları

Melanezya Adalar grubu 4 farklı ada ülkesinden oluşmaktadır. Bunlar; Papua Yeni Ginesi, Solomon Adaları, Fiji ve Vanuatu'dur.

2.1.1.3.1. Papua Yeni Gine

Papua Yeni Gine, Yeni Gine adasının doğu yarısında bulunan Bismarck Takımadası ve birçok bitişik ada gruplarını içine alan bir ülkedir. Batısında Endonezya, güneyinde ise Avustralya bulunur. Başkenti Port Moresby'dir. Nüfusu 9,119 milyon olan ülkenin yüzölçümü ise 462,840 km²'dir. Nüfus kentlerden daha ziyade kırsalda birikmiş durumdadır. Kentsel nüfus oranı %13,2 iken kırsal nüfus %86,8'dir. Nüfus artış hızı %2 olarak belirlenmiştir (Undata, Papua New Guinea, Erişim Tarihi: 12.01.2022). Ülkenin etnik yapısının çoğunluğunu Papualılar oluşturmaktadır. Oran olarak Papualı %80, Melanezyalılar %15'lik kısmı oluştururken, kalan nüfus ise Polinezyalı, Negritolu, Mikronezyalı, Avrupalı ve Çinlilerden oluşmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Papua Yeni Gine Ülke Künyesi, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Ekonomik açıdan ülke doğal kaynaklar (ormancılık, tarım, balıkçılık ve mineraller) bakımından zengindir ve eşsiz bir biyolojik çeşitlilik yelpazesine ev sahipliği yapan geniş doğal ekosistemlere sahiptir. Papua Yeni Gine, brüt milli gelir başına 2.386 ABD doları olan orta ve düşük gelirli bir ülke olarak derecelendirilmiştir (UNDP, About Papua New Guinea, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

2000'li yılların ortalarından itibaren Papua Yeni Gine, resmi istihdam olanaklarının artması, devlet harcamaları ve gelirlerinde güçlü bir büyüme ile on yıl boyunca nispeten güçlü bir ekonomik büyüme yaşamıştır. Ekonomik büyüme 2014 yılında LNG Projesi'nden

yapılan ihracatın başlaması ile zirveye ulaşmıştır. Düşük emtia fiyatları ve art arda gelen bütçe açıkları, hükümetin mali durumu üzerinde baskı yaratmıştır. 2015'ten bu yana hükümet, makroekonomik istikrarı korumak amacıyla önemli harcama indirimleri gerçekleştirmiştir. Büyüme yavaşlamış ve kısa ile orta vadede ılımlı kalacağı tahmin edilmektedir. (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Papua New Guinea country brief, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

2.1.1.3.2. Solomon Adaları

Solomon Adaları, Büyük Okyanus'un güneyinde Papua Yeni Gine'nin doğusundadır ve 990'dan fazla adadan oluşur. Bu adalar grubu başlıca yedi ada ile pek çok adadan meydana gelmiştir. Ülkenin başkenti Honiara'dır. Nüfusu 623 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 28,869 km²'dir. Kentsel nüfus oranı %23,7 iken kırsal nüfus oranı %76,3'tür. Kentsel nüfus artış hızı 2021 itibari ile %4,3 iken genel artış oranı %2,1 olarak kaydedilmiştir (Undata, Solomon Islands, Erişim Tarihi: 12.01.2022). Nüfusun etnik yapısını Melanezyalılar (%94), Polinezyalılar (%3), Çinliler, Avrupalılar ve diğer (%3) ırklar oluşturmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Solomon Adaları Ülke Künyesi, Erişim Tarihi: 13.01.2022).

Solomon Adaları, Pasifik'in en fakir ülkelerinden biridir. Küçük ve coğrafi olarak dağınık bir nüfus nedeniyle hizmet sunum maliyetleri oldukça yüksektir. Nüfusun çoğunluğu (yılda yaklaşık yüzde 3 oranında büyüyor), ücretli işlerinde yer aldığı çeyrekten daha az olan geçim / nakit mahsul tarımında yer almaktadır. Tarım ve hammaddeler (tomruk dâhil) ihracatın yüzde 92'sini oluştururken dar tabanlı ekonomi şoklara karşı savunmasız kalmaktadır. Solomon Adaları, etnik çatışma döneminde (1998-2003) ciddi ekonomik daralma ve durgunluk yaşanmıştır. Ekonomik büyüme 2016 yılında yaklaşık yüzde 2,9'du. Ancak zayıf altyapı, az gelişmiş işgücü becerileri, yüksek fayda maliyetleri, arazi kullanım sorunları, sınırlı kamu idaresi ve finansal yönetim kapasitesi dahil olmak üzere büyüme ve özel sektör yatırımlarındaki büyük kısıtlamalar sürmektedir (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Solomon Islands country brief, Erişim Tarihi: 13.01.2022).

2.1.1.3.3. Fiji

Fiji, başlıca 2 büyük adanın yanında 800'den fazla küçük adadan oluşan bir ülkedir. Bu adaların ise 100'den fazlası ıssızdır. Ülkenin başkenti Suva'dır. Nüfusu 912 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 18.272 km²'dir. Kentsel nüfus oranı %56,2 iken kırsal yerleşim oranı %43,8'dir. Nüfus artış hızı %0,7 iken bu oran kentsel bazda %1,7'dir (Undata, Fiji, Erişim Tarihi: 13.01.2022). Ülkenin etnik yapısını Taukeiler (%56,8), Hindular (%37,5) ve diğer

ırklar (%5,7) oluşturmaktadır (T.C. Dışışleri Bakanlığı, Fiji Ülke Künyesi, Erişim Tarihi: 13.01.2022).

Ülkenin ekonomisi ise balıkçılık, el sanatları ve turizme dayalıdır. Fijililer hâlâ geleneksel el sanatları üzerine çalışmaktadırlar. Turistlere satmak açısından oymacılık önemlidir. Ancak Fiji, çömlekçiliğiyle dünyaya oldukça ün salmış bir ülkedir (Özey, 2017: 234-235).

2.1.1.3.4. Vanuatu

Vanuatu, Yeni Kaledonya'nın kuzey doğusunda, Fiji adalarının ise batısında yer alan ve Güney Pasifikte bulunan 83 ada takımından biri olan ülkedir. Ülkenin başkenti Port Vila'dır. Nüfusu 282 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 12,189km²'dir. Kentsel nüfus oranı %25,3 iken kırsal nüfus oranı %74,7'dir. Kentsel nüfus artış hızı %2,7 olarak kaydedilirken bu oran genel nüfus artışında %2,3 olarak kaydedilmiştir (Undata, Vanuatu, Erişim Tarihi: 13.01.2022). Ülkenin etnik yapısını %98 oranında kendi yerli halkı olan Ni-Vanuatular oluştururken hâlâ %2'lik kesim Fransız, Vietnamlı, Çinli ve diğer pasifik adalarından gelenler tarafından oluşturulmaktadır (T.C. Dışışleri Bakanlığı, Vanuatu Ülke Künyesi, Erişim Tarihi: 13.01.2022).

Vanuatu nüfusunun çoğu tarım, balıkçılık, kava, Hindistan cevizi ve kakao gibi nakit mahsullerin üretiminin yaşadığı kırsal alanlarda yaşamaktadır. Mal ihracatına başta kava, Hindistan cevizi ürünleri, sığır eti ve kakao olmak üzere tarım ürünleri hâkimdir. Vanuatu'nun ekonomik büyümesi son zamanlarda büyük ölçüde turizm ve inşaat kaynaklı olmuştur. Turizm ve turizmle ilgili hizmetler sektörleri (toptan ve perakende ticaret, oteller ve restoranlar ve ulaşım ve iletişim) GSYİH'nin yaklaşık yüzde 40'ını ve kayıtlı istihdamdaki kişilerin üçte birini oluşturmaktadır. İnşaat faaliyetleri, özel sektör perakende, konut geliştirme ve çoğunlukla Efate adasında, özellikle Port Vila'da bulunan donör kaynaklı inşaat projeleridir (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Vanuatu country brief, Erişim Tarihi: 13.01.2022).

2.1.1.4. Mikronezya Adaları

Mikronezya adaları 5 adet ada ülkesinden oluşmaktadır. Bunlar; Kiribati, Marshall Adaları, Mikronezya Federe Devleti, Nauru ve Palau'dur.

2.1.1.4.1. Kiribati

Kiribati, Büyük Okyanus'un orta kesimlerinde birçok takım adadan oluşan bir ülkedir. Ülkenin toplamda 33 atolü, ekvator civarındaki 3,5 milyon km² kadar geniş alana yayılmıştır. İngilizler adaya 1837'de gelmiştir. Ada ise İngilizlerden bağımsızlığını 1979'da kazanmıştır (Özey, 2017: 244). Ülkenin başkenti Bairiki'dir. Nüfusu 118 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 726 km²'dir. Kentsel nüfus oranı %54,1 iken kırsal %45,9'dur. Nüfus artış hızı yılda ortalama %1,8 iken kentsel bazda bu oran %3,5'tir (Undata, Kiribati, Erişim Tarihi: 13.01.2022). Ülkenin etnik yapısı 2000 yılı sayım verilerine göre %98,8 Mikronezyalı iken kalan %1,2 ise diğer ırklardan oluşmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Kiribati Ülke Künyesi, Erişim Tarihi: 13.01.2022).

Kiribati, ağırlıklı olarak balıkçılık gelirine ve yurtdışında çalışan vatandaşlardan, özellikle de denizcilerden gelen gelirlere güvenmektedir. Bunların her ikisi de Kiribati Hükümeti'nin kontrolü dışındaki koşullardan, özellikle de balık göç düzenlerinden ve küresel ekonominin durumundan etkilenir (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Kiribati country brief, Erişim Tarihi: 13.01.2022).

2.1.1.4.2. Marshall Adaları

Marshall Adaları Cumhuriyeti, Pasifik Okyanusunun batısında, Hawaii ve Avustralya arasında, ekvatorun kuzeyinde ve Uluslararası Tarih Hattının batısında yer almaktadır. Marshall Adaları Cumhuriyeti, 29 atole, beş düşük mercan adasına, Mikronezya Federal Devletleri, Kiribati ve Nauru ile deniz sınırlarını paylaşan 1.151 adacığa sahip bir ülkedir (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Marshall Islands country brief, Erişim Tarihi: 14.01.2022). Ülkenin başkenti Majuro'dur. Nüfusu 53 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 181 km²'dir. Kentsel nüfus oranı %77 iken kırsal nüfus ise %23'tür. Diğer ada ülkelerinin birçoğuna göre kentsel nüfus oranı çok yüksektir. Nüfus artış hızı yılda ortalama %0,2 iken bu oran kentsel bazda %0,8'dir (Undata: Marshall Islands, Erişim Tarihi: 14.01.2022). Ülkenin etnik yapısını ise 2006 sayım verilerine göre %92,1 Marşallı, %5,9 karma Marşallı ve %2 diğer ırklar oluşturmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Marshall Adaları Ülke Künyesi, Erişim Tarihi: 14.01.2022).

Ülkede ekilebilir arazi ise ciddi oranda azdır. Bu sebepten kaynaklı olarak adalarda sadece Hindistan cevizi palmyesi yetiştirilmektedir. Adaların ekonomisi, geleneksel tarım

ürünlerine ve kereste üretimine bağlıdır. Aynı zamanda fosfat ve manganez açısından zengin bir yeraltı kaynağına sahiptir. Son dönemlerde keşfedilen zengin petrol yatakları ise adaların kıymetini giderek arttırmaya başlamıştır (Özey, 2017, 249-250).

2.1.1.4.3. Mikronezya Federe Devletleri

Mikronezya Federe Devletleri, yaklaşık 607 adadan oluşmaktadır. Bu adalar Caroline Takım Adaları'na dâhildirler. Dört kurucu ada vardır ve bunlar bayrakta 4 yıldız ile simgelenmektedir. Bu adalar; Yap, Chuuki, Pohnpei ve Kosrae'dir (Özey, 2017, 252). Ülkenin başkenti Palikir'dir. Nüfusu 106 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 702 km²'dir. Kentsel nüfus oranı %22,7 iken kırsal nüfus oranı ise %87,3'tür. Nüfus artış oranı ülke geneli %0,2 iken kentsel bazda bu oran %0,3 olarak ölçülmektedir (Undata, Micronesia(Federated Stated of), Erişim Tarihi: 15.01.2022). Ülkenin etnik yapısını ise coğrafyanın yerlileri olan Mikronezyalılar oluşturmaktadırlar.

Mikronezya Federe Devletleri'nin ekonomisine devlet hizmetleri hakimdir ve yalnızca mütevazı bir özel sektörle birlikte dış hibelere bağımlıdır. Mikronezya Federe Devletleri'nin küçük, uzak ve dağınık popülasyonu, dar doğal kaynaklar yelpazesi ve dış şoklara karşı kırılganlığı büyümeye yönelik zorluklar doğurmaktadır. Balıkçılık sektörü en büyük gelişme potansiyeline sahip sektör olarak kabul edilmektedir. Balıkçılık lisans ücretleri, yurtiçi bütçe gelirinin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Turizm endüstrisi, özellikle dalış ve eko-turizm olmak üzere Mikronezya Federe Devletleri için bir başka potansiyel alandır. Her yıl yaklaşık 21.000 turist adaları ziyaret etmektedir. Bununla birlikte turizm gelişimi, sınırlı havayolu bağlantıları, yollar, elektrik ve su dahil sınırlı altyapı ve ülkenin coğrafi izolasyonu ile sınırlı imkanlara sahiptir (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Federated States of Micronesia country brief, Erişim Tarihi: 15.01.2022).

2.1.1.4.4. Nauru

Nauru, Ekvator'un 42 km güneyinde ve Sidney'in 4.000 km kuzeydoğusunda, Pasifik Okyanusunda bir ada cumhuriyetidir. Yükseltilmiş ve fosilleşmiş bir mercan atolü olan Nauru, Pasifik Okyanusu'ndaki üç büyük fosfat kayalık adadan biridir (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Nauru country brief, Erişim Tarihi: 15.01.2022). Nüfusu 11 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 21 km²'dir. Nüfusun tamamı kentlerde yaşamaktadır ve nüfus artış oranı yıllık ortalama %2,3'tür (Undata, Nauru, Erişim Tarihi: 15.01.2022). Ülkenin etnik yapısını %58 Naurulu, %26 diğer pasifik adalarından gelenler, %8 Çinli ve %8 Avrupalılar oluşturmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Nauru Ülke Künyesi: 15.01.2022).

Nauru'da deniz kuşlarının dışkılarından oluşan guano rezervleri mevcuttur ve bu rezervler fosfat ve potasyum açısından zengindir. Kıyı şeridinde ise kumsal ve tarıma elverişli topraklar bulunur. Ada halkı tropikal meyveler, Hindistan cevizi ve sebze yetiştirir (Özey, 2017, 258).

2.1.1.4.5. Palau

Papua Yeni Gine'nin kuzeyinde yer alan ve Marshall adalar grubuna dahil olan ada ülkesidir. Nüfusu 22 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 459 km²'dir. Kentsel nüfus oranı %79,9 iken kırsal nüfus oranı ise %20,1'dir. Nüfus artış hızı yıllık ortalama %0,8 iken kentsel nüfus artış hızı ise %1,7'dir (Undata, Palau, Erişim Tarihi: 15.01.2022). Ülkenin etnik yapısını %69,9 Palaulular, %15,3 Filipinliler, %5 Çinliler, %2,4 diğer Asya kökenliler ve %1,9 beyaz ırk oluşturmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Palau Ülke Künyesi, Erişim Tarihi: 15.01.2022).

Uluslararası Para Fonu, Palau'yu 'orta gelirli bir mikro stat' olarak nitelendiriyor. Palau ekonomisine hibe ve turizm hâkimdir. Diğer küçük ada devletlerine benzer yapısal kısıtlamalarla karşı karşıyadır; dar bir ekonomik taban, uzak konum, küçük nüfus, yetersiz altyapı, zayıf iş ortamı ve iklim değişikliğinin etkilerine maruz kalma. Turizm, Palau'nun ekonomik büyümesini destekleme potansiyeline sahiptir ancak düşük bütçeli segmentteki bir artış kapasite, altyapı ve tedarik zincirlerini genişleterek Palau'nun bozulmamış ortamını riske sokmuştur (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Palau country brief, Erişim Tarihi: 15.01.2022).

2.1.1.5. Polinezya Adaları

Polinezya adaları grubu 3 ada devletinden oluşmaktadır. Bunlar; Batı Samoa Adaları, Tonga, Tuvalu'dur.

2.1.1.5.1. Batı Samoa Adaları

Samoa, Fiji'nin kuzeydoğusunda bir Polinezya Pasifik ülkesidir. Samoa, dört yerleşim bölgesi ve beş ıssız adadan oluşur. Ülkenin başkenti Apia'dır. Nüfusu 198 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 2.842 km²'dir. Nüfusun çoğunluğu kırsalda toplanmıştır. Kentsel nüfus oranı %18,2 iken kırsalda nüfus oranı %81,8'dir. Nüfus artış hızı yıllık ortalama %0,8 iken kentlerde bu oran eksi seviyelerde görünmektedir (-%0,4) (Undata, Samoa, Erişim Tarihi: 15.02.2022).

Samoa adalarının toprakları, verimli volkanik resiflerden oluşur. Ekonomisi ise başlıca tarım ve balıkçılığa dayanır. Taro adı verilen kök bitkisi önemli bir ihracat

malzemesidir. İhracatta önemli pay ise Hindistan cevzinindir. Bu oran yaklaşık %90'ları bulmaktadır. Turizm ise ülkede giderek gelişmektedir. Ülkeye gelen turist sayısı 2005 yılında 100.000'i bulmuştur (Özey, 2017, 267).

2.1.1.5.2. Tonga

Tonga Krallığı, Samoa'nın güneyinde, Fiji'nin güneydoğusunda ve Yeni Zelanda'nın kuzeyindeki bir Polinezya ülkesidir. Pasifiğin krallıkla yönetilen tek ülkesidir. Ülkenin başkenti Nuku'alofa'dır. Nüfusu 109 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 747 km²'dir. Kentsel nüfus oranı %23,1 iken kırsalda bu oran %86,9'dur. Nüfus artış hızı yıllık ortalama %0,4 iken kentsel nüfus artış hızı ise %0,3'tür (Undata, Tonga, Erişim Tarihi: 15.01.2022).

Tonga, dış şoklara dirençsiz, küçük bir açık ekonomiye sahiptir. Ekonomi büyük oranda dış yardıma ve yurtdışında çalışan Tongalıların paralarına dayanmaktadır. ABD başlıca havale kaynağı olup, onu Yeni Zelanda ve Avustralya izlemektedir. Krediler, bağışlar ve doğrudan yardımlar şeklinde dış kalkınma yardımı Tonga ekonomisinin önemli bir bileşenidir. Bağış hibeleri ve yumuşak kredilerle finanse edilen inşaat ve altyapı projeleri büyüme kaynaklarıdır. Ekonomik sıkıntılara rağmen Tonga, 'Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne karşı ilerleme açısından Pasifik'teki en iyi performanslılardan biri olmaya devam etmektedir. Tarım lider üretici sektördür. Tonga da imalat sektörü ise oldukça geri kalmış vaziyettedir. Turizm sektörü ise şu anda mütevazı ama genişleme potansiyeli olan bir alandır (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Tonga country brief, Erişim Tarihi: 15.01.2022).

2.1.1.5.3. Tuvalu

Tuvalu, Büyük Okyanus'ta bulunan 9 adet mercan kayasından oluşan Polinezya ülkesidir. Avustralya ve Hawaii arasında bulunmaktadır (Özey, 2017, 274). Ülkenin başkenti Funafuti'dir. Nüfusu 11 bin olan ülkenin yüzölçümü ise 26 km²'dir. Kentsel nüfus oranı %62,4 iken kırsal nüfus oranı ise %37,6'dır. Nüfus artış hızı yıllık ortalama %0,9 iken kentsel nüfus artış oranı ise %2,6 olarak ölçülmektedir (Undata, Tuvalu, Erişim Tarihi: 15.01.2022).

Tuvalu nüfusunun çoğu geçimlerini sağlamak için balıkçılık ve tarımla uğraşmaktadır. Denizaşırı gemilerde çalışan denizcilerden gelen paralar, birçok aile için önemli (ancak azalan) bir gelir kaynağıdır. Kayıtlı ekonomiye devlet faaliyetleri egemendir. Balıkçılık lisansları ve Tuvalu'nun internet alan adı '.tv'nin pazarlanması devlet gelirine katkıda bulunmaktadır.

Henüz Okyanusya bölgesinde bağımsızlığını kazanamamış bazı adalar mevcuttur. Bunlar sırası ile Amerikan Samoası, Guam Adaları, Yeni Kaledonya, Fransız Polinezyası,

Kuzey Mariana Adaları, Pıtcain Adaları, Wake Adası, Wallis ve Futuna, Clipperton Adası, Mercan Denizi Adaları ve Hawaii Adaları'dır.

2.1.2. Okyanusya'nın Jeopolitik Özellikleri

Hiç şüphesiz modern sömürgecilik kavramının aradığı bazı temel kriterler vardır. Yer üstü ve yer altı kaynakları bu kriterler arasında belki de en çok bilinenlerdir. Bu kriterlerden biri ise bölgenin jeopolitiğidir. Öncelikle jeopolitik kavramının içeriğine bakarak bunun sebebini anlamaya çabalayalım. Jeopolitik, tabir zamanından çok daha eski dönemlerden bu yana varlığını sürdüren bir kavramdır. Eski uygarlıklar fethettikleri yerlerin kaynaklarından faydalanırlarken aynı zaman o bölgenin konumundan da faydalanmışlardır. Tarih boyunca her devlet kendi coğrafyasını ve konumunu göz önünde bulundurarak siyasal politikalar izlemiştir.

Napoléon Bonaparte'nın ünlü sözü olan “*Her devlet kendi coğrafyasının siyasetini yapar*” cümlesinin anlam kazanabilmesi için bu devletin ‘coğrafyasının’ bir yandan devletin belli bir dönemde gerçekleştirdiği kendi tasarımı iken öte yandan da bu dönem içerisinde yararlandığı insani ve ekonomik araçlarda olması gerekir. Aksi halde bu ifadeden siyaseti belirleyen temel unsurun ortam olduğu anlamı çıkarılabilmektedir. Bu durum geçmiş zamanlarda jeopolitiğin ilk kuramcılarının birçoğunun düştüğü bir hata olmuştur (Defay, 2005: 13).

Ünlü kumandanın bu sözü, tarih boyunca devletlerin birçok hareketini açıklayan ve tercihlerine ışık tutan cinstendir. Zira bir ülke yaşadığı coğrafyanın ve bulunduğu jeopolitik konumun şartlarına uygun iç ve dış politikalar izlemez ise eninde sonunda büyük sorunlarla karşı karşıya gelmiş ve hatta büyük oranlarda yıkılmak durumunda kalmıştır. Jeopolitik, modern coğrafyanın başlangıç dönemlerinde, siyasi coğrafya tarihinde oldukça önemli bir rol oynamıştır (Flint ve Taylor, 2014: 48). Jeopolitik kavramı birçok insan bilimi gibi bir bağlanımın ürünüdür; 19. yüzyılın son on yılının ürünü. Üç temel bağlam söz konusudur. Bunlar bilimsel, teknolojik ve siyasal temellerdir. Jeopolitik kavramı bu temellerin ortaya çıkardığı sorular aracılığıyla ortaya çıkmıştır (Defay, 2005: 14).

Jeopolitik kavramını kendi içerisinde iki döneme ayırmak mümkündür. 1890’ler ve sonraki on yılda jeopolitik üzerine çalışanlar devlet merkezli hesapları ile siyasi coğrafyayı, modern devlet inşasının, emperyalizmin, büyük güç rekabetlerinin temel bir aracı olarak nitelendirmişlerdir. Bundan yüzyıl sonra ise 1980’lerde yeni ‘eleştirel jeopolitik’ siyasi coğrafyayı, beşerî coğrafyadaki daha yakın döneme ait olaylarla ilişkilendirmiştir. Post-modernizm ile coğrafya manzaraları, jeopolitik, medyanın ve gündelik davranışların yapı

sökümüne uğratıldığı ve güç ilişkilerini açığa çıkarmak için okunduğu ‘kültürel bir dönüş’ yaşamıştır (Flint ve Taylor, 2014: 48). Bu dönüşüm jeopolitik kavramının yaklaşım açısını tamamen değiştirmekle kalmamış, siyasi coğrafya kavramının kullanım açısını da tamamıyla etkilemiştir. Davranışlarla ilgilenmek ile eylemleri eleştirme çizgileri arasında bir geçiş yaşanmıştır. Yani eski jeopolitikte coğrafyacilar devletlerin fiili uygulama ve davranışlarıyla ilgilenirken, eleştirel jeopolitikte coğrafyacilar devletlerin jeopolitik eylemlerini genellikle onaylanmadan analiz ederler (Flint ve Taylor, 2014: 48).

Birçok insan tarafından ikinci plana atılan ancak siyaset bilimi ve uluslararası düzende çok ciddi bir rol oynayan jeopolitik kavramına kısa bir şekilde değindik. Şimdi ise Okyanusya bölgesinin jeopolitiğinin neden ABD için önemli olduğu ve bu bölge üstünde neden çıkarları olduğu ayrıntılarına bakacağız. Öncelikle bu bölgenin eski coğrafi yapısına ve değişimine değinmek gereklidir. Pleyistosen Buzul Çağına kadar Büyük Avustralya kıtası günümüz Avustralya kara parçası ile Yeni Gine’den oluşmaktaydı. Bu iki kara parçasını ayıran Arfura Denizi ise ovalık, kuru bir araziydi. Ancak yaklaşık olarak bunda 12.000 ile 8000 yıl önce buz tabakalarının erimesiyle deniz suyu seviyesinde ciddi bir yükselme gerçekleşmiş, ovalık araziye sular basmıştır. Eski Büyük Avustralya kıtası ise Avustralya ve Yeni Gine olmak üzere iki yarı kıtaya bölünmüştür (Diamond, 2018: 353). Burada ortaya çıkan asıl cevap ise bölge halkının az gelişmişliğinin ve modern sömürgeye neden bu kadar açık olduklarının karşılığıdır. Bölgenin insanı günümüz gelişmiş ülkelere oran ile geçmiş çağlarda daha hızlı bir ilerleme ve yontma taş devrine geçiş yaşamışken, gerçekleşen bu ayrılma ve oluşan iklim ile coğrafi zorluklar bölge halkının gelişmesini ve yerli bir tam toplum olarak yaşamalarını imkânsız hale getirmiştir.

Günümüzde Okyanusya, Büyük Okyanus’un güneyine ve orta bölümlerine düşen adalar topluluklarına verilen addır. Asya ile Amerika arasında yer alan bu kıta kuzeybatıdan güneydoğuya doğru sıralanmış paralel büyük dizinler halinde bulunan bir adalar kıtasıdır (Özey, 2017: 4). Okyanusya, Pasifik Okyanusuna dağılmış birçok ada ve adacıklardan oluşan bir bütündür. Çok geniş sınırlara sahip gibi görünmekle beraber aslında yüzölçümü olarak bütün kıtalar arasında en küçük olandır. Zira adalar arasındaki mesafeler geniş olup Pasifik okyanusunda geniş bir alan kaplasa dahi toprak açısından en küçük kıta olarak anılmaktadır. Okyanusya sınırlarını belirlemek gerçek manada zor olsa da bunu adalar ile tayin etmek mümkündür. Batı sınırı olarak Avustralya’nın batısında yer alan Dirg Hartag adası, yaklaşık olarak 114 ° doğu boylamı üzerinde yer almaktadır. Doğuda ise Şili’ye ait Sala-y-Gomez adası, 104 ° batı boylamındadır. Bu veriler göz önüne alınca kıtanın uzunluğu 142 boylam derecesine tekabül eder ki, bu da yaklaşık olarak 13600 kilometreye karşılık gelmektedir

(Özey, 2017: 4). Hatta bölgenin ABD için önemini belirleyen temel örneklerden birisi de bu sınırların içerisinde bulunmaktadır ki bu da Hawaii Adalarıdır. ABD'ye ait bulunan Hawaii Adaları geniş ve zengin içeriklere sahip bir turizm merkezidir ve aslen Okyanusya Kıtası sınırları içerisinde bulunmaktadır.

Pasifik Okyanusu, Amerika kıtası ve doğal olarak ABD için önemli bir bölgedir. Zira dünyanın en büyük okyanusu olmakla beraber ciddi bir transit geçiş noktasıdır. Aynı zamanda Asya kıtası ile Amerika kıtası arasında devasa bir boşluk oluşturmaktadır. Bu boşluk ise olası bir savaş durumunda birçok tehdidi beraberinde getirmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan ve Japonya tarafında ABD'ye karşı gerçekleştirilen Pearl Harbor baskını buna çok açık bir örnek olmuştur. Bundan kaynaklı olarak özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ABD bu bölge üzerinde ciddi bir hegemonya kurma çalışmalarına başlamıştır. Bu bölgeyi kendisi için bir karakol yapmak, bölgenin transit avantajlarından faydalanmak ve Hawaii adaları gibi turizm imkânlarını değerlendirmek için ABD bu bölgede uzun zamandır süregelen bir modern sömürgecilik sistemi inşa etmiştir. İkinci bölümün ikinci kısmında ise bu düzenin ne olduğunu, nasıl işlediğini, bölgedeki aktörlerin bu düzendeki rolünü ve sömürü düzeninin bölge halklarına verdiği zararları inceleyeceğiz.

2.2. ABD Modern Sömürgeciliği ve Okyanusya

Modern sömürgeciliğin birçok yazar ve siyaset bilimci tarafından günümüz tarihinde en büyük temsilcisi olarak ABD görülmektedir. Geçmişte Vietnam, Afganistan gibi savaş içeren yıkıcı örneklerin yanında, günümüzde hâlâ Latin Amerika, Ortadoğu, Okyanusya gibi bölge ve bu bölgelerde bulunan birçok devlet Amerikan emperyalizminin modern sömürgeci politikaları yüzünden iç ve dış sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Hükümetlerin devrilmesi için desteklenen CIA kaynaklı darbelerden, dış politikada kendisine karşı duran ülkelere uyguladığı ekonomik ambargolara kadar ABD, dünyanın farklı bölgelerinde uyguladığı modern sömürge sisteminin değiştirilmesine ve şartların iyileştirilmesine dair yapılmaya çalışılan her türlü muhalefeti susturmakta hatta bunu yaparken çoğu zaman hukuki ve siyasi değerleri göz ardı etmektedir.

2.2.1. Büyük Okyanusun Karakolu: ABD'nin Askeri Faaliyetleri ve Etkileri

ABD'nin Post-kolonyalizm teorisi çerçevesinde ele alınan ve bölgede yürüttüğü modern sömürgecilik faaliyetlerinin ilk ayağını bölgede gerçekleştirdiği askeri faaliyetler ve deneyler oluşturmaktadır. Pasifik bölgesinin en izole bölgesi Kuzey Bikini ve Enewetak Atolleridir. Öyle ki Japon yönetiminde bulundukları dönemde dahil yabancılarla o denli az bir iletişim içinde olmuşlardır ki neredeyse hiçbir şey için dış dünyaya güvenmemişlerdir. Ancak

beklemedik bir şekilde bu aşırı izolasyon durumu Bikini ve Enewetak halklarını nükleer çağa girmesine sebep olmuştur (Johnson, 1979: 10). Birinci Dünya Savaşı sonrası bu bölgelerin sömürge kontrolleri Japonya'ya kaymaktaydı. Japonya ve ABD'nin bölge üzerindeki rekabeti giderek artmaya başlarken İkinci Dünya Savaşında belirleyici olan deniz zaferleri sonucunda bu bölgenin kontrolü ABD'ye geçmiştir (Hirshberg, 2015: 261). Bölge halkı ise bu aşırı izolasyon sonrası yeni kurulan düzenin pek farkında değillerdi.

Görsel 2.1 Bikini Atöü

Kaynak: <https://ilerihaber.org/icerik/abdinin-nukleer-testler-yaptigi-marshall-adalarinda-radyasyon-orani-cernobilden-bin-kat-fazla-100716.html> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)

Ocak 1946'da Washington'daki D.C. Deniz Kuvvetleri yetkilileri, Bikini Atolünü nükleer silahların donanma gemilerindeki tahrip edici gücünü test etmek amacıyla tasarlanan *Operation Crossroads* için gerekli tüm şartlara sahip olduğunu açıklamıştır. ABD'nin Marshall askeri valisi, testler tamamlandıktan sonra atollerinin iade edileceğine söz vermiş ve başka bir adaya taşınmaları için bölge yetkililerinden onay vermelerini istemiştir (Johnson, 1979: 10). Adada yaşayan yerliler için evlerini terk etmekten başka bir seçenek kalmamıştır. ABD bu bölgedeki faaliyetlerini meşru göstermek ve onay alabilmek için Soğuk Savaş dönemindeki en genel ve etkili doktrinini kullanmıştır: “Sovyet Tehdidi”.

Cumhurbaşkanı Truman'ın Soğuk Savaş kapsamındaki politikasını 1947'de Kongre'ye getirmesi -Dört ay sonra bir Sovyet devralmaya karşı savunmasız olarak algılanan ülkeler ve bölgeler etrafında koruyucu bir kalkan yaratma stratejisi- sonucu teklifini inceleyen kongre Mikronezya'daki siloları onaylamıştır (Hirshberg, 2015: 261). Komünizm'in bölgeye nüfuz etmesini engelleme amacını içeren öneri, Trusteeship Anlaşmasını yani ABD'yi daha önce Japon kontrolündeki bu adaların idare, mevzuat ve yargı yetkisini devralması yaklaşımlarını içeriyordu. Bu iki ana politikanın zamanlaması -çevreleme ve Trusteeship Anlaşması yoluyla Mikronezya tezahürü- ABD'nin uluslararası politikalarında, ekonomisinde ve askeri

genişlemede Soğuk Savaş'ın kökenine temelde bir kayma olduğunu gösteriyordu (Hirshberg, 2015: 261).

ABD'nin bu yeni çevreleme, güvenlik ve askeri ilerleme programı çerçevesinde bölgedeki denemelere kongreden izin gelmesi sonucu, ABD bölgede ciddi bir askeri varlık gösterme sürecine girmiştir. Birleşik Devletler, Marshall Adaları'nı diğer Okyanusya adalarından uzaklaştırırken bile adanın halkını ve geleceğinin korunmasını sağlamak amacı ile Temmuz 1947'de Birleşmiş Milletler Pasifik Adaları Güven Bölgesi (Mikronezya) adıyla oluşturulan bölgenin kontrolü Birleşmiş Milletler Mütevelli heyetine bırakılmıştır. Ancak daha sonra imzalanan Trusteeship Anlaşması ile yeni atanan Pasifik Adaları Güven Bölgesi, Birleşmiş Milletler Tüzüğü ile kurulan bir güvence sistemi haline gelmiştir (McHenry, 1975: 34). Birleşmiş Milletler, Pasifik Adaları'nın Güven Bölgesini tek 'stratejik güven' olarak sınıflandırmıştır. Bu ayrım, bölgeyi BM Mütevelli Heyeti yerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi denetimi altına geçirmiştir. Bunu yaparken Birleşmiş Milletler, ABD'ye ulusal güvenlik veya uluslararası barışı tehdit edici olarak tanımlayabileceği herhangi bir konuda Güvenlik Konseyi'ndeki veto yetkisi ile adalar üzerinde önemli bir kontrol kazandırmıştır (McHenry, 1975: 33-34). Bu aslında bölge için çok büyük bir tehlikeyi de beraberinde getirmiştir. Zira ABD'ye verilen bu yetki, BM'nin bölgeye yapmak isteyeceği bir denetleme veya müdahaleyi veto yetkisini kullanarak engelleyebileceği anlamına geliyordu. Bu yetki ABD'nin bölge üzerinde yapmak istediği nükleer ve askeri denemeleri engelleyici veya kısıtlayıcı etkenler olmadan rahatlıkla yapabilmesi anlamına geliyordu. 19. yy. sonlarından bu yana Pasifik'teki Amerikan modern sömürgeci politikaları ile tutarlı bir şekilde Mikronezya'nın ayrı bir Güven Bölgesi olarak gösterilmesi, ABD ordusunun bölgedeki faaliyetlerini denetlememesini ve bölgenin merkezi bir rol oynamasını sağlamıştır.

Bölgenin BM Güvenlik Konseyi denetimine girmesinden sonra ABD, BM'ye üye ülkeler ve genel kurul ile görüşmelere başlamıştır. Bu görüşmeler sonucu ABD Müteahhitlik Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma aslında Truman Doktrinin, ABD'nin Sovyetlerin saldırılarına karşı doğu bloğuna taraf olmayan ülkelere etrafında geçirimsiz bir kalkan inşa etmeyi amaçlayan ulus oluşturma faaliyetlerini yansıtmaktadır. Müteahhitlik Anlaşması, ABD'yi bölge sakinlerinin kendi kaderini tayin etmelerine destek vermesini zorunlu kılarak Mikronezya'yı uluslararası bir yapıya sokacak şekilde konumlandırmıştır. Ancak anlaşma savunma amacıyla adaları kullanmak için çelişkili bir maddeyi de içeriyordu (Hirshberg, 2012: 39-40). Mikronezyalıların kendilerinden hiçbir zaman girdi istemeyen ABD, ulusal güvenlik ve küresel barışı teşvik etmek için belirsiz bir görev yürütmek amacıyla Güven Bölgesi dâhilinde istenen herhangi bir arazi dâhil olmak üzere gerekli olan her türlü şeyi alma

arayışını bu madde ile desteklemiştir (Hirshberg, 2012: 39-40). Bunun sonucu olarak ise Marshall Adaları, ABD'nin Okyanusya bölgesi üzerindeki karakolu olmakla beraber hem ABD'nin askeri denemeleri için yeni bir alan olmuş hem de ABD için modern sömürgecilik bölgesi haline gelmiştir.

ABD, Mikronezya'nın askeri güçlenmesini yasaklayarak Soğuk Savaş'ta ABD askeri sanayi koloni kompleksinin yükselişini hızlandırmıştır. 1961'de veda konuşmasında başkan Eisenhower, Amerikalıları 'askeri sanayi kompleksinin' Amerikan toplumu üzerindeki orantısız etkisinden doğacak olası sonuçları konusunda uyarmıştır (Hirshberg, 2015: 262). Ancak bu uyarı gelecek hükümetler tarafından pek dikkate alınmamıştır. ABD hükümetleri bu durumun oluşturabileceği zararlardan kaçınmak için sanayinin hızlanan kompleksini yavaşlatmak yerine, bunun etkilerini kendilerinden uzaklaştırmayı tercih etmekle yetinmişlerdir. Eski dönemin sömürgeleri olan bu toprakların durumlarının ve statükolarının belirlenmesinde gecikmeler yaşanması sonucunda ABD, bu toprakların kendi nükleer denemelerinin ve askeri sektörünün test alanı olmasını sağlamıştır. 1948-1956 yılları arasında Marshall Adaları'nın yalnızca Bikini Atolünde 66 adet füzyon ve hidrojen bombası denemesi ve buna bağlı radyasyon serpintileri yaşanmıştır (Vltchek, 2010: 68).

ABD'nin Birleşmiş Milletler Büyükelçisi Donald F. McHenry kendi kitabında, Mütevelli Heyeti Anlaşmasının bölgenin güvenliği sağlamak ve bölgeyi özerkliğe doğru kalkınmayı teşvik etmek için toprakları kullanma zorunluluğu bulundurması nedeniyle baştan sona çelişkilerle dolu olduğunu belirtmiştir (McHenry, 1975: 34). Anlaşma'nın beşinci maddesi, ABD'nin bölgede askeri üsler kurulmasını da içererek küresel barışı sağlamada rol oynamasının sağlanması gerektiğini taahhüt etmiştir (United Nations Digital Library, Trusteeship Agreement for the Former Japanese Mandated Islands approved at the 124th meeting of the Security Council, Erişim Tarihi: 04.02.2022). Küresel dekolonizasyon bağlamında bölgeye geniş kapsamlı bir askeri emperyal projenin uygulanmasındaki gerilimlerin sinyallerini veren beşinci madde, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölge sakinlerinin kendi kaderini tayin etmesine nasıl destek vereceğini belirten altıncı maddeye zıt düşmektedir. Altıncı madde, siyasi eğitim, sağlık bakımı, ekonomik sürdürülebilirlik için destek, ayrımcılığa karşı korunma ve yerel çatışmalara karşı korumayı içeren çeşitli destek önlemlerini ayrıntılı olarak açıklamıştır (Hirshberg, 2015: 263).

Bu iki madde arasındaki çelişkinin dışa vurusunun birkaç örneğini göstererek bu zıtlık daha net ortaya çıkartılabilir. Örneğin Washington yetkilileri, Enewetak'ı bir grup bomba testi dizisi denemesi yapmak için kullanılacağını açıklamışlardır. Üç haftadan kısa bir sürede Enewetak halkı, atollerin en batı bölgesi olan Ujelang'a taşınmıştır. Ancak Ujelang, Enewetak

topraklarının sadece dörtte birine sahipti ve 25 kilometrekarelik lagününün Enewetak'ın 390 kilometrekare balıkla dolu lagününün 1 / 15'i oranının bile altında bir balık popülasyonuna sahipti (Johnson, 1979: 10-11). Sonuç olarak bu tarz birçok mecburi göç sonucu adalar giderek artan nüfusu kaldıramamış ve gıda-su yetersizliği sorunları baş göstermeye başlamıştır.

Diğer bir örneği ise daha genel bir bakış açısı ile vermek mümkündür. Modern tarih boyunca Marshall Adaları asla tam manası ile bağımsızlıklarını elde edememiştir. Japonya'nın bölgedeki kontrolünden sonra kontrolü eline alan ABD, 1986 yılına kadar bölgenin kontrolünü bırakmamıştır (Vltchek, 2010: 78). Daha sonra aynı yılda imzalanan 'Bağımsız Devletler Anlaşması' ile bağımsızlığı kazanan Marshall Adaları, ABD ile 'serbest ortak devlet (SOD)' sözleşmesini imzalamıştır. Marshall Adaları'na ABD'den akan nakit para sonucu sadece siyasi değil aynı zamanda kültürel olarak birçok bağlayıcılık ortaya çıkmıştır. Mevcut eğitim sistemi bile ABD'nin müfredat kitapları üzerinden oluşturulmuştur (Vltchek, 2010: 79).

1 Mart 1954'te Amerika Birleşik Devletleri, teslim edilebilir hidrojen bombasının ilk testi olan Bravo'yu Bikini Atolünde patlatmıştır. Tahmin edilenin çok üstünde bir enerji ortaya çıkmıştır. Bu oran ise Hiroşima'ya atılan 'Little Boy' atom bombasının ortaya çıkardığı enerjinin neredeyse bin katı olmuştur. Tüm dünyada radyasyon sayaçları bu patlama sonucu etkilenmiştir. Bu patlama sonucu ilk etkilenen Japonya'ya ait bir balıkçı teknesi olmuştur. Hızlı bir şekilde Japonya'ya geri dönen ve nükleer serpinti maruz kaldıklarının farkında olmayan 22 balıkçı, akut radyasyona maruz kalmanın etkilerini hissetmeye başlamıştır; ciltte kaşıntı, bulantı ve kusma. İki yıl içinde Japon hükümeti, balıkçıların çektiği acı için 2 milyon dolar tazminat almıştır (Johnson, 1979: 11).

ABD'li yetkililer, serpentinin olacağını ve bu serpentinin rüzgâr yardımıyla Rongelap'ı etkileyeceğini bilmelerine rağmen bölgede herhangi bir boşaltma ve önleme faaliyetinde bulunmamışlardır. Birçok Marshall Adaları sakini, radyoaktif serpentinin sonuçlarını incelemek için ABD tarafından denek olarak kullanıldıklarına inanmaktadır ve daha inanılması güç olan olay ise New York'taki Brookhaven Ulusal Laboratuvarı'ndaki bilim adamlarından gelen: "İnsanların burada ikamet etmeleri ekolojik radyasyon konusunda en değerli bilgilerin elde edilmesini sağlayacaktır." açıklaması olmuştur (Vltchek, 2010: 69).

ABD, 1957 yılında Rongelap bölgesini 'güvenli ve temiz' ilan ederek insanları dönmeye ikna etmeye çalışmış ancak artan tiroit tümörleri ve çocuklarda lösemiye bağlı ölümlerin artması sonucu radyasyon kirliliğinin devam ettiğinin kanıtlanması üzerine ABD

hükümeti zor duruma düşmüştür (Vltchek, 2010: 69). Brookhaven Ulusal Laboratuvarı (AEC'ye yapılan sözleşme ile) şunları bildirmiştir:

“Rongelap Adası'nın radyoaktif kirlenmesinin insan yerleşimi için tamamen güvenli olduğu düşünülmesine rağmen faaliyet seviyeleri dünyadaki diğer yerleşim yerlerinde bulunanlardan daha yüksek. Bu insanların adada yaşaması, insanlar hakkındaki en değerli ekolojik radyasyon verilerini karşılayacaktır.” (Johnson, 1979: 11).

Yaşanan bütün bu olaylar sonucunda ABD, uluslararası arenada büyük bir tepki görmüştür. Birçok insan, bilim adamı, siyaset bilimci hatta devlet, Amerika Birleşik Devletleri'ni Rongelap ve Utirik halkına nükleer bir savaşta maruz kalan insanlara nasıl davranacaklarına dair tıbbi uzmanlık geliştirmek için kasten nükleer serpintiye maruz bırakmak ve denek olarak kullanmakla suçlamıştır. ABD'li uzmanlar Bikini Atolünde bulunan radyasyon seviyesini yaklaşık 100 milirem olarak belirtmiş ve bunun tıbben kabul edilebilir olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak ABD'nin kendi kirlenmiş toprakları için belirlediği standart ise yalnızca 15 miliremdir. Brookhaven'in 1960 tıbbi araştırması, Rongelap'ta yaşayan maruz kalmış ve maruz kalmamış insanlar arasında radyoaktivite seviyelerinde çok az fark göstermiştir. Ancak 1969'un sonlarında daha önce maruz kalmamış Rongelap halkının vücut radyoaktivite seviyeleri, kirlenmemiş bir adada yaşayan Marshallıların 10 katı olarak belirlenmiştir (Johnson, 1979: 12).

Yaşanan çifte standartlar ve uygulamalar açığa çıktıktan sonra 1983 müzakerelerinin ve tazminatlarının yetersiz olduğu anlaşılarak ABD'ye karşı tazminat davaları başlatılmıştır. Umutlar zayıflasa da 7 milyar dolar gibi bir tazminat halen söz konusudur (Vltchek, 2010: 72). ABD bu davaların aleyhine sonuçlanmaması için ve yerlilerin memnun edilmesi için geçmiş dönemde faaliyetler yapmış ve hem Kili hem de Ujelang'daki yaşam koşulları, 1950'lerin sonlarında ve 1960'ların başlarında daha da kötüleştiğinden ABD, bazı sorunları hafifletmek için küçük güven fonları kurmuştur. Enewetak halkı için güven fonu 150.000 dolar ve Bikini halkı için 300.000 dolar olmuş ve her ikisi de yarı-yıllık faiz ödemeleri sağlamıştır (Bikini halkı için kişi başına yaklaşık 15 dolar) (Johnson, 1979: 14).

1954'ten beri her yıl AEC ve daha sonra ERDA sağlık ekipleri Marshall halkını incelemiş ve her yıl sağlık durumlarını güvence altına almışlardır. Sonunda insanlar: "Bizimle ilgili yanlış bir şey yoksa neden bizi her yıl incelemeye gelmeye devam ediyorsunuz?" sorusunu sormaya başlamış ve ERDA bunun ihtiyati bir önlem olduğunu söylemiştir (Johnson, 1979: 15). 1980'lerin sonunda kurulan tazminat mahkemeleri yaklaşık temizleme ve mağduriyet bedeli olarak ABD'nin yaklaşık 2 milyar dolar ceza ödemesine karar vermiştir. Ancak ABD bu miktarın %1 oranında bile bir ödeme yapmamakla beraber mağdurları ve

mahkemeyi pasifleştirme politikaları izlemeye devam etmektedir. Birçok insan belirlenen tazminatını alamadan hayata veda etmiştir. ABD, Marshall Adaları'na SDO ile verdiği vaatlerin hiçbirini 33 yıllık süreç içerisinde gerçekleştirmemiştir.

Bu aşamada aklımıza Andre Vltchek'in eserinde bahsettiği o iki etkileyici söz gelmektedir. Birincisi 1969 yılında Henry Kissenger'in Marshall Adaları ile alakalı söylediği: "Burada sadece 90,000 kişi yaşıyor. Kimin umurunda olur ki?" açıklamasıdır (Vltchek, 2010: 75). İkincisi ise Ebeye Adası seyahati sırasında ona eşlik eden Senatör Kabua'nın: "Amerika'nın varlığı bir fayda sağlamıyor. Buralara güvenlik duvarları ve karakollar inşa ettiler. Biz çitlere alışık değiliz. Sürekli kontrol edilmeye de alışık değiliz. Bize "Sizler orduya aitsiniz." diyorlar. Ama biz orduya ait değiliz. Şu anda buralı olup ABD ordusuna katılmış hatta Irak'ta savaşan insanlarımız var. Irak'ta neler olduğunu okuyoruz, duyuyoruz. Soruyoruz "Neden?". Irak'ta durum iyiye değil, kötüye doğru gidiyor. Her gün insanlar hayatlarını kaybediyor. Biz de buradan kendi evlatlarımızı oraya gönderiyoruz. ABD ordusu gelip buraya para karşılığı asker topluyor." sözleridir (Vltchek, 2010: 81).

Sonuç olarak ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte Okyanusya bölgesinin kontrolünü ele aldığı günden beri bu bölgede çok büyük ölçekli zararlara sebep olmuştur. Sayısız nükleer ve askeri deneme, bölge halkını denek olarak kullanma, yaşam alanlarını ellerinden alma, standart hayat düzenlerini sarsarak oluşturduğu sosyal düzen bozukluğu sonucu gelen aşırı fakirlik ve işsizlik tarzı problemler bölge halklarının hayatlarını yüksek seviyelerde tahrip etmektedir. ABD, uyguladığı politikalar ile bölgeyi kendi çıkarları güdümünde askeri bir üsse çevirmiş ve yerli halkı askeri deneylerde kullanma düzeyinde ileri giderek insan hakları kapsamının dışına çıkan bir modern sömürgecilik düzenini uygulamaya başlamıştır. İkinci bölümde ABD bölge üzerinde uyguladığı dış politikaları inceleyerek sebep olduğu tahribatın farklı boyutlarını ele alacağız.

2.2.2. ABD'nin Okyanusya Dış Politikası ve Post Kolonyal Uygulamaları

Şimdi ABD'nin Okyanusya bölgesi üzerinde özellikle 1950 yıllarından itibaren uygulamaya başladığı ve bugüne kadar sürdürdüğü dış politikasını, bunun yanıdaysa bu politikalar ile bütünleşmiş bir şekilde yürütülen modern sömürgecilik uygulamalarını inceleyerek Batı uygarlıklarına karşı dile getirilen Post-kolonyal faaliyetlerin dinamiklerini anlamaya çalışacağız.

2.2.2.1. Eski ve Yeni Pasifik Duvarı

ABD, Okyanusya bölgesi üzerinde sağlamış olduğu modern sömürge düzeninin devam etmesini sağlamak amacıyla çeşitli dış politikalar izlemektedir. Bölgedeki ülkeleri yalnız siyasi değil aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel ve zihinsel olarak kendisine bağlı hale getirerek bölge üzerindeki egemenliğini kesinleştirmek istemektedir. Bölgede uygulanan ve buna Avustralya ile Yeni Zelanda'nın da destek olduğu transit vize uygulamaları, devamlı verilen düşük ödenek ve yapılan tüketim eşyası yardımıyla ABD ürünlerine bağımlılık oluşturmak sureti ile yerli üretimin yanında istihdamın yok edilmesi bunların başında sayılabilir. Yapılan bağımlılaştırma politikaları sonucu oluşan bozuk sosyal düzen ve iş imkânlarının kısıtlılığı nedeniyle genç ve orta yaş nüfusunun göçü ve medya aracılığıyla devamlı olarak dayatılmaya çalışılan ABD tabanlı yeni kültür ise diğer bir politika olan kültür erozyonuna sebebiyet vermektedir. Bu politikaların içeriklerine kısa bir şekilde göz atalım.

Eski Pasifik Duvarı kavramı, henüz bölgenin keşfedilmesinden önceki dönemde burada bulunan adaların arasındaki uzun okyanusu ve ulaşımın zorluğu belirtmek için kullanılan bir kavramdır. Ancak bu duvar bölge halkı için zarar verici bir etken olmamıştır. İnsanlar kendi yaptıkları tekneler ile adalar arasında seyahat edebiliyorlardı. Böylece Okyanusya halklarının kültürü, devamlı bir alışveriş içerisinde canlılığını korumaya ve yeni nesillere aktarılmaya devam ediyordu. Sömürge döneminin başlamasıyla Avrupalı sömürgeciler ile getirilen yeni anlayış bunu değiştirmiştir. Bölge haklarının yaşam tarzları ve kültürleri yok edilmeye çalışılmıştır. Kültürlerini ve inançlarını koruma konusunda hevesleri kırılmış, dinleri yasaklanmış ve hatta bazıları sonunda yok olmuştur. Epeli Hau'ofa bu köklü değişliği ve düşüncenin eski ile yeni hali arasındaki temel farklılıkları '*Biz Okyanusuz*' adlı eserinde şu şekilde belirtmektedir:

“Avrupalılar okyanusun devasa sınırlarını geçerek Pasifik'e vardıklarında “uzak denizlerdeki adalar” görüşünü de beraberlerinde getirdiler. Onlara göre adalar, kocaman bir okyanusun ortasında bulunan, Dünya'nın kalanından izole edilmiş ve çok farklı umursanmayan bölgelerdi. Daha sonra Avrupalılar ve Amerikalılar denize yeni hayali çizgiler çizdiler ve ülkeleri, okyanus halklarını ilk kez küçük alanlara hapseden, onları birbirlerinden ve birçok bağdan koparan sömürge sınırlarını oluşturdular. Bu çizgiler günümüzde mevcut Pasifik devletlerinin ve adalarının sınırlarını halen oluşturmaktadır. Ben 'Okyanus Halkları' terimini kullandım çünkü tarihin çok uzun dönemlerinden beri buralarda yaşayan atalarımız, bu coğrafyayı 'Denizdeki Adalar' yerine 'Adalar Denizi' olarak gördüler. Tonga'da yaşayan halkın davranışlarını örnek alarak bazı sosyal bilimciler bu insanlara şöyle demişlerdi: “Denizden İnsanlar”. Yapılan karakterleştirme, denizin bu insanlara ev sahipliği yaptığı

varsayımını ortaya koymaktadır. Onların dünyaları sömürge sınırlarının, hatta kendi sınırlarının dahi olmadığı bir dünyaydı. Bir adadan diğerine ticaret yapmak ve evlenmek için giderlerdi. Böylece sosyal ağları ve ticareti geliştiriyorlardı.” (Hau’ofa, 2008: 32).

Yeni Pasifik Duvarı kavramı aslında bu sınırları ifade etmekten çok daha fazlasıdır. Özellikle günümüzde ABD’nin Okyanusya üzerinde uyguladığı dış ve baskılayıcı politikaların tamamı bu yeni duvar kavramını inşa etmek amacını taşımaktadır. Bu inşa sürecinin birçok noktası vardır. En önemli olanlarından biri ise ‘Serbest Birlik Sözleşmesi’ yani COFA’dır. ABD ile Birleşmiş Mikronezya Devletleri, Marshall Adaları Cumhuriyeti ve Palau Cumhuriyeti arasında imzalanan ve 2003 yılında yinelenen anlaşma sonucunda yapılacak parasal yardımlar ve ABD’de yaşama ile eğitim hakları karşılığında, ABD’nin askeri üslerinin bu bölgelerde kurulması kararlaştırılmıştır (Vltchek, 2010: 19). Bu anlaşma, ABD için cüzi bir miktar karşılığında dünyanın en geniş sularının kontrolünü sağlamak anlamına gelmektedir.

Ron Crocombe, bu durumu şu cümleler ile açıklamaktadır: “İngilizlerin adalar üzerindeki dolaylı yönetim anlayışı, günümüzde hem daha ucuz hem daha kolay hem de daha kabul edilebilirdir. Bazı durumlarda ABD, Avustralya ve Yeni Zelanda’yı taşıeron olarak kullanmaktadır. Fiji’yi ise genellikle diğer Pasifik ülkelerine dengeleyici bir güç olarak kullanmaktadır. Asya Vakfı ise ABD’nin bölgedeki etkisini arttırmak ve basın-yayın ile hükümetleri kontrol etmek içindir” (Lawson, 2010: 311).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Yeni Pasifik Duvarı girişimi aslında ABD’nin Okyanusya dış politikasını özetleyen temel kavram olarak varsayılabilir. Üretim ve istihdamı bitirme, kendine bağımlı duruma getirme, eğitim ve medya üzerinden kültürel faaliyetler, havacılık sektöründe getirilen tekelle beraber transit vize uygulamaları ve bu uygulamalar sonucu adalar arası ulaşımın engellenmesi. Geçmiş tarihlerde yapılan askeri deneyler ve yerli halkın denek olarak kullanılmasının yarattığı tahribatı, günümüzde oluşturulmaya çalışılan ve adalar arası bağı kopartarak hepsini birer tam bağımlı modern sömürge haline getirme politikaları izlemeye başlamıştır. Sömürge döneminden bu yana bölgede yaşanan olaylar ve uygulanan politikalar sonucu yerel halkın kendi kendine yeterlilik durumu minimize edilmiş hatta birçok bölge açısından tamamen yok edilmiştir.

Yine de hükümetler arası düzeyde hâlâ devam etmekte olan bir bütünleşme isteği mevcuttur. Her ne kadar birçok ülke mali ve sosyal açıdan sahip oldukları yetersizlik yüzünden modern sömürge düzenine bağımlı olsalar da ABD, Avustralya ve Yeni Zelanda üçlüsünün oluşturduğu ve yıkılmasını engellemeye çalıştığı bu Yeni Pasifik Duvarı politikasından kurtulma çabası göstermektedirler. Bunun en temel örneklerinden biri ise 2005

yılında Port Moresby'deki Pasifik Adaları Forum toplantısında forum liderleri tarafından onaylanan 'Pasifik Planı'dır. Bu plan, Pasifik'in bölgesel entegrasyonunu ve iş birliğini güçlendirmek için tasarlanmış bir belgedir. Dört temel ayağı kalkınma gelişimi için tasarlanmıştır; ekonomik büyüme, sürdürülebilir kalkınma, iyi yönetim ve güvenlik (Pacific Islands Forum Secretariat, The Pacific Plan for Strengthening Regional Cooperation and Integration, Erişim Tarihi: 12.02.2022). Bu bütünleşme isteği için mevcut engellerden birisi de Polinezya ve Melanezya 'siyasi türleri' arasında yaygın olarak uygulanan ayrımdır (Sahlins, 1963: 288). Ancak bazı siyasetçiler ise Pasifik Birliği'nin güçlenmesi için içsel farklılıklarının giderilmesi ve benzerliklerin en üst düzeye çıkarılması gerektiğini söylemektedirler. (Lawson, 2015: 322).

2.2.2.2. Transit Vize Uygulamaları

Önceki kısımda bahsettiğimiz gibi Yeni Pasifik Duvarının oluşturulmasında kullanılan en büyük politikalardan biri hava ulaşımında tekelleştirme ve getirilen transit vize uygulamalarıdır. Bölge halkı genel oranda Avustralya ve Yeni Zelanda'yı, ABD yanlısı olarak değerlendirmekte ve anti sempati beslemektedir. Buna neden olan önemli etkenlerden birisi bölgenin bu iki büyük ülkesinin ABD ile yürüttüğü transit vize uygulamalarıdır. Pasifikteki adaların, diğer adalar ve dünyanın geriye kalanı ile arasındaki bağı sağlayan şey genellikle haftada bir olan ABD, Avustralya veya Yeni Zelanda menşeli hava yolu firmalarının uçuşlarıdır. Bu sayede ABD, Avustralya ve Yeni Zelanda bölgede kimin nereye hareket ettiğini ve buraya gelenlerin kimlerle görüştüğüne dair sınırsız bir kontrole sahip olmaktadır. Serbest hareket etme olgusu, Okyanusya'nın kültüründe yer alan bir olgu olmasına rağmen 'özgür ve demokrat batı toplumlarının' getirmiş olduğu uygulamalar yüzünden artık yavaş yavaş ortadan kaybolmaktadır (Vltchek, 2010: 31).

Son dönemlerde Avustralya ve Yeni Zelanda'da kabul edilen düzenlemeler çerçevesinde 72 saatten kısa süreli transit geçişler için özel transit vize uygulaması kabul edilmiştir (EuroAsia, Avustralya Transit Vizesi İçin Gerekli Evraklar, Erişim Tarihi: 13.02.2022). Ancak bu süreçler turistler için bile zahmetli olmakla beraber söz konusu Pasifik Adalarına ulaşım olunca devlet adamları hatta BM görevlileri bile birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Zira vize başvuru ve kontrol noktalarındaki görevlilerin çok katı ve adaların kültürlerine karşı aşağılayıcı davranışlarının yanı sıra bölge adalar arasında ulaşım, bütünleşme ve kültürel paylaşımın engellenmesi amacıyla sekteye uğratılmaktadır. Birçok insan transit vize başvuru tarihleri için kuyrukta beklerken birçoğu ise yüksek oranda bu başvuruya ret cevabını almaktadırlar. Adalar arası ulaşım böylelikle minimum düzeye

indirilerek kısıtlanmaktadır. Zira hiçbir adadan bir diğerine direkt uçuş bulunmamaktadır ve uçuşların hepsi Avustralya, Yeni Zelanda ve oransal olarak az da olsa ABD üzerinden aktarmalı olarak gerçekleştirilmektedir. Ada sakinleri ise adalar arasında değil daha çok geçimlerini sağlamak için para kazanmak amacıyla uzak ülkelere gitmeye başlamıştır.

2.2.2.3. Yeni Nesli Göçü ve Kültür Erozyonu

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde nüfusun oransal olarak çoğunluğunu 14-60 yaş arası genç ve orta yaş grubu oluşturmaktadır. Bu oran ülkenin iş olanaklarının, yaşam standartlarının ve istihdamının yüksek olduğunu gösterir. Aynı zamanda yaşam standartlarının yüksekliği ve sağlık sektörünün gelişmişlik düzeyi sayesinde +60 yaş oranı gelişmiş ülkelerde genellikle 0-14 ile yakın değerlerde bulunmaktadır. Ancak az gelişmiş ülkelerde bu durum tam tersidir. Az gelişmiş ülkelerde nüfusun büyük çoğunluğunu 0-14 yaş grubu oluşturmaktadır. Zira genç ve orta yaş grubuna dâhil iş gücü genel olarak gelişmiş ülkelere göç etmekte ve çalışmaktadır. +60 yaş grubu ise yaşam standartlarının kötülüğünden ötürü sayı olarak az olmakla beraber az gelişmiş ülkelerde ortalama yaşam süresi gelişmiş ülkelere nazaran oldukça düşüktür. Şimdi sizlere Okyanusya ülkelerinin 0-14 yaş, +65 yaş nüfus oranlarını ve beklenen yaşam sürelerini BM verilerine dayanarak bir liste şeklinde gösterilecek, yeni ve nitelikli neslin göçünün verdiğimiz bilgiler ve oranlar ışığında anlaşılması amaçlanacaktır.

1. Avustralya: 0-14 yaş oranı: %19,1 – 60+ yaş oranı: %21,2 – beklenen yaşam süresi (e/k): 80,2/84,4 – (Undata, Australia, Erişim Tarihi: 15.02.2022)
2. Yeni Zelanda: 0-14 yaş oranı: %19,8 – 60+ yaş oranı: %21,3 – beklenen yaşam süresi (e/k): 79,5/83,1 (Undata, New Zealand, Erişim Tarihi: 15.02.2022)
3. Papua Yeni Gine: 0-14 yaş oranı: %35,6 – 60+ yaş oranı: %6,2 – beklenen yaşam süresi (e/k): 62,2/67,4 (Undata, Australia, Erişim Tarihi: 15.02.2022, Papua New Guinea)
4. Solomon Adaları: 0-14 yaş oranı: %38,5 – 60+ yaş oranı: %5,5 – beklenen yaşam süresi (e/k): 68,3/71,1 (Undata, Solomon Islands, Erişim Tarihi: 15.02.2022)
5. Fiji: 0-14 yaş oranı: %28,3 – 60+ yaş oranı: %10,3 – beklenen yaşam süresi (e/k): 66,9/72,9 (Undata, Fiji, Erişim Tarihi: 15.02.2022)
6. Vanuatu: 14 yaş oranı: %35,8 – 60+ yaş oranı: %6,8 – beklenen yaşam süresi (e/k): 69,4/73,6 (Undata, Vanuatu, Erişim Tarihi: 15.02.2022)
7. Kiribati: 14 yaş oranı: %35,3 – 60+ yaş oranı: %6,5 – beklenen yaşam süresi (e/k): 62,4/68,9 (Undata, Kiribati, Erişim Tarihi: 15.02.2022)

8. Marshall Adaları: 14 yaş oranı: %39,0 – 60+ yaş oranı: %5,5 – beklenen yaşam süresi (e/k): 71,3/72,5 (Undata, Marshall Islands, Erişim Tarihi: 15.02.2022)
9. Mikronezya Federe Devletleri: 14 yaş oranı: %32,7 – 60+ yaş oranı: %8,2 – beklenen yaşam süresi (e/k): 67,7/69,8 (Undata, Micronesia (Federated States of), Erişim Tarihi: 15.02.2022)
10. Nauru: 14 yaş oranı: %39,5 – 60+ yaş oranı: %4,0 – beklenen yaşam süresi (e/k): 57,8/64,8 (Undata, Nauru, Erişim Tarihi: 15.02.2022)
11. Palau: 14 yaş oranı: %20,3 – 60+ yaş oranı: %13,1 – beklenen yaşam süresi (e/k): 68,1/77,8 (Undata, Palau, Erişim Tarihi: 15.02.2022)
12. Batı Samoa Adaları: 14 yaş oranı: %36,4 – 60+ yaş oranı: %8,7 – beklenen yaşam süresi (e/k): 71,1/74,4 (Undata, Samoa, Erişim Tarihi: 15.02.2022)
13. Tonga: 14 yaş oranı: %35,4 – 60+ yaş oranı: %8,7 – beklenen yaşam süresi (e/k): 69,6/75,6 (Undata, Tonga, Erişim Tarihi: 15.02.2022)
14. Tuvalu: 14 yaş oranı: %31,1 – 60+ yaş oranı: %9,9 – beklenen yaşam süresi (e/k): 67,4/71,9 (Undata, Tuvalu, Erişim Tarihi: 15.02.2022)

Listemizden anlaşılabileceği üzere bölgesel örnekleri temel alırsak Okyanusya'nın iki gelişmiş ülkesi sayılan Avustralya ve Yeni Zelanda'daki oranlar diğer ülkelere oranla büyük bir fark içermektedir. Zira yüksek sosyal yaşam ve iyileştirilmiş şartlar, iyi ekonomi ve yüksek istihdam oranları, yüksek eğitim düzeyi gibi faktörler gelişmiş ülke nüfus demografisini oluşturan şartlardır.

Bu durum nitelikli, iş gücü yüksek genç neslin ve onu takiben orta yaş neslinin dışarıya yüksek oranlı bir göç vermesine neden olmaktadır. Okyanusya, kendisine has tarihince süregelen farklı ve kendisine özgü bir kültür dokusuna sahiptir. Ancak bu toprakların artık büyük oranda yaşlı ve çocuk nüfusa ev sahipliği yapıyor olmasından kaynaklı ve yeni neslin lise ile üniversite eğitimi için yurtdışına göç etmesinin doğurduğu bu durum yüzünden kültürleri yok olmaya başlamıştır. Zira genç nesil, daha çok Batı kültürü ile eğitim almakta ve bu hayat tarzına uyum sağlamaktayken kültüre hâkim yaşlı nesil ile giderek aralarındaki bağ kopmaya başlamıştır. Hâkim yaşlı neslin ölmeye başlaması ve genç neslin yeni nesle kendi kültürlerini aktaracak bilgisinin olmayışı, medya ve kitle iletişim sayesinde ABD'nin yürüttüğü kültür asimile politikalarının önünü açmakta ve Okyanusya halkını öz kültürlerinden giderek uzaklaştırmaktadır. 'Modern Çağ Kültürü' ismi altında ABD, kendi kültür ve geçmişlerinden kopmaya başlayan Okyanusya halkını kendi modern sömürgesi içerisinde tutmak yolunda ilerlemekte hatta halkı bu duruma gönüllü hale getirmektedir. Okyanusya'nın kendine has törenleri, oyunları, dövmeleri, sosyal hayat alışkanlıkları, Moai

heykelleri tarzı gibi dünyada örneği olmayan heykel sanatları belki de en önemlisi geçmişte dağınık yaşayan yüzlerce kabilenin oluşturduğu ve günümüzde çoğunluğu kayıplara karışmış olan Okyanusya yerel dilleri. Hepsi bu kültür erozyonun altında ABD'nin bölgede yaygınlaştırdığı hayat tarzı ve modern sömürge düzeni ile teker teker silinmeye başlamaktadır.

Tüm bu politikalar ve sonuçları doğrultusunda aklımıza eski sömürgecilik düzeninin en yaygın politikalarından olan asimilasyon gelmektedir. Zira bir ülkeyi veya halkı bağımlı hale getirmenin en kolay ve etkili yollarından birisi, o ülkenin halkının dilini ve kültürünü zedeleyerek asimile etmek olarak görülmektedir. Görüldüğü üzere ABD, yaptığı Post-kolonyal faaliyetler zincirinde eski sömürgecilik anlayışlarını daha modern bir tarzla uygulamaktadır.

2.3. ANZUS' un ABD Modern Sömürgeciliğindeki Etkisi, Halkın ANZUS'a Bakış Açısı ve Yeni Pasifik Duvarı ile İlişkisi

ANSUZ Paktı, resmi adı ile Australia, New Zealand, United States Security Treaty, ABD, Avustralya ve Yeni Zelanda arasında imzalanan bir güvenlik ve iş birliği anlaşmasıdır. Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD, saldırı durumunda karşılıklı yardım sağlamak ve iş birliği oluşturmak amacıyla 1 Eylül 1951'de San Francisco, Kaliforniya'da antlaşmayı imzaladılar. Antlaşma 1952'de yürürlüğe girmiştir. Örgütün adının imzalayan üç ülkenin baş harflerinden oluşması, antlaşmanın ve ondan sonra oluşacak örgütlenmenin kısaltmasını sağlamıştır. ABD antlaşmayı, Avustralya'ya Japon silahlanma ihtimalinin tazminatı olarak teklif etmiştir. Antlaşma şartlarına göre üç ülkenin birbirleriyle istişare ilişkilerini sürdürerek Pasifik bölgesinde toplu güvenliklerini sağlamak için iş birliği yapılması üzerinde anlaşılmıştır (Britannica, ANZUS Pact, Erişim Tarihi: 18.02.2022).

1980'lerin ortasında Yeni Zelanda, bir tanesi ABD Deniz Kuvvetlerine dâhil olmak üzere, limanlarında nükleer silahlı gemilerin bulunmasının yasaklanmasına dair anti nükleer bir politika başlatmıştır. Buna karşılık olarak ABD, 1986 yılında Yeni Zelanda'ya karşı antlaşma yükümlülüklerini resmen askıya almış ve iki ülkenin askeri bağlarını azaltmıştır. Üç ülke antlaşmanın resmi tarafları olarak kalmış ancak pratik açıdan ANZUS o zamandan beri aktif bir faaliyette bulunmamıştır (Britannica, ANZUS Pact, Erişim Tarihi: 18.02.2022).

Şekil 2.1 ANZUS Logosu

Kaynak: <https://ast.wikipedia.org/wiki/ANZUS> (Erişim Tarihi: 15.02.2022)

Aslında bakılırsa ANSUZ, özellikle 1986'da ABD ile Yeni Zelanda arasında yaşanan gerginlikten ve diplomatik krizden sonra modern sömürgecilik düzeninde aktif bir rol almamaya başlamıştır. Ancak buradaki önemli nokta üç tarafında hâlâ anlaşmaya resmi taraf olmasıdır. Yani olası bir saldırı, çıkabilecek bir isyan ve tehlike durumunda bu üç ülke ortak bir kuvvet olarak hareket edeceklerdir. ANZUS'un sisteme olan katkısı da tam olarak burada ortaya çıkmaktadır. ANZUS'un kurulma amacı ve yapısı dolayısıyla Okyanusya'daki yerel halkın gözünde mevcut düzene karşı çıkma konusunda çok büyük bir psikolojik korku etkeni olduğu birçok toplum bilimci tarafından belirtilmiştir. Bunun içinde yerel halkın eğitim düzeyinin düşük olmasının, eğitime sahip olanların ise ABD meşeli bir müfredat ile eğitim görmüş olmalarının da etkisi büyüktür. Zira bilgiye ulaşımı sınırlı olan ve analiz yeteneği düşük kalan yerel halk, bölgenin üç büyük önemli gücünün savunma adı altında bile olsa bir askeri ittifak içerisinde olmasından kaynaklı olarak çekinceler ve korkular yaşamaktadır.

Bu psikolojik etken, Yeni Pasifik Duvarı'nın kurulması içinde önemli bir dayanaktır. Zira sömürge döneminde çizilen, günümüzde çeşitli politikalarla kendi aralarına geçişleri neredeyse imkânsız hale getirilen bu sınırların ve kurulan duvarın güvenliğini sağlamak açısından bölge halkının çekindiği bir ittifak oluşumu önemli bir faktör niteliğini almaktadır. 1986 yılından sonra yaşanan gerilimler sonucu Yeni Zelanda, ANZUS ile pratik olarak bağıını kopartmıştır. Bu yüzden genel kamuoyunda ANZUS ile alakalı pek araştırma yapılmamakla beraber önümüzdeki dönemlerde önemli bir gelişme yaşanmadığı takdirde gündeme tekrar gelmesi beklenmemektedir. Ancak Avustralya'da durum farklılık göstermektedir. Avustralya'daki politikacılar, çoğu zaman pratikte aktif olmasa dahi halen ANZUS'u önemseyen ve birliğin bütünlüğünü korumak yanlısı politikalar izlenmesini güdümlenen

söylemlere ağırlık vermektedir. Ancak Avustralya halkı bu konuda kendi içerisinde bir bölünmüşlük yaşamaktadır. Son dönemlerde yapılan anketler, genç Avustralyalıların ABD ile ittifakı destekleme konusunda yaşlı Avustralyalılardan daha düşük bir orana sahip olduklarını göstermiştir. Bu durum savaş kuşağı neslinin Avustralya nüfusundan geçişini ve ABD'ye daha az sempatisi olan, daha iyi eğitilmiş, çok kültürlü bir Avustralya halkının yükselişini yansıtabilir (Miller, 2015: 442).

Bu farklılık birçok analistin dikkatini çekmektedir. Zira bu konu üzerine yapılan birçok anket, yıllar içerisinde ANZUS'a bakışın giderek değiştiğini ve yeni neslin görüş olarak farklarını ortaya çıkartmaktadır. McAllister, yaşlılar arasında ANZUS ittifakına olan desteğin, 18-24 arası genç nesille oranla 4 kat fazla olduğunu ortaya çıkartmıştır (McAllister, 2008: 16). Walsh ise ABD ile savunma bağlantısına destek olan eski neslin nüfusun dışına çıktıkça ittifakın daha kritik bir incelemeye tabi tutulacağını ve 'nesiller arası bölünmenin' ABD-Avustralya ilişkilerinin tamamını tehlikeye atabileceğini öne sürmüştür (Miller, 2015: 443). Brendan Taylor ve Peter Dean ise gelecekte ittifak için genç Avustralyalı nesillerden kaynaklı bir tehdidin gelmesinin mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir. Dünya görüşlerinin genellikle yaş ile geliştiğini ve olgunlaştığını belirten Taylor ve Dean, sonuç olarak şu andaki genç kuşağın yaşlandıkça onlardan önceki Vietnam Kuşakları gibi Amerikan yanlısı bir ANZUS taraftarı pozisyonuna doğru geçiş yapacaklarını iddia etmişlerdir (Australian Strategic Policy Institute, Young people today..., Erişim Tarihi: 19.02.2022). Taylor ve Dean, bireylerin yaşlandıkça daha muhafazakâr hale geldiklerini belirtmişlerdir. Avustralya siyasetindeki söylem, politik muhafazakârlığın, Amerikan yanlısı ve ANZUS yanlısı görüşlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Ancak bu yaklaşım, Katzenstein ve Keohane'nin ileri sürdüğü 'Sosyal Amerikan Karşıtlığı' kavramıyla tamamen çelişmektedir. Katzenstein ve Keohane, sanayileşmiş toplumlardaki bireylerin yaşlarının ilerledikçe pek çoğunun, 'serbest piyasa rekabetinin' sosyal sonuçlarıyla ilgili endişelerinden dolayı Amerikan karşıtı görüşlere sahip olmaya başladıklarını öne sürmüşlerdir (Katzenstein ve Keohane, 2007: 9). Sonuç olarak genç kuşakların biçimlendirici deneyimleri onları bu şekilde zorlarsa öncekilerden daha muhafazakâr olabilirler. Bu görüş, Avustralya kamuoyunun ANZUS'a yönelik yörüngesinin büyük ölçüde gelecekteki küresel olaylara bağlı olduğu anlamına gelmektedir. Şu andaki genç nesil Avustralyalılar ise her zaman ittifak konusunda şüpheli olacaklardır (Miller, 2015: 448).

Okyanusya, coğrafi açıdan çok dağınık olsa da kendine has doğası ve kaynakları sayesinde çok zengin bir bölgedir. Halkı kendi kendini kültürel yaşam biçimlerinde idare edebilmektedir. Ancak sömürge döneminden sonra uygulanan yağmalar sonucu bu yeterlilik

oranı neredeyse sıfıra indirilmiştir. ABD'nin bölgeye hâkim olmasından sonra yaşanan nükleer denemeler birçok atolü yaşanmaz hale getirmiş, oluşan radyoaktif serpinti ise çevredeki birçok adada ölümlere sebep olmuştur. Zira ABD, bölge halkını serpintiye karşı uyarmamış ve maruz kalmalarına göz yumarak üzerlerinde ölçümler yapmıştır. Yani bölge halkını 'canlı denek' olarak kullanmıştır. Açılan mahkemeler genel olarak sonuçsuz kalmış, karar verilen tazminatın yüzde 1'i bile ödenmemiş ve ABD tarafından halka verilen hiçbir söz tutulmamıştır.

Tüm bu gelişmelerin üzerine ABD, ilerleyen dönemde Yeni Pasifik Duvarı adı verilen kavramı oluşturmaya çalışmış ve sınırlar ile ayrılmış adaları sadece maddesel değil zihinsel olarak da ayırma politikasını izlemeye başlamıştır. Yani ada halklarının adalar arası seyahatini transit vize uygulamaları ile engellemiş, ekonomik olarak kendine bağımlı getirerek ülkelerin yerel üretim ve istihdamlarını yok etmiş, böylece dışa göç oranının artmasını sağlayarak nesiller arası kopukluğun oluşmasını sağlamıştır. Tüm bunların sonucunda açlık, fakirlik, şeker vb. tedavisi olmasına rağmen bölge halkı tarafından bilinmeyen hastalıkların ABD tabanlı hazır konserve yiyecekler sayesinde artışa geçmesi ve ölümlere sebep olması, kültür erozyonu sonucu Okyanusya'nın geçmiş miraslarının, dillerinin yok olması ve çalışmada bahsetmediğimiz ancak gelecekte üzerinde durulması gerekebilecek diğer bir konu olan küresel ısınma ve Okyanusya adalarının bazılarının sular altında kalma tehlikesine karşı savunmasızlık ortaya çıkmıştır.

Gördüğümüz üzere Post-kolonyalizm teorisinin içerisinde oldukça yaygın kabul edilen 'Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri' kavramsal ilişkisinin Batılı güçlere karşı öne sürdüğü Post-kolonyal faaliyetlerin varlığını Okyanusya ve daha birçok örnek ile göstermek mümkündür. Peki bu politikaları yalnızca Batılı güçler mi uygulamaktadır? Giderek çok kutuplu bir yapıya evrimleşen uluslararası arenada bulunan diğer büyük güçlerde bu faaliyetleri gerçekleştirmekte midir? Gerçekleştiriyorlar ise bunu ABD ile benzer şekillerde mi yoksa kendilerine ait farklılaştırılmış yöntemleri ile mi yapmaktadırlar? Çalışmanın sonraki bölümlerinde inceleyeceğimiz bakış açısı ise tam olarak budur. Doğu'nun iki önemli gücü olan Rusya ve Çin'in faaliyetlerini inceleyecek, onların Post-kolonyal birer güç olup olmadığı sorusuna cevap arayacağız. Bunu yaparken yöntemlerinin ve politikalarının örneklerine inecek ve son kısımda tüm bu bilgileri kendi süzgecimizden geçirip analiz ederek karşılaştıracacağız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN BORÇLANDIRMA POLİTİKASI: SAHRAALTI AFRİKA ÖRNEĞİ

Çin, 21.yy. yükselen önemli güçlerinin başında gelmektedir. Ekonomik olarak gittikçe güçlenmiş durumda olan ve üretim merkezi haline gelmiş Çin, dünya piyasalarında oldukça egemen bir konum edinmiştir. ‘Bir Kuşak, Bir Yol’ projesi ile Çin, çok büyük bir atılımı gerçekleştirerek ipek yolunu yeniden hem kara hem deniz üzerinden canlandırmayı amaçlamaktadır. Bu güdümde Gelişmekte Olan ve Üçüncü Dünya Ülkesi olan ülkeler ile ikili ilişkilere girmiş ve yüksek yatırımlar yapmaya başlamıştır. Bunun yanında bu ülkelere altyapı çalışmaları ve dönüşümler için yüksek borçlar vermeye başlamıştır. Bölümün kritik kısmı ise tam olarak bu noktadır. Bu aşırı borçlandırma durumu birçok uzmana göre ülkeleri ciddi sıkıntılara sürükleyebilecek ve borç tuzağı içerisine çekebilecektir. Böylelikle ülkeleri Çin’e bağımlı hale getirecek bir döngü başlayacaktır. Bu da Çin’in küresel bir hegemonik güç olabilmesinin önünü açmasının dışında, ‘Soft Power’ ile ‘Post-Kolonyalizm’ tartışmasını beraberinde getirmektedir. Acaba Çin, iddia ettiği üzere ‘karşılıklı çıkar’ politikası güdümünde bir ‘Soft Power’ ülkesi mi, yoksa üstü kapalı bir şekilde ‘Modern Sömürgecilik’ politikalarını izleyerek orta ve uzun vadede kendi çıkarlarını sağlamak amacı mı taşımaktadır?

3.1. Dolar Diplomasisi ve Borç Tuzağı Diplomasisi: Bir Kuşak, Bir Yol

‘Borç Tuzağı Diplomasisi’, Çin’in modern sömürgecilik faaliyetlerinin merkezinde yer aldığı öne sürülen politikasına verilen isimdir. Post-kolonyalizm teorisinin modern sömürgecilik faaliyetlerine genel analiz ve yaklaşım dinamiklerine göre oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Borç Tuzağı Diplomasisi geçmiş literatür temeli olarak aslında ABD’nin 1898 yıllarında uygulamaya başladığı ‘Dolar Diplomasisi’ ile oldukça benzerlik göstermektedir. Dolar diplomasisi, ABD kurumları ve yatırımcıları aracılığı ile istikrarsız ve ekonomik olarak zor durumlar yaşayan ülkelere kendi finansal danışmanlığını kabullendirerek etkisini arttırmak amacı ile oluşturulmuş, özel banka ve devlet kredileri sağlama üzerine tasarlanmış bir dış politika aracıdır (Vural ve Aydın, 2019: 176).

ABD’nin bu stratejisi, 1823 yılında ilan edilen ‘Monroe Doktrini’ güdümünde Amerika kıtası üzerinde hegemonya sağlamasının önünü açmış ve ilerleyen süreçte kademeli olarak batı yarım küre üzerinde kalıcı bir yarı küresel hegemonya kurulmasını sağlamıştır. ABD, 20.yy. ilk 30 yılı boyunca bu politika ile Monroe Doktrininin amaçlarını gerçekleştirmeye başlamıştır. Karayipler ve Orta Amerika bölgelerine sık sık tekrarlanan veyahut kalıcı duruma gelmiş ABD varlığı görülmeye başlanmıştır. ABD, şirketleri ve

kurumsal yardımları sayesinde desteklediği siyasi liderlerin varlıklarını korumayı ve bölge ülkelerini kendisine bağlamayı başarmıştır (Roniger, 2009: 24-25). Bu konuda Dolar Diplomasisi oldukça önemli bir araç olarak kullanılmış ve özellikle 1909-1912 yıllarında hiçbir gücün ABD'nin doktrinine karşı çıkmadığı Latin Amerika bölgesinde oldukça işe yaramıştır. ABD'nin Dolar Diplomasisi sürecinin ilk aşamalarında verdiği devlet kredileri herhangi bir politik amaç ve müdahale içermemekteydi. Ancak bu politikanın oluşturulması ile verilen 'kontrollü krediler' politik amaçlar içermekte ve iç müdahalelerin önünü açmaktaydı (Vural ve Aydın, 2019: 180). ABD, Karayipler ve Latin Amerika bölgesinde bulunan birçok ülkede mali danışmanlık yapıları kurmuş ve belli başlı düzenlemeleri şart haline getirmiştir. Yapılan bu baskılar iç müdahale durumunun önünü açmış ve bu ülkeler resmi veya gayri resmi olarak ABD tarafından 'Protectorate' (koruma altındaki ülke) statüsüne getirilmişlerdir (Williams, 2011, 107-108). Böylece ABD, Amerika kıtası üzerindeki güç hâkimiyetini giderek sağlamlaştırmış ve bu güç güdümünde İkinci Dünya Savaşı'na mücadele etmesi için çağırılmış en önemli güç halini almıştır (Roniger, 2009: 25).

İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte ABD'nin bu hegemonik gücü, tüm dünyayı kapsayacak şekilde genişlemeye başlamıştır. SSCB'nin varlığı ve rekabetçiliğine rağmen ABD dünyadaki en güçlü ülke olarak ortaya çıkmıştır. Askeri, ekonomik, politik ve kültürel düzeyde ABD, rakibi olan SSCB'yi geride bırakarak Soğuk Savaş döneminde baskın dünya hegemonik gücü haline gelmiştir (Vural ve Aydın, 2019: 176). ABD, savaş sonrası yıkılan Avrupa ve dünyada gelişmeye yeni başlayan ülkeler üzerinde aynı politikaları izlemiş, onlara dolar diplomasisi üzerinden yardımlarda bulunurken kurumsal, kültürel ve sosyolojik yapılarına müdahalelerde bulunarak onların sistemsel yapıları üzerine hegemonik bir güç inşa etmiştir.

Borçlanma kavramı, belirli bir anaparanın faiz ve diğer ödenekleri ile belirli bir süre sonra direkt veya taksitli bir şekilde geri ödenmek suretiyle alınması anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2010: 7). Dış borç ise bir devletin ülke veya uluslararası kuruluşlardan sağlanan ve dış ekonomik ilişkiler üzerinden şekillenen yabancı sermaye menşeli para akımları olarak tanımlanmaktadır. Dış borçlanma bir bakıma fon fazlası olan ülkelere, yatırım ve gelişme açısından kaynakları yetersiz ve iç fon açığı yaşayan ülkelere yönelik sermaye akışı olarak da nitelendirilebilir (Esener, 2013: 24).

'Borç Tuzağı' kavramı ise iktisat literatüründe borç alan ülkelerin aldıkları borcun taksitlerini ve faizini ödemeye çalıştığı döngüye verilen addır. Borçlu olan ülkenin borçlarını ödemeye çalışsa dahi faiz güdümünde borcun sürekli olarak artması sonucu borcun ödenmesi neredeyse imkânsız hale gelmektedir (Şahin, Çin Tarafından Uygulanan Borç Tuzağı

Diplomasisi, 2021). Borç veren ülke kasıtlı olarak alacaklı ülkeye aşırı borç vererek onu bir tuzağın içine çeker ve geri ödeme yükümlülüklerinin sağlanamaması sonucunda ekonomik ve siyasi tavizler alınmaya çalışılır (Fabricius, 2020). Yapısal olarak ABD'nin Dolar Diplomasisine benzer yanları bulunan bu politikanın günümüzde en büyük uygulayıcısı olarak Çin Halk Cumhuriyeti görülmektedir.

'Borç Tuzağı Diplomasisi' kavramı ilk olarak Brahma Chellaney tarafından oluşturulmuştur. Chellaney Borç Tuzağı Diplomasisini, Çin'in fakir ve gelişmekte olan ülkeleri ödemeyecekleri yüksek borçlar ile borçlandırarak stratejik kurumlarını Çin'e devretmelerini sağlayacak sömürgeci bir faaliyet olarak nitelendirmektedir (Chellaney, 2017). Bu politika güdümünde ülkeler Dolar Diplomasisi gibi borç almaya zorlanmamakta ve herhangi bir ön koşul veyahut yapısal istekte bulunulmadığı öne sürülmektedir. Zira Pekin yönetimi, 1952 yılından bu yana dış politikasını temelden şekillendirdiğini ifade ettiği 5 ilkeyi devamlı olarak söylemleriyle dile getirmektedir. Bu 5 ilke: "1- Egemenliğe Saygı, 2-Karşılıklı Saldırmazlık, 3-İçişlerine Karışmama, 4-Karşılıklı Fayda ve Eşitlik Temelinde İş Birliği, 5-Barış İçinde Bir Arada Yaşama" olarak sıralandırılmaktadır (Şahin, Çin Tarafından Uygulanan Borç Tuzağı Diplomasisi, 2021). Ancak birçok ülke ve kuruluş, Çin'in bu söylemlerinin bir maskeleye olduğunu söyleyerek karşı çıkmaktadır. Zira Çin, ülkeleri borç almaya zorlamamakta bunun yerine ihtiyacı olan ülkelere altyapı inşa ederek onları çarpık anlaşmalara mecbur bırakmaktadır (Argın, 2020: 26).

Çin, bu altyapı projeleri kapsamında devletlere yüklü krediler vermekte, bu krediler ödenemeyince de karşılığında ciddi tavizler istemektedir. Bu tavizler ülkelerin kilit limanları, madenleri, hava alanları, ulaşım noktaları gibi kamusal kurumlar veyahut ekonomik ilişkileri Çin lehine ilerletecek yapısal değişiklikler olmaktadır (Stattuck, 2018: 8-9). Örneğin Sri Lanka hükümeti, Çin'den aldığı 5 farklı altyapı kredisini ödeyemeyecek hale gelmesi sonucu 2017 yılında Hambantota Limanını ve etrafındaki 60 km² alanı 99 yıllığına China Merchant Group'a kiralamak durumunda kalmıştır. Pakistan ise 2015 yılında Gwadar limanını 43 yıllığına China Overseas Holding Company'e kiralamıştır. Bu limanların askeri amaçlar güdümünde kullanılabileceği iddiaları, Çin'in bu politikasına olan şüpheleri giderek güçlendirmektedir (Yıldırım, 2020: 365-366). Kenya'nın Mombasa Limanı'nı, Zambiya'nın ise Kenneth Kaunda Uluslararası Havaalanı'nı ödeyemedikleri borçları karşılığında Çin'e devretmek durumu ile karşı karşıya oldukları haberleri ülkelerin medyalarında bulunan başlıklar arasındadır. Aynı zamanda yüksek borç oranları yüzünden Cibuti, Laos, Tacikistan, Maldivler ve Nijerya, Sahraaltı Afrika'da riskli durumlar ile karşı karşıya kalma ihtimali

taşıyan ülkeler konumunda bulunmaktadır (Varan ve Kabakçı, Anadolu Ajansı, Uzmanlara göre Çin Orta Doğu'da 'borç diplomasisiyle' etkinliğini artırmak istiyor, 2020).

2013 yılında Çin lideri Xi Jinping tarafından öne sürülen ‘Kuşak ve Yol Girişimi’ projesi, kara yolu olarak ‘İpek Yolu Ekonomik Kuşağı’, deniz yolu kuşağı olarak ise ‘21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu Kuşağı’ olarak isimlendirilmiş 2 adet yoldan oluşmaktadır (Yıldırım, 2020: 627). KYG’nin kara yolları etabının toplamda altı ekonomik koridoru olduğu belirtilmektedir. Bunlar: “1-) Yeni Avrasya Kara Köprüsü, 2-) Çin-Pakistan Koridoru, 3-) Çin-Moğolistan-Rusya Koridoru, 4-) Bangladeş-Çin-Myanmar Koridoru, 5-) Çin-Çinhindi Yarımadası Koridoru, 6-) Çin-Orta Asya-Batı Asya Koridoru” olarak adlandırılmaktadır (Gill vd., Brookings, Winners and losers along China’s Belt and Road, 2019). Deniz yolları etabı ise iki ana koridordan oluşmaktadır. Bunlar: “1-) Çin-Hint Okyanusu-Afrika-Akdeniz Deniz Ekonomik Koridoru, 2-) Güney Çin Denizi- Pasifik Okyanusu-Okyanusya-Güney Pasifik Ekonomik Koridoru” olarak adlandırılmaktadır (Yılmaz, 2020: 639). Çin’in bu girişimi, bazı bilim insanları ve araştırmacılar tarafından ütopyik bir girişim olarak nitelendirilse de aslen bu proje ekonomik ve siyasi temelli bölgesel ve küresel beklentiler ile endişeler güdümünde ortaya çıkmıştır (Tutar ve Koçer, 2019: 620). KYG projesinin Çin ile girişimde bulunan ülkeler ile arasında öngördüğü iş birliği ve ilişki alanları ise şu şekilde nitelendirilmektedir; altyapıların bağlantılandırılması, finansal bütünleşme, engelsiz ticaret, siyasi koordinasyon ve inisiyatifte yer alan ülkelerin toplumları arasında kültürel bir bağ kurulması (Fang ve Nolan, 2019: 503-504).

KYG projesi aslında bakılacak olursa Borç Tuzağı Diplomasisi ile bağlantılı yönler içermektedir. Proje içerisinde bulunan ülkeler, Gelişmekte Olan veyahut Üçüncü Dünya Ülkesi olan ülkeler olduğundan dolayı bu durum Çin’e büyük bir avantaj sağlamaktadır. Çin burada iki yönlü bir strateji uygulamaktadır. Bu ekonomik üstünlük durumu Çin’in eline ciddi bir siyasi koz vermektedir. Borç verilen ülkeler üzerinde nüfus elde edilmekte ve böylece Çin’in küresel güç olma amacı ekonomik yollar ile beslenirken aynı zamanda KYG’yi garanti altına almak amaçlanmaktadır. KYG projesinin uygulanmaya başladığı süreçten itibaren toplamda 68 farklı ülke ile Çin arasında ikili mutabakat anlaşmaları imzalanmıştır. Avrupa, Asya ve Afrika’nın birbirlerine bağlanmasını sağlamak amacı ile oluşturulacak enerji, ulaşım ve telekomünikasyon projeleri için harcanan finansal miktarın yaklaşık olarak 8 trilyon doları bulması tahmin edilmektedir (Yıldırım, 2020: 627).

‘Dolar diplomasisi’ ve ‘Borç Tuzağı Diplomasisi’ yapı ve amaç güdümünde birçok benzerlik barındırmaktadır. Ancak Çin, ABD’nin veyahut Batının Büyük Güçlerinin aksine borç verirken şart sunmamakta veya taahhüt istememektedir. Hatta bunu iç işlerine müdahale

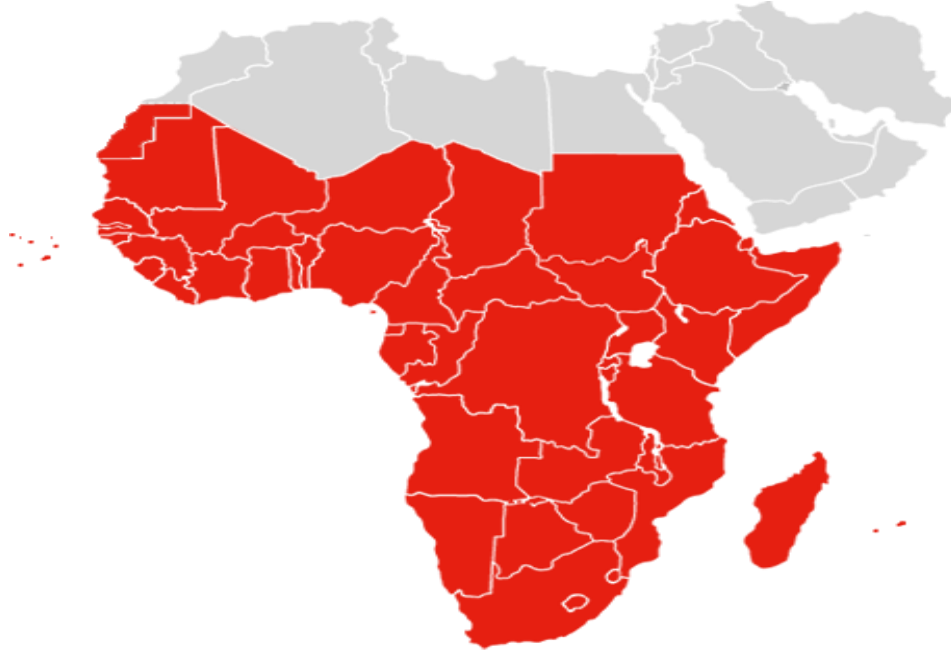
olarak görmektedir. Bu sayede önü açılan borçlandırma sonucu ülkeler ödeyemeyecekleri borç yüklerinin altında kalmakta ve bunun sonucunda Çin'e stratejik olarak önemli kurum ve yapılarını kiralamak zorunda kalmaktadır. Böylece Çin'in yaptığı yardımlara karşı yapılan şüpheli yaklaşımlar birçok açıdan haklı çıkmakta, özellikle başta ABD olmak üzere Batılı güçlerin bu duruma karşı önlem alma zorundallığı hissetmelerine neden olmaktadır.

3.2. Çin'in Sahraaltı Afrika Borçlandırma Politikası

Çin-Sahraaltı Afrika ilişkisi son yıllarda oldukça gündemi meşgul eden ve Batılı devletlerin rahatsız olduklarını sık sık ifade ettikleri bir konudur. Özellikle son 20 yıldır artan ilişkiler, genişleyen ticaret hacmi ve Çin'in sağladığı altyapı kredileri, kıta ile Çin arasındaki karşılıklı bağlılığın giderek artmasına neden olmaktadır. 2002 yılında Hu Jintou'nun Çin'in lideri olması ile gelişen 'Soft Power' algısının dış politikada yaygınlaşması ve bu algının Çin kültürünün geçmişinde önemli bir yeri olan 'Konfüçyüs Öğretileri' ile paralel noktaları olması yeni bir şekillenmeyi beraberinde getirmiştir. Zira bu öğreti, Çin devletinin komşularına ve diğer ülkelere karşı yumuşak davranarak halkları üzerinde baskıcı olmamayı ve yumuşak güç kullanımını öğütleyen bir yapıya sahiptir (Çetintaş, 2020: 69-70). Bu anlayış güdümünde Çin, Afrika ile olan ilişkilerini genişletmeye başlamıştır. Bunun 2000 yılından sonraki ilk temel göstergesi 'Çin-Afrika İş Birliği Forumu (FOCAC)' olmuştur (Küçükaltan, Ankara Sosyal Bilimler Vakfı, Düünden Bugüne Çin'in Afrika Politikası, Erişim Tarihi: 22.02.2022). FOCAC oluşumunun temel amacı, Çin ile üye Afrika ülkeleri arasında eşit istişare anlayışı geliştirme, fikir birliğini genişletme, dostluğu güçlendirme ve iş birliğini teşvik etmektir (Forum On China-Africa Cooperaiton, Erişim Tarihi: 22.02.2022).

Bu süreçten sonra Sahraaltı Afrika ile Çin arasındaki ticaret hacmi giderek hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. 2000-2014 yılları arasında Afrika kıtasındaki ülkelerin Çin'le olan ticaretlerinin hacmi 94,5 milyar doları bulmuştur. 2017 yılında 170 milyar dolar, 2018 yılında ise bu rakam 204,2 milyar dolar olmuştur (Yılmaz, 2021: 358). 2020 yılı itibariyle Afrika kıtasının toplam dış ticaret hacminin yüzde 20'sini Çin ile olan ticaret oluşturmaktadır (İstiklal, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Afrika'da İş Birliği ve Rekabet Türkiye ve Çin, 2020: 15). Karşılıklı ticaret hacminin yanında Afrikalı ülkelerin Çin'e olan borçlarının da giderek arttığı gözlemlenmiştir. 2010 yılında Afrika ülkelerinin Çin'e 10 milyar dolar borcu varken bu rakam 2016 yılında 30 milyar doları aşmıştır (Jubilee Debt Campaign, Africa's growing debt crisis: Who is the debt owed to?, 2018: 2-3). 2020 yılından itibaren Angola 25 milyar dolar, Etiyopya 13,5 milyar dolar, Zambiya 7,4 milyar dolar, Kongo Cumhuriyeti 7,3 milyar dolar ve Sudan 6,4 milyar dolar ile Çin'e en çok borcu bulunan

Afrika ülkeleridir (Chiwanza, 2018). 2000-2017 yılları arasında Çin, Afrika hükümetlerine ve devletlerine altyapı ve gelişim çalışmaları güdümünde toplam 143 milyar dolara yakın borç vermiştir (Johns Hopkins School of Advanced International Studies, 2017).

Harita 3.1 Sahraaltı Afrika

Kaynak: <https://afrmig2tr.com/tr/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)

Bu genişleme için en önemli dönüm noktalarından birisi Xi Jinping'in 2013 yılında görev başına gelir gelmez Afrika'ya gerçekleştirdiği ziyaret olmuştur. Ziyaretten önce 'ÇHC Bilgilendirme Ofisi' tarafından ilan edilen '2013 Çin-Afrika Ekonomik Ticari İş Birliği Belgesi' ile 2009-2012 yılları arasında Çin-Afrika ticari ve ekonomik ilişkilerinin bir muhasebesi yapılmıştır. Belge sonrası gerçekleştirilen ziyaret sırasında, Çin-Afrika ilişkilerinin ilerlemesini sağlamak amacıyla yapılacak olan faaliyet şu şekilde sıralanmıştır:

1. Afrika ile Ticaret Özel Planı'nın uygulamaya konulması ve bunun yanında Çin'in ticaretle beraber bölgeye yapılacak yardımları seferber ederek Afrika ülkelerine yapılacak olan ticaretin gelişiminin ilerletilmesi
2. Altyapı gelişimine odaklanan Afrika ülkeleriyle ortaklık kurulması, ilgili projelerin planlanarak hayata geçirilmesi ve fizibilite çalışmalarını destekleyerek Çinli şirketlerin ve finans kurumlarının bu alanda yer almaya teşvik edilmesi
3. İşletmelerin Afrika'da çok alanlı yatırımlar yapmaları ve üretim merkezleri kurmaları için teşvik çalışmalarının yürütülmesi ve Afrika bölgesinde sürdürülebilir kalkınmanın devamının sağlanması amacıyla 20 milyar dolarlık bir kredi limitinin altyapı, tarım, imalat ve küçük ile orta ölçekli işletmelere verilmesi üzere yapılandırılması

4. Ekonominin iyileştirilmesi amacıyla Afrika ile ulaşım, iletişim ve diğer altyapı alanlarında iş birliğinin derinleştirilmesi ve bölgesel entegrasyon sürecinin kolaylaştırılması için istikrarlı iş birliğinin sağlanması
5. Afrika’da bölgesel örgütlerin kapasitelerinin geliştirilmesi için Afrika Birliği ve Afrika alt bölgesel örgütleriyle daha kapsamlı ortaklıkların kurulması ve bu doğrultuda Afrika Kalkınma Bankası ile Afrika alt-bölgesel finansal kurumlarıyla iş birliğinin güçlendirilmesi
6. Afrika’nın barış ve istikrarını teşvik ederek ülkelerin kalkınması için güvenli bir ortam yaratılması, Afrika kıtasında güvenliği arttırmak için ‘Barış ve Güvenlik için Çin-Afrika İş Birliği Ortaklığı Girişimi’nin başlatılması ve Afrika Birliğinde bulunan 64 üyeye finansal desteğin sağlanması (Argın, 2020: 62-64).

2015 yılında ise Çin, ‘İkinci Afrika Politika Belgesi’ni yayımlamıştır. Bu belge Çin-Afrika ilişkilerinin giderek daha derin ve çok boyutlu bir aşamaya evrilmeye başlayacağını sinyallerini vermiştir. Şimdi belgenin tam metninin önemli kısımlarını özetleyecek bir biçimde ele alarak günümüz Çin-Afrika ilişkisinin boyutuna farklı bir açıdan bakacağız:

1. Belgenin birinci bölümü, daha kapsamlı bir Çin-Afrika stratejik iş birliği ortaklığının oluşturulması, geliştirilmesi ve Çin ile Afrika arasında inşa edilmesi amaçlanan ‘Ortak Gelecek Topluluğunun’ güçlendirilmesini içermektedir. Çin-Afrika ilişkilerinin son derece uyumlu stratejik çıkarlar ve karşılıklı yarar çerçevesinde iş birliği için daha geniş ve derin, çok yönlü alışverişe dayanan yeni bir vizyon ve yaklaşım koşullarını öne sürmektedir. Çin kalkınmayı sürdürmek, çok yönlü gelişimi teşvik etmek ve amaçları gerçekleştirmek için Afrika ile çalışmaya istekli olduğunu belirtmektedir (Xinhua, 2015).
2. Çin 5 temel kavram üzerinde durmaktadır: -Samimiyet: “Eşitlik, karşılıklı güven, dayanışma ve karşılıklı destek ilkelerinde ısrar edilmesi ve her zaman Afrika’nın en güvenilir ortağı olarak Çin’in olacağının belirtilmesi” şeklinde açıklanmaktadır. -Pratik sonuçlar: “Çin’in pratik ve verimli sonuçlar elde etmeyi amaçladığı, iş birliği üzerinden karşılıklı faydalar aradığı, taahhütleri gerçek eylemler ve sonuçlarla yerine getirme ilkesini desteklediği, Afrika ile karşılıklı yarar sağlayan iş birliği için yönergelerle önlemleri harfi harfine uyguladığı ve çaba gösterdiği” anlamına gelmektedir. -Yakınlık: “Çin ve Afrika halklarının birlikte uyum içinde yaşayacakları, kültürler arası diyalogu teşvik edecekleri, Çin için sağlam bir popüler ve sosyal temel sağlamak için fikir alışverişini, politika uyumunu ve karşılıklı anlayışı geliştirecekleri” şeklinde tanımlanmaktadır. -İyi niyet: “Çin’in Afrika ilişkilerini dostane, karşılıklı

yarar sağlayan bir iş birliği perspektifinde uzun vadeli gördüğünü ve bu güdümde sorunların uygun bir şekilde, iyi niyet çerçevesinde çözülmesini istediği” anlamına gelmektedir.-Değerlerin korunması: “Dostluk, adalet ve ortak çıkar değerlerini korumak” olarak açıklanmaktadır. Çin, Afrika ülkelerine destek ve yardım sağlamanın hem Afrika halkları hem de dünyanın geri kalanı açısından çıkarlara oldukça uygun olmakla beraber uluslararası toplumun ortak sorumluluğu olduğunu öne sürmektedir (Xinhua, 2015).

3. Belgenin üçüncü bölümü, Çin-Afrika ilişkilerinin çok yönlülüğünü teşvik etmek amacıyla yapılması düşünülen derinleşme ve değişimleri içermektedir. Bu faaliyetler 7 ana başlık altında toplanmıştır: “Siyasi karşılıklı güveni artırmak, Uluslararası ilişkilerde işbirliğinin derinleştirilmesi, Ekonomik ve ticari işbirliğinin derinleştirilmesi, Çin ve Afrika arasındaki kalkınma işbirliğinin güçlendirilmesi, Kültürel ve kişiler arası alışverişi derinleştirmek ve genişletmek, Afrika’da barış ve güvenliğin teşvik edilmesi ve konsolosluk, Göçmenlik, Yargı ile güvenlik alanlarında değişim ve iş birliğinin güçlendirilmesi” olarak ele alınmıştır (Xinhua, 2015).
4. Dördüncü bölümde FOCAC ve yapılacak eylemler ele alınmaktadır. Çin, forumun mekanizma inşasını geliştirmek, iş birliği alanlarını ve yollarını genişletmek, karşılıklı iş birliğini zenginleştirmek, sanayileşme, tarımsal modernizasyon, altyapı, insani alanlarda alt forum mekanizmalarının kurulmasını ve geliştirilmesini teşvik etmek istemektedir. Kaynak geliştirme, endüstriyel kapasite iş birliği, finans, bilim ve teknoloji, eğitim, kültür, sağlık, yoksulluğun azaltılması, hukuk, yerel halk, gençlik, kadın, bireyler arası değişim, düşünce kuruluşları ve medyayla ilgili alanlarda iş birliğini derinleştirme ile forum çerçevesinde Çin-Afrika iş birliğinin daha pragmatik ve etkili olmasını ve daha somut sonuçlar elde etmesini sağlamak amaçlanmaktadır (Xinhua, 2015).
5. Çin’in yeni dönemde Afrika’nın bölgesel örgütleri ile olan ilişkilerini de geliştirmesi amaçlanmaktadır. Alt-bölgesel kuruluşlarla çeşitli diyalog ve iş birliği mekanizmaları kurmak ve geliştirmek, böylece siyasi meseleler, ekonomi dâhil olmak üzere çok çeşitli alanlarda hem bölgesel hem de alt-bölgesel düzeylerde Çin-Afrika iş birliğini ticari ve kültürel açıdan geliştirmek hedeflenmektedir (Xinhua, 2015).

Deniz İpek Yolu kapsamında Afrika kıtası, Çin için oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Proje bazında ilişki kurulan ana noktalar ise Kenya, Cibuti, Mısır, Etiyopya, Tanzanya, Zambiya ve Angola’dır (Yılmaz, 2021: 359). Çin’in, Afrika üzerindeki yatırımlarında öne çıkan temel konulardan birisi demiryolu yapımıdır. Yüzölçümü oldukça

büyük olan Afrika'da, ulaşımı kolaylaştırmak açısından en iyi alternatifin demiryolu olması bu konunun neden Çin gözündeki bu denli önemli olduğunu açıklamaktadır (Yılmaz, 2019). Kenya'da yapılan temel projelerden birisi Mombasa Limanını başkent Nairobi'ye ve komşu ülkeleri birbirlerine bağlayan yeni bir demiryolunun inşasıdır (Yılmaz, 2021: 360). Bunun yanında Sudan boru hattı ve Lamu Limanı projeleri oldukça büyük maliyetlere sahiptir ve Kenya'nın bu projelerin tamamlanması için Çin'den gelecek krediler sonucunda borçlanmaya açık hale gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Doğu Afrika bölgesi, Çin için oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu bölgenin emniyetli olması, Çin'in tehditlere karşı stratejik güvenliğinin artması ve Afrika'nın içine doğru genişleyebilmesi anlamına gelmektedir (Gimba, 2018: 227-228).

Giderek artan bu bağımlılık durumu Kenya'yı ciddi bir borç tuzağına düşürmektedir. 2020 itibariyle Kenya dış borcunun yüzde 21'ini (Dhar, 2019), ikili borçlarının ise yüzde 72'sini (Dahir, 2018) Çin'e olan borçları oluşturmakta ve bu miktar 6,5 milyar doları aşmış bulunmaktadır (Fabricius, 2020). Nitekim Çin, 2012 yılından itibaren alınmaya başlanan bu kredilerinin ödenmemesi sonucu Kenya'nın en önemli limanı olan Mombasa Limanı'na el koymaya hazırlanmakta, bunun yanı sıra Kenya, Nairobi'deki konteynır deposuna da el koyulması riski ile karşı karşıya kalmaktadır (Haber Global, 2019). Bu durum yerel basında Çin kredilerinin tehditleri konusunda tartışmalara neden olurken bazı araştırmacılar söz konusu durumun Kenya egemenliğini tehlikeye atabileceğini dile getirmişlerdir. Kenya yakın zamanda Çin Eximbank'tan aldığı 1,48 milyar dolarlık borcu ödeyemediği için Haziran 2021 sonuna kadar erteleme almıştır. Alınan tavizin maliyeti olarak yaklaşık 300 milyon dolar zarar eden Kenya'ya bu erteleme durumunun maliyeti önümüzdeki 6 yıla yansıyacak bir şekilde yayılmıştır (Ortadoğu Haber, 2021).

Cibuti, bu büyük borçlanmanın Afrika'da öne çıktığı diğer bir ülkedir. 1,72 milyar dolar olan kamu borcunun çoğu Çin'e olan ülkenin hali hazırda GSYH'sinin yüzde 88'ine denk gelen bu rakam, Cibuti'yi ulusal varlıklarının bir kısmını Çin'e devretmek zorunda kalma durumuna sürüklenme riskini taşımaktadır (Tandoğan, 2018). Aynı zamanda Cibuti, Çin için ayrı bir stratejik öneme sahiptir. Çin'in ülke sınırları dışında sahip olduğu ilk askeri üs burada bulunmaktadır. Bu üs aynı zamanda gemiler için yükleme ve boşaltma amacı ile bir rıhtıma sahiptir. 590 milyon dolar olan inşa maliyetinin ise çoğunluğu Çin tarafından sağlanmaktadır (Yılmaz, 2021: 362). Bu sayede Çin, Afrika içerisinde oldukça stratejik bir konumu ele almış ve bu durum Batılı güçler tarafından endişeyle karşılanmıştır.

Sahraaltı Afrika'nın birçok ülkesi bu aşırı borçlanmanın içerisine düşmüş durumdadır. Sahraaltı Afrika bölgesinde bulunan ülkeler, 2018 yılında Çin Kalkınma Bankası'ndan toplam

25,8 milyar dolar borç almıştır. Hükümetler, bu kredinin ayrıntılarını kamuya açıklamadığı gibi bu durum sonucunda muhalefetler tarafından ülkelerinin bir borç tuzağına itildiği konusunda eleştirilmelerine neden olmuştur (Fin24, 2018). Nijerya'nın sahip olduğu 27,6 milyar dolarlık dış borcunun yaklaşık 3,1 milyar doları Çin'e aittir. Nijeryalı finans yayını olan Nairametrics, yaşanan yolsuzluklar ve giderek artan borçlanma sonucu Nijerya'nın, Çin'in borç tuzağına düşme ihtimali konusunda uyarılarda bulunmuştur (Odutola, 2020). The Economist dergisinin 2018 yılında yayınladığı verilere göre Zambiya'nın Çin'e olan borcunun tüm dış borçlarının ortalama üçte birine tekabül ettiğini ortaya koyulmuştur (Rosen, 2018). Eylül 2018 yılında AfricaConfidential tarafından yayınlanan raporda artan borçların ödenememesi nedeniyle Zambiya devletine ait elektrik dağıtım şirketi olan Zesco'nun, Çin menşeli bir şirkete devredilmesinin söz konusu olduğu iddia edilirken mevcut hükümet bu iddiayı yalanlamıştır (American Foreign Policy, 2019).

KYG'nin Afrika'da karşılaştığı üç temel zorluğun olduğu düşünülse de aslında bakılacak olursa üçüncü zorluk, Çin'in borçlandırma politikası ile elde etmek istediği en temel stratejik çıkarlardan birisidir. Bu zorluklardan ilki bölgede yaşanan çatışmaların fazla olmasıdır. Çatışmalar projeler üzerinde negatif etkiler yaratmaktadır ve projelerin başarısı aslen Çin'in bu çatışma bölgelerinde nasıl hareket edeceğine bağlıdır (ZiroMwatela ve Changfeng, 2016: 18-19). Diğer bir zorluk ise Afrika'daki birçok ülkede bulunan ve oldukça hareketli olan STK'lardır. STK'lar toplum üzerinde olumsuz etkiler olacağına inandıkları projelere karşı ciddi bir muhalefet sergilemişlerdir. Yapılan muhalefet sonucu bazen tazminat ödenmesi durumları bazen ise süreçlerin yavaşlaması hatta tazminat ödenene kadar projelerin mahkemeler tarafından askıya alınması gibi durumlar Çin şirketleri açısından zorluklar çıkartmaktadır (ZiroMwatela ve Changfeng, 2016: 19). Üçüncü zorluk ise aslen bir zorluk değil, Çin'in stratejik noktaları elde etmek amacıyla oluşturduğu iddia edilen Borç Tuzağı Diplomasisinin yürütülmesidir. Projede yer alan ülkeler, Çin'e karşı o denli yüklü bir borcun altına girebilmektedir ki bu durum yapılan havaalanlarının, limanların, ulaşım yollarının Çin'e kiralanmasına, Çinli işletmelere devredilmesine sebebiyet verebilmektedir (Yılmaz, 2021: 356). Çin yaptığı bu kasıtlı ve yüklü borçlandırma sonucunda borçlarını ödeyemeyen ülkelerin önemli varlıklarına el koyarak stratejik öneme sahip yerleri elinde tutmayı amaçlamaktadır. Diğer bir deyişle bu ikili borç ilişkisi, bir süre sonra siyasi bir baskı aracına dönüşmektedir. Bu durum ise Çin'in kendisine bağımlı ülkelerin sayısını arttırarak küresel hegemonya olma amacını sağlamlaştırmaktadır. Kenya'nın Mombasa Limanı'nı, Zambia'nın Kenneth Kaunda Uluslararası Havaalanı'nı, bunun benzeri olarak Asya'da Sri Lanka'nın Hambontana Limanı'nı ve Pakistan'ın Gwadar Limanı'nı artan borçları sonucunda Çin'e

devretmeleri bu olayın en büyük örnekleridir (Yılmaz, 2019: 15-16). Aynı zamanda aşırı borçlanmaya maruz kalan Afrika ülkeleri iki büyük sorunla daha karşılaşmaktadır. Bunların ilki, bu altyapı projelerini Çin şirketlerinin yapması ve şirketlerin Çinli işçileri istihdam etmesi sonucu artan yerli işsizliği sorunudur. İkinci sorun ise aslında piyasa açısından bir tehlike oluşturmaktadır. Öyle ki bu altyapı çalışmalarına destek veren şirketler, Afrika'daki doğal kaynakların ana kara içerisinde daha hızlı ve ucuz maliyetlere taşınmasını sağlayabilecekleri gibi oluşacak bu altyapıda Çinli şirketlerin rolünün büyük olması sonucu Çin mallarının kıtanın piyasasına daha derin bir biçimde nüfus etmesini sağlayabilir (Argın, 2020: 72-73).

3.3. Soft Power mı, Post Kolonyal Kuvvet mi?

Çin, yardım yaptığı ülkelere ön koşullar sunmamaktadır ve iç müdahaleye neden olacak bir faaliyette bulunmadığını iddia etmektedir. Hatta bu söylemini de izlediği 'Soft Power' güdümündeki politikalarla desteklemeye çalışmaktadır. Çin, Afrika ülkeleri ile iş birliğini genişletmek ve halklarının gözünde iyi bir ortak görünümü alabilmek için kıtada bir 'Soft Power' politika izlemektedir. Kültürel kaynaşmayı sağlamak amacıyla öğretmenler göndermiş, gençlik programları çerçevesinde birçok Çinli öğrenci kıtada eğitim, spor ve sağlık alanlarında görev almış, 900'ün üstünde sosyal projeler gerçekleştirmiş ve 16 binin üzerinde sağlık çalışanı göndermiştir (Vural, 2017: 135-137). Çin'in kullandığı diğer bir Soft Power olgusu ise 'Dış Politika' oluşumudur.

1960'larda Çin, Afrika'da değişmesini istediği liderlerin devrilmesini sağlamak için hükümetlere karşı çıkan halk isyanlarını desteklemiş ve bunun sonucu olarak birçok ülke ile ilişkileri kopma noktasına gelmiştir. İlişkileri düzeltmek isteyen Çin 'karşılıklı yarar' ilkesini ön plana çıkarmış ve bu güdümde ekonomisini Afrika için bir çekici unsur haline getirmeye çalışmıştır. Ancak burada güdülen amaç, Afrika ülkelerinden petrol dâhil olmak üzere hammadde ve doğal kaynak satın almak, bunun yanında kendi ihracatçılarına bu ülkelerde pazar alanı bulmak istemesidir (Vural, 2017: 143-144). Bu politikalar arasında en çok soru işaretini barındıran ise 'Siyasi Değerler' ayağıdır. Çin'in aldığı en büyük eleştiri, yaptığı yardımlar ve kurduğu diyaloglar sürecinde demokratik yönetim, insan hakları ve sosyal sorumluluklar tarzı evrensel değerleri iş birliği kurduğu ülkelere koşul olarak sunma konusunda isteksiz davranmasıdır. Bunun yanı sıra anti-demokratik rejime sahip ülkeleri desteklemekte ve silah satışı yapmaktadır. Tüm argümanlar Çin'in iş birliği için otoriter rejimleri tercih ettiğini ve Çin ile alakalı şüpheleri güçlendirmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır (Vural, 2017: 143-144).

Birçok uzman, araştırmacı, siyasetçi, diplomat ve bürokrat, Çin'in Afrika üzerindeki politikalarını "Soft Power" güdümlü politikalar ile kamufle edilen 'Modern Sömürgecilik' faaliyetleri olarak nitelendirmektedir. Bunu ise birkaç açıdan destekleyen uzmanlar özellikle 'Borç Tuzağı Diplomasisi'ne işaret etmektedir. Çin, kredi verdiği ülkelerin doğal kaynaklarını ele almakta, stratejik bölgelerini borçların karşılığında elde ederek ülkeleri yoksullaştırmakta, şirketlerin Çinli işçi çalıştırmasıyla yerel işsizliğin artmasına sebep olmaktadır. Oldukça ucuz olan Çin malları karşısında yerli üreticinin rekabet şansı olmaması sonucu kıta piyasasının Çin hâkimiyetine girmesi, böylece firmaların kapanması ve işsizliğin bu güdümlü giderek artması sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bu borçlandırma ve bağımlılık durumu orta ve uzun vadede Afrika devletlerinin egemenlikleri için ciddi riskler taşımaktadır. Asya'da yaşanan olayların, söz konusu aşırı borçlanmaya maruz kalan ülkelerin başına gelme ihtimali ise oldukça yüksek ve hatta kaçınılmaz olarak nitelendirilmektedir (Tandoğan, 2018). Çin, kendi söylemleri güdümünde iş birliği içerisinde olduğu ülkelerin egemenlik haklarına saygı duyduğunu ve iç işlerine müdahale etmediğini ifade etse de önceki bölümlerde verdiğimiz örnekler güdümünde durumun tersi ortaya çıkmaktadır. Afrika'da, Asya'da ve hatta Avrupa'da birçok ülkenin içinde bulunduğu aşırı borçlanma sonucunda, stratejik noktaların, limanların, havaalanlarının ve kamu kuruluşlarının Çin kontrolüne geçmesi riski, ciddi bir egemenlik tehdidini beraberinde getirmektedir. Çin, Gelişmekte Olan ve Üçüncü Dünya Ülkeleri olarak adlandırılan ilişki kurduğu ülkeleri kendisine bağımlı hale getirerek küresel hegemonya olması yolunda ilerlemesini güçlendirmek ve olası tehditlere karşı gücünü koruma altına almaya çalışmaktadır. Her ne kadar Xi Jinping'in açıklamaları ve Çin devlet makamlarından gelen söylemler, Çin'in modern sömürgecilik ile ilişkisi olmadığını ifade etse de incelediğimiz politik sonuçlar bize Çin'in faaliyetlerinin modern sömürgecilik ile örtüşen yanlarını sunmaktadır.

2050 yılına kadar artan ilişkiler, borçlanma ve derinleşmeyle Çin'in, Afrika'nın en büyük stratejik ortağı olması beklenmektedir. Bu durum anlattığımız tehditlerin çoğalmasına neden olma ihtimalini de beraberinde getirecektir. İncelediğimiz politik ilişkiler ve istatistikler sonucunda elimize geçen argümanlar ile analiz yaptığımızda çıkardığımız sonuç ise Çin'in oluşturduğu Borç Tuzağı Diplomasisinin, ilişki kurduğu ülkeleri ona bağımlı hale getiren, stratejik noktaları kontrol etmek ve çıkarlarını sağlamak için kullandığı bir politik tuzak olduğudur. Tüm bunlar Çin'in Post-kolonyal temellere dayanan bir güç olduğuna işaret etmektedir. Bu da Post-kolonyal teori içerisinde yaygın olan 'Batılı Büyük Güçler- Üçüncü Dünya Ülkeleri' kavramsal yaklaşımının getirdiği batı ilişkisinin sekteye uğradı bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA VE DOĞU AVRUPA: POST KOLONYALİZM'İN ASKERİ GÜÇ VE ŞİDDET YÖNÜ İLE UKRAYNA ÖRNEĞİ

Çalışmanın son bölümünde, özellikle Putin dönemi ile yükselmeye başlamış ve sahip olduğu askeri güç ile gündemde olan Rusya Federasyonu'nun, Ukrayna üzerinde izlemiş olduğu politikaları ve gerçekleştirilmiş olan askeri müdahaleleri ele alacağız. Rusya, 2008 krizinden sonra uluslararası arenada özellikle Batılı güçler için (bilhassa sınır güvenliği göz önüne alındığında AB için) ciddi bir tehlike olarak görülmeye başlanmıştır. Hiç şüphesiz bu konuda Euromaidan süreci, Kırım Krizi ve Donbass Savaşı ciddi manada etkili olmuştur. İlk etapta bu olayların oluşum sürecinin temelinde yer alan ve Putin'in bu saldırgan dış politikaya dönüşünün anahtar durumlarından birisi olan AB'nin genişleme dalgalarını ve 'Doğu Ortaklığı' projesini inceleyeceğiz. Zira birçok uzmana göre Rusya, AB'nin kurduğu ilişkiler ile giderek sınırına yaklaşması ve özellikle SSCB döneminde çok önemli bir yeri olan 'Demir Perde' ülkelerinin Batı yanlısı birer siyasi yapıya dönüşmeye başlamasından ciddi rahatsızlık duymakta ve bunu engellemeye çalışmaktadır. Ancak bizim sorumuz burada bu faaliyetlerin birer Post-kolonyal faaliyet olarak değerlendirilebilir olup olmadığı olacaktır. Zira Rusya, reel politik açıdan kendisini korumak için bu politikaları izlerken Doğu Avrupa bölgesinde çok ciddi sorunlara ve telafisi oldukça zor hasarlara neden olmaktadır. Bu faaliyetleri Ukrayna'da yaşanan örnekler ile değerlendirecek, Rusya'nın bu durumlardaki payını analiz edecek ve bu durumun bir Post-kolonyal faaliyetler zinciri olup olmadığı sonucuna varmaya çalışacağız.

4.1. Çatışmanın kökeninde yatan anahtar: AB'nin Genişleme Dalgaları ve Doğu Ortaklığı Projesi

AB, tarihsel gelişim açısından 1957 Roma Antlaşması ile kurulmuş ve bu antlaşmanın belirttiği 237. madde üzerine isteyen bütün Avrupa ülkelerinin birliğe katılabileceği belirtilmiştir. Avrupa ülkesi olarak belirtilen bu tamlamanın neyi karşıladığı ve bu üyelik için gerekli olan koşullardan tam olarak bahsedilmemiştir (Canveren ve Öztürk, 2018: 48). Üyelikler ile alakalı yükümlülükleri belirleyen kriterler ise 1993 yılında Maastricht Anlaşması ile belirlenen 'Kopenhag Kriterleri'dir (Eren, 2014: 366). O döneme kadar belirli kriterlerin olmaması, 93 yılı sonrası dönem için üyelik sürecine başvuran bazı ülkeler tarafından çifte standart olarak nitelendirilse dahi bu kriterlerin ilk gerekliliği 1987 yılında Fas'ın birliğe başvurması ile ortaya çıkmıştır. Bu başvuru kıtanın bir parçası olmadığı gerekçesi ile reddedilmiştir (Önder ve Çağlar, 2018: 48). Bu başvuru sonucunda üyelik için kriter

konulması gündeme gelmiş ve ‘Kopenhag Kriterleri’ ile başvuru yapılacak ülkelerden belirli şartlar istenmiştir. Bu şartları 4 madde içerisinde sıralayacak olursak:

“1-) Siyasi Kriter: Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı ve azınlıkların korunmasını güvenceye alan istikrarlı kurumlar. 2-) Ekonomik kriter: işleyen bir pazar ekonomisi ve AB içindeki rekabet ve piyasa güçleriyle baş edebilme kapasitesi. 3-) Siyasi, ekonomik ve parasal birlik hedeflerine uyum dahil üyeliğin yükümlülüklerini üstlenebilme kapasitesi. 4-) Uygun idari ve adli yapılar aracılığıyla Avrupa mevzuatının tümünün etkin biçimde uygulanabilmesini benimseme.” (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2009: 6).

Adaylar, süreç içerisinde belirtilen şartları sağlaması halinde birliğe tam üyelik hakkı kazanmaktadır. Tabi ki birliğe ve özellikle SSCB dönemi sosyalist ülkelere karşı genişleme sürecine yapılan eleştirilerde mevcuttur. AB’nin temel politikası ‘Entegrasyon’ olgusu üzerine yürümektedir ve yeni yapı ile eski yapı arasındaki etkileşimin sistem içi hiyerarşinin pekiştirilmesine hizmet etmek dışında bir iş görmeyeceğini belirten eleştirmenler, bu bağlamda AB genişlemesinin Soğuk Savaş sonrası oluşan emperyalist sistem içerisindeki hiyerarşiyi kurumsallaştırdığını ve eski dönem sosyalist ülkelerin tüm mekanizmalarının tasfiye edildiği bir süreç olduğunu dile getirmişlerdir (Erbil, 2003: 23).

AB’nin ilk genişleme dalgası, 1969 yılında Lahey’de yapılan zirvede İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç’in başvurması sonucu yaşanmıştır. Yapılan müzakereler sonucu 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda birliğe katılmış, Norveç ise ülkede gerçekleşen referandum sonucu başvurudan geri çekilmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı, Erişim Tarihi: 07.04.2022). İngiltere üyelik için daha önce başvurmasına karşın Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle’nin engellemesi üzerine birliğe girememiş ve De Gaulle’nin istifası sonucu giriş sürecinin önü açılmıştır. İkinci genişleme dalgası ile 1981 yılında Yunanistan, üçüncü dalga ile 1986 yılında Portekiz ve İspanya, dördüncü genişleme dalgası ile de 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç birliğe üye olmuşlardır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). Genişleme dalgalarının en büyüğü olan beşinci dalga ise 2005 ve 2007 yılları arasında gerçekleşmiştir. Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovakya 2005, Bulgaristan ve Romanya ise 2007 yılında birliğe tam üyelik kazanmıştır (Kavallı, 2006: 5). AB doğu sınırlarıyla ortaklığı geliştirmek ve derinleştirmek amacıyla 2014 yılında Ukrayna, Moldova ve Gürcistan ile ortaklık anlaşmaları imzalamıştır. Bu gelişme üzerine Rusya, bölgede tekrar aktif bir rol oynamak için Kırım’a müdahale etmiş ve Ukrayna iç savaşında Rus yanlısı ayrılıkçı grupları desteklemiştir. 2008 yılında Gürcistan’ın AB ve NATO ile ilişkilerini geliştirmesi üzerine ülkede özerk olmaya çalışan bölgeleri gerekçe göstererek

askeri müdahalede bulunan Rusya, AB'nin genişleme politikasını ciddi bir tehdit olarak algılamaktadır ve bu güdümde politikalarını tasarlamaktadır.

Avrupa Birliği'nin 2004 yılında başlattığı 'Avrupa Komşuluk Politikası' (European Neighbourhood Policy/ENP), istikrarsız olan doğu ve güney komşularıyla genişleme yaşanmadan bütünleşme olgusunun önünü açabilmek, yaşanabilecek tehditleri önleyip, fırsatları değerlendirmeye yönelik oluşturulmuş önemli bir dış politika kavramı olmuştur (Özçelik, 2020: 168). Aralık 2008 yılında ise ENP programı kapsamında yeni bir oluşuma gidilmiş ve doğu komşuları ile daha özel politikalar inşa etmek amacı ile 'Avrupa Birliği Doğu Ortaklığı Projesi' başlatılmıştır. Zira Doğu Avrupa ve Güney Kafkasya bölgelerinde yaşanan olayların AB'yi etkilemesi ve 2008 yılında Gürcistan'da yaşanan iç savaşın giderek kendisini görünür kılması üzerine AB'nin güvenliğinin kendi sınırları dışarısından başlayarak önem kazandığı anlayışı giderek güçlenmiştir (Özerdem, 2012: 17). Bu kapsamda programa Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna dâhil edilmiştir (Meister, 2019). AB, Doğu Ortaklığının temel amacını ortak değerler ve kurallar, karşılıklı çıkarlar, taahhütler, paylaşılan sahiplik ve sorumluluklar üzerine kurulu stratejik bir ortaklık olarak tanımlamaktadır. Programın hedefi, AB ülkeleri ile komşu ülkeler arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilerek derinleştirilmesi ve ortak ülkelerdeki sürdürülebilir reform süreçlerinin desteklenmesi olarak belirlenmiştir (Tuncel, 2020).

Bu süreçte güncel olarak EaP 20 belgeleri öncelikli hedefler olarak daha güçlü ekonomi, daha güçlü yönetim, toplumsal cinsiyet, sivil toplum ve stratejik iletişim ile daha güçlü toplum güdümlü dört temel üzerine belirlenmiştir (European Council; Council of The European Union, 20 Deliverables for 2020, Erişim Tarihi: 09.04.2022). Doğu Ortaklığı, AB'nin doğu ortakları ile daha güçlü bir Avrupa bağlılığı ve karşılıklı çıkarları temsil etmekte olup, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel özgürlüklere saygı, pazar ekonomisi ve sürdürülebilir kalkınma gibi değerler güdümünde derin ve kapsamlı serbest ticaret alanları ile AB ekonomisi içerisine kademeli bir geçiş sürecini öngörmektedir (Özerdem, 2012: 18).

Rusya'nın ise bu politikaya karşı tutumu oldukça olumsuz olmuştur. SSCB'den bağımsızlık ilan eden ülkeleri AB'nin kendisine çekmeye çalışması, Rusya'nın reel politik açıdan sınır güvenliği konusunda kendisini rahatsız hissetmesine ve AB-Rusya ilişkilerinin zedelenmeye başlamasına neden olmuştur. Transdinyster bölgesi kapsamında yaşanan Moldova çözümsüzlüğü, Rusya güdümlü gümrük birliği ile AB arasında tercih yapılması gerekliliği paralelliğinde devam etmektedir. Şu an yaşanan krizin, Soğuk Savaş dinamikleri ile birebir örtüşmesine de benzer yanları bulunmaktadır. Çok kutuplu sistemi öngören Rusya'nın bu güdümdeki faaliyetleri ve hayata geçirdiği 'Gümrük Birliği', AB'nin ekonomik

amaçları ve programları ile çakışmakta ve bu durum bölgede anlaşmazlıkların yaşanmasına neden olmaktadır (Polat, Erişim Tarihi: 10.04.2022: 2). Ele alacağımız Ukrayna örneği ile Rusya'nın algıladığı reel-politik tehdit sonucu yaptığı faaliyetler güdümünde bölgede sebep olduğu çatışmaları ve bu çatışmaların sonuçlarını ele alarak durumu daha derinden anlamaya çalışacağız. Sonrasında ise bu faaliyetlerin Post-kolonyal bir politikanın askeri yansıması olup olmadığını değerlendireceğiz.

4.2. Turuncu Devrimlerden Donbass Savaşına Ukrayna ve Rusya Mücadelesi

Ukrayna, 1991 yılında SSCB'nin dağılma sürecine kadar bir 'Demir Perde' ülkesi olarak varlığı sürdürmüştür. Çok köklü bir geçmişe ve etnik kültürel yapıya sahip olan Ukrayna, Doğu Avrupa'da bulunmaktadır. Aynı zamanda Avrupa kıtasının en büyük yüzölçümüne sahip olan ülkesi olma özelliğine sahiptir. Ukrayna'nın yüzölçümü yaklaşık 603,500 km² ve nüfusu ise 44 milyon 9 bin kişidir (Undata, Erişim Tarihi: 12.04.2022). Bu nüfusun %77'sini Ukraynalı, %17,3'ünü Rus ve %4,9'unu ise diğer kökenler oluşturmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Erişim Tarihi: 12.04.2022). Ukrayna, 'Karadeniz İş Birliği Örgütü'ne üye olan ülkeler arasında yer almakla birlikte AB ile ortaklık anlaşmasına sahiptir ve bu anlaşma 1 Eylül 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Kırım Haber Ajansı, 2017).

Ukrayna'da bağımsız olduktan sonra aralıksız şekilde yapılmaya başlanılan özelleştirmeler ile kamu mallarının 'Oligark' kesime aktarılması sonucunda hayat standartları bir anda düşmeye başlamıştır. Hükümetler değişip dururken Ukrayna halkı için değişen bir şey olmamakla beraber bu yolsuzluklardan, yaptırımlardan ve bazı kitlelerin yasadışı olarak zenginleştirilmesinden kaynaklı olarak halk içinde ciddi tepkiler doğmaya başlamıştır. İnsanlar Avrupa Birliği ile ilerlemeye başlayan ilişkilerin, 1990'larda başlayan yoksullaşma sürecini durduracağını düşünmüşlerdir. Ancak Rusya'nın bulunduğu konumun, Ukrayna kalkınmasında lokomotif güçlerinden birisi olması bu süreci zorlaştıran ayrıntılardan birisi olmuştur. Rusya ve Ukrayna'nın ekonomik bağları, ekonomik ve siyasi ilişkilerden dolayı iç içe geçmiştir (Stone ,2017: 3). Vladimir Putin bir röportajında, Ukrayna'nın AB ile serbest ticaret anlaşması imzalama süreci hakkında bu şekilde değerlendirmede bulunurken aslında Ukrayna'nın SSCB'den sonraki vaziyetini de basit bir şekilde özetlemiştir. Bir taraftan halk sosyal ve siyasi refahı için endişelenmekteyken diğer yandan politikacılar AB ve Batı ile entegrasyonun kendilerine fayda sağlayacağını düşünmüşler fakat Ukrayna'yı 'arka bahçesi' olarak gören Rusya engelini bir türlü aşamamışlardır. 1991 yılında Ukrayna, SSCB'den ayrılmış (Keskin, 2015: 48) ve bağımsızlığının ardından 1991'de Rusya ve Belarus'la beraber yaptıkları toplantı ile Minsk Antlaşması sonucunda BDT'yi kurmuşlardır. Ukrayna BDT'nin

kurucu üyelerinden biri olmuştur (Kurt, 2017: 158). Ukrayna bağımsızlığını ilan etmiş fakat siyasi bir istikrar sağlayamamış, Batı ile Rusya arasında kalmıştır (Keskin, 2015: 48). Bölgesel ayrımlardan kaynaklanan milli kimlik meselesi, ortak tarih bilincinden eksik olma, ülkenin doğu ve güneyindeki Rus azınlıklar ve Rus tarihinin etkisi gibi meseleler Ukrayna'nın hem iç hem de dış politikasının dinamiklerini etkilemiştir. Ukrayna'nın ulusal kimlik oluşturma çabaları istenen verimi vermemiş ve nihayetinde 1990'larda Kırım bağımsızlık girişiminde bulunmuştur. Ukrayna dış politikasında AB ve NATO ile entegrasyon hedeflenirken ülkenin doğu ve güneydoğusundaki Ruslar tarafından bu fikir desteklenmemiştir (Kurt, 2017: 158).

4.2.1. Euromaidan: Turuncu Devrim

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Ukrayna'nın ilk devlet başkanı olan Leonid Kuchma, (1991-1994) ABD ve AB ile ilişkilerine önem vermiş ve aynı zamanda Karadeniz coğrafyası ile entegrasyona ağırlık vermiştir. Kuchma, bu süreçte ABD ve AB ile yakınlaşırken Rusya'yı da göz ardı etmemeye özen göstermiştir. ABD ve AB ile ilişkilerinde Rusya'nın endişelerini de göz önünde bulundurmıştır. Kuchma, Sivastopol deniz üssünü 1997'de 2017 yılına kadar Rusya'ya kiralamış, aynı süreçte ABD'nin motivasyonu ile Gürcistan, Azerbaycan ve Moldova ülkeleriyle bir araya gelerek GUAM'ın (Koçer, 2007: 205) kurucu üyesi olmuştur. Fakat 2000'li yıllara gelindiğinde ABD ve AB'nin ilgi odaklarının Karadeniz'e yönelmesiyle Ukrayna'da Batı yanlısı devimseller daha da sağlamlaşmış ve 2004'te başkanlık seçiminin yeniden yapılmasıyla sonuçlanan '*Turuncu Devrim*'de Viktor Yushchenko iktidara gelmiştir. Kuchma'nın aksine Yushchenko yaptığı özelleştirme, kamu reformu gibi uygulamalar ile halk tarafından sevilen bir lider olarak karşılanmıştır. Lakin ilk başta 2004 yılında gerçekleşen seçimlerde Yushchenko'nun rakibi ve Kuchma ile iyi ilişkileri olan Yanukovych başkan olmuştur. Kazananın Yanukovych olduğu açıklanmış olsa da Yushchenko'nun itiraz etmesi sonucunda seçim yeniden değerlendirilmiş ve seçimde birtakım usulsüzlüklerin tespit edilmesi ile asıl kazananın Yushchenko olduğu kanısına varılmıştır. Elbette ki bu sonucun meydana gelmesinde Yushchenko taraftarlarının tepki göstermesi ve Batı'nın Yushchenko'ya desteği büyük bir rol oynamıştır (Tüysüzöğlu, 2011: 68). Batı yanlısı Viktor Yushchenko'nun devlet başkanlığına getirilmesi ile sonuçlanan olay '*Turuncu Devrim*' olarak adlandırılmaktadır (DW, 2005). Devrimin, Turuncu Devrim olarak adlandırılmasının sebebi ise seçim kampanyası sürecinde Yushchenko'nun turuncu rengi kullanmasıdır.

Görsel 4.1 Turuncu Devrim

Kaynak: <https://www.timeturk.com/genel/ukrayna-nin-turuncu-devrim-i-nedir-turuncu-devrim-ne-anlama-gelmektedir/haber-1724587> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)

Euromaidan olaylarını, Yushchenko'nun adaylığı veya zaferinden daha fazlası olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu devrim hareketi aslen Ukrayna halkının, Rus yanlısı yönetimlerin 1991 sonrasında ülkede yürüttükleri kötü politikalarına karşı tepkilerini, AB'ye katılma isteklerini daha meşru ve özgür bir şekilde gerçekleştirmeye çalışabilecekleri yeni bir Ukrayna isteğini yansıtmaktadır (Kubicek, 2008:165-166). Seçim sürecinde yaşanan ve halen cevaplandırılmamış en tuhaf olaylardan birisi ise Yushchenko'nun seçime az bir süre kala eylül ayında yaşamış olduğu zehirlenme vakası olmuştur. Buna kimin sebep olduğu bilinmemesine rağmen muhalefet tarafı, bu durumdan Ukrayna mafyasını hatta Rus istihbaratını dahi sorumlu tutmaya çalışmıştır. Zira Rusya Devlet Başkanı Putin'in Batı yanlısı bir liderin Ukrayna'nın başına gelmesini istemediği bilinmekteydi. Bu görüşü destekleyen diğer bir ayrıntı ise hükümet yanlısı güçlerin medya kuruluşlarına zehirlenme vakasının olmadığına dair faksler göndermesiydi. Ancak ilk tur oylamalarından sonra Avusturya'da yapılan sağlık testleri, Yushchenko'nun kanındaki dioksin oranının olması gerekenden 6.000 kat fazla olduğunu ortaya çıkartmıştır (Kubicek, 2008:172-173).

Hükümet tarafından yapılan sindirme, yolsuzluk ve müdahaleler ile gerçekleşen seçim sonucunda Victor Yanukovych'in seçimi kazandığı açıklanmıştır. Tarafsız gözlemcilere göre seçim hileli gerçekleştirmiş olmasına rağmen yine de ikinci turda %3'lük bir farkla resmî sonuçlar ile Yanukovych başkan ilan edilmiş ve seçime müdahale ettiğiyle alakalı suçlamalar yöneltilen Rusya Devlet Başkanı Putin tarafından acele bir karar ile sonucun tanıdığı açıklanmıştır. Bu olay Lviv gibi bazı şehirlerde seçim sonuçlarının reddedilmesiyle beraber gösterilerin başlamasına sebep olmuştur (Subtelny, 2009:636). Çoğunluğu öğrenci ve

gençlerden, bunun yanı sıra ev kadınları, emekliler, mavi yakalı işçiler ve akademisyenlerden oluşan bu halk protestosu kapsamında yüz binlerce turuncu giysili insan, Kiev'deki Maidan Nezalezhnosti'de (Bağımsızlık Meydanı) toplanmıştır. Yulia Tymoshenko ve Victor Yushchenko'nun meydanda kalma çağrısı üzerine gösteriler Ukrayna'nın farklı şehirlerine de sıçramış, daha sonra Yushchenko seçimlerin geçerliliğini onaylamamak ve gözlemcilerin dile getirdiği yolsuzluk iddialarının araştırılmasını sağlamak amacı ile Ukrayna Yüksek Mahkemesine başvurarak Yanukovych'i destekleyen Kuçma yönetiminin oyların yanlış rapor edilmesini emreden ses kayıtlarını ortaya çıkartmıştır (Kubiçek, 2008:170).

Tüm gelişmelerin yanı sıra özellikle doğu ve güney Ukrayna'ya bağlı bölgelerde (bilhassa Donetsk) Yanukovych destekçileri de ciddi bir kararlılık göstermiştir. 24 Ocak tarihinde Merkez Seçim Komisyonu'nun Yanukovych'i resmi olarak galip kabul etmesi üzerine kriz giderek derinleşmeye başlamıştır (Subtelny, 2009:637). Gösterilere katılan protestocu sayısı ciddi bir artış göstermeye başlamış, birçok şehirde karar sonrası grev ve oturma eylemleri gerçekleşmiştir. Yushchenko, gayrimeşru hükümeti engellemek amacı amacıyla 'Ulusal Kurtuluş Komitesi'ni kurmuş ve ülke genelinde siyasi grev ilan etmiştir. Ukrayna tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir 'Halk Gücü' ülke genelinde sokaklarda gösterilmiştir (Subtelny, 2009:637-638). Yanukovych ise Yushchenko ve takipçilerini 'yasadışı yollar ile darbe' yapmaya çalışmak ile suçlamıştır. Polis ve askeri birlikler, ülkenin dört bir yanından gelen insan kitlesinin Bağımsızlık Meydanı'na gelmesini engellemeye çalışmıştır. Bazı yerel liderler, Yanukovych'in devrilmesi durumunda ülkeden ayrılmak üzerine referandum yapılacağı tehditlerinde bulunmuş ve yerel polisler ile içişleri bakanlığına bağlı kuvvetlerde, gerekmesi durumunda sert kuvvet kullanımı hazırlığı dahi yapılmıştır. Ancak AB ve ABD'den durumla alakalı yetkililerden gelen açıklamalarda, seçim sonuçlarının iptal edilmesi gerektiği dile getirilmiştir (Kubiçek, 2008: 171).

Siyasi tikanıklık ve Yanukovych'e güvensizlik oyu verilmesi sonrasında müzakereler başlamış ve yeni bir seçim kararı alınmıştır. Dünya'nın dört bir yanında gönüllü gözlemcilerin katıldığı ve yalnızca Kanada'nın 500 resmi gözlemci gönderdiği seçimlerde, Yushchenko oyların %51,99'unu alarak zafer ile ayrılmıştır. Yanukovych, sonuçları protesto etmesine rağmen itirazları Yargıtay tarafından geri çevrilmiş ve tüm bu sürecin sonrasında Turuncu Devrim yaşanan tüm şiddet korkularına rağmen barışçıl bir şekilde sonuçlanmıştır (Subtelny, 2009: 638). Moskova hükümeti yaşanan sonuçtan hiç memnun olmamış ve Yushchenko hükümetine karşı sert bir tutum takınmıştır. Yine de devrim sonrası süreç maalesef hayal edildiği gibi ilerlememiştir. Halk, önceki hükümetin yozlaşmış üyelerinin yargılanmasını ve AB'ye katılım sürecinin daha iyi bir şekilde ilerleyeceği umudunu taşımaktaydı. Yushchenko

ve Tymoshenko turuncuya boyanmış milyonlar ile bir hükümeti devirebileceklerini kanıtlamış olsalar dahi sonrasında gelen süreci idare etmeyi başaramamışlardır. Buradaki en büyük nedenlerden birisi ise ikisinin sahip olduğu farklı eğilimler olmuştur. Tymoshenko özelleştirmelerin yeniden gözden geçirilmesini destekleyen, popülist ve sosyal demokrat bir profile sahipken Yushchenko daha ziyade serbest piyasa ekonomisi yaklaşımını benimseyen bir yapıya sahip olmak ile 1990 sürecinde servetlerini katlayan Oligarklar'a karşı harekete geçmekte daha isteksiz olmuştur (Kubiçek, 2008: 174).

Rusya yanlısı adayın kaybetmesi ve daha Batı yanlısı söylemlere sahip bir hükümetin başa geçmesi, özellikle Rusya Devlet Başkanı Putin ve hükümeti tarafından hiç hoşnut bir durum olarak karşılanmamıştır. Zira yalnızca Yushchenko ve Tymoshenko değil, aynı zamanda oluşan hükümetin içerisinde Batı dünyası tarafından tanınan ve sevilen birçok isim yer almaktaydı. Boris Tarasyuk, Hryhoriy Nemyria, Anatoliy Gritsenko, Vladyslav Kaskiv gibi isimler kabinede ve danışmanlıklarda çeşitli mevkilere getirilmiştir. Soros Vakfı, Gürcistan'da sessiz bir rol oynamış olsa dahi Ukrayna'da daha açıktan destek vermiş ve devrim sonrası hükümet kabinesinde, kurulundan isimleri dahi bulundurmıştır (MacKinnon, 2007: 242-247).

Yushchenko, başa geçtiği zamanlarda ciddi avantajlara sahipti. Çok ciddi bir siyasi sermayeyi elinde barınmaktaydı. Ukrayna halkının çoğunluğu onu desteklemekte ve uluslararası toplumda demokratik mücadele ile başa gelmiş bir başkan imajı ile hayranlık duyulan bir duruma gelmişti. Ukrayna'yı başarılı bir demokrasiye dönüştürmek için büyük yapısal reformların yaşanacağı bir süreç beklenmiş ancak bunların neredeyse hiçbirinin gerçekleşmediği, yalnızca başlangıçta yapılan küçük değişikliklerin yaşandığı bir hayal kırıklığı dönemi yaşanmaya başlamıştır (Subtelny, 2009: 639-640). 2005 yılında Turuncu Devrimler sırasında bastırılan fikir ayrılıkları giderek ortaya çıkmış ve Yushchenko, Tymoshenko'nun özelleştirmeleri yeniden gözden geçirme fikrine karşı gelmiştir. Aynı şekilde enerji fiyatlarına denetim getirilmesini de engellemiştir. Uzun zamandır müttefiki olan Pedro Poroşenko'yu 'Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi Başkanı' olarak göreve atamış ve emir verme dahil olmak üzere ek yetkiler vermiştir. Bu durum Tymoshenko'nun, Poroşenko'yu konumu için bir tehdit olarak görmesine ve hükümet içerisinde bölünmeler yaşanmasına sebep olmuştur (Kubiçek, 2008: 174). Dolandırıcılık ve yolsuzluk suçlarına karışılanların cezalandırılması üzerine verilen vaatler yerine getirilmemekle beraber kısa süreli bir gerilemenin ardından yolsuzluklar yüksek oranlarda devam etmiştir. Adil bir seçimi kazanmak amacıyla bir araya gelen taraflar, kısa bir süre sonra düşman olmaya başlamış ve bu

durum Turuncu Devrimler sonrası sürecin ilerlemesini engelleyen en büyük sebeplerden birisi halini almıştır (Subtelny, 2009: 640).

Turuncu Devrimler, kuşkusuz bir biçimde Ukrayna’da gerçek değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuş olsa dahi bu istenilen ölçüde olmamış ve eski sistemin tüm unsurlarını ortadan kaldıramamıştır. Rusya’nın giderek otoriterleşen çizgisine girmiş olmasa dahi Doğu-Orta Avrupa’da olduğu gibi etkin bir demokratik hükümetin düşünüldüğü gibi kolay kurulamayacağı ortaya çıkmıştır (Kubiçek, 2008: 166). Ancak bu başarısızlıklar ülkeyi ciddi bir siyasi bocalama dönemine sokmuştur. 2004-2010 yılları arasında birleştirilememiş ve tutarsız bir durumda seyreden ülkenin sosyo-politik durumu, 2010 yılında itibaren Viktor Yanukovych’in başkanlığı ile ciddi değişimler yaşamaya başlamıştır. Bu gelişmeler, anti-demokratikleşme, anayasal insanı hakların ve özgürlüklerin daraltılması gibi Yanukovych tarafından Anayasa Mahkemesi’nin manipülatif kararları sonucunda şekillenmeye başlamıştır. Ordu ve polis üzerinde kontrolü tekelleştiren ve giderek muhalefetin etkisini minimize eden sert bir başkanlık sistemine geri dönüş yaşanmıştır (Stepanenko ve Pylynskyi, 2015: 36).

Yanukovych’in bu faaliyetleri, Maidan olayları için yeni bir sürecin başlamasına sebep olmuştur. Zira 2010-2013 yılları arasında Maidan meydanında yeniden eylemler yaşanmaya başlamış ve hükümetin gösterilere karşı gösterdiği sert tavır, halkın giderek yükselen bir tepki vermesiyle sonuçlanmıştır. Yapılan araştırmalar halkın protestolara katılım istediğinin düştüğünü göstermeye başlamış olmasına rağmen AB’nin Doğu Ortaklığı projesinin tartışılmaya başlaması toplum içerisinde yeni tartışmaların yükselmesine de neden olmuştur. Özellikle ülkenin batı kanadı AB ile bir ‘Gümrük Birliği’ kurulmasına sıcak bakarken Donest’in de bulunduğu Rus yanlısı olarak nitelendirilen bölgeler buna olumsuz bakmaktaydı. Yaşanan tartışmalar güdümünde yapılan anketler sonucunda 18-49 yaş aralığı kitlenin AB ile ilişkileri desteklemeye, 50-70 yaş arası katılımcıların çoğunluğunun ise Rusya yanlısı politikaları desteklemeye meyilli olduğu görülmüştür (Stepanenko ve Pylynskyi, 2015: 76-68).

2010-2013 yılları arasında tüm bu tartışmalar yaşanırken Maidan olayları için oldukça önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. Victor Yanukovych’in 2013 yılı sonlarında gerçekleşen AB-Ukrayna İş Birliği Zirvesi’nde yakın ortaklık ilişkilerinin kurulmasını sağlayacak olan anlaşmayı imzalamaktan vazgeçmesi üzerine yaklaşık üç ay sürecek olan ve ciddi radikal değişimlerin yaşanmasına sebep olacak olan bir dizi olaylar zinciri başlamıştır (Şirin, 2019: 45). Halk bu durumun üzerine protestolarına yeni bir amaç edinmiş ve içerisinde siyasi temsilcilerinde dahil olduğu, siyasi hesaplaşmaların işin içine girdiği, Rusya yanlısı politikaları ve eski SSCB kurumsal yapılaşmasına karşıtlığın içerisinde bulunduğu çok yönlü

ve geniş çaplı yeni eylemler patlak vermiştir. Zira 2010 yılından bu yana Yanukovych'in izlediği politikalar ve bunun sonucu şekillenen olaylar, Ukrayna halkının belleklerinde geçmişte yaşanan süreçleri yeniden canlandırmıştır (Şirin, 2019: 45-46). 2013'ün yaz aylarında Vradyvka köyünde iki polis memurunun genç bir kıza karşı tecavüz ve öldürme girişiminde bulunması, Yargı'nın giderek yozlaşması ve 'keyfi adalet' ile verilen seçici kararlar, kontrolsüz bir şekilde büyüyen baskıcı devlet anlayışı ve giderek büyüyen açgözlü bürokrasi anlayışı ele alındığında, ülke genelinde ciddi bir sosyolojik ve siyasi karmaşa ortaya çıkması beklenebilir olarak nitelendirilmektedir (Stepanenko ve Pylynskyi, 2015: 37).

Euromaidan süreci, Ukrayna-Rusya mücadelesinin şekillenmesi sürecinde oldukça önemli roller oynayan bir olaylar dizisidir. Zira yaşanan halk tepkileri ve hükümet değişimi ile başlayan olaylar, Rusya için hem jeopolitik hem siyasi hem de tarihi açıdan oldukça önemli olan 'Demir Perde' ülkelerinin başını çeken Ukrayna'nın, AB ile giderek ilerleyen ilişkiler kurması ihtimalinden ötürü, politik açıdan daha tehlikeli bir durum olarak görülmesine sebep olmuştur. Yushchenko ve Tymoshenko döneminde özellikle Sivastopol limanı ile ilgili yaşanan gelişmeler, NATO ile yakınlaşma ve diyalog çalışmaları, Rusya'nın Karadeniz üzerindeki reel-politik çıkarlarını ciddi manada tehlikeye sokmuştur. 2010 yılı sonrası oluşan kontrolsüz siyasi ortam ve karmaşa, Rusya'nın Ukrayna-AB ilişkilerinin önünü kesmek için başlatmak istediği politikaların önünü açan ve uygun ortamı hazırlayan temel dinamiklerin başlangıcı olmuştur. 2014 yılında 'Kırım Krizi' ile başlayacak olan bu durum, Rusya'nın büyük bir güç olarak kendi siyasi çıkarları çerçevesinde Ukrayna üzerinde ciddi bir askeri, siyasi ve ekonomik baskısını da içermiştir. Sıradaki başlıklarda, Euromaidan süreci sonrasında açılan bu yolda Rusya'nın Ukrayna üzerindeki faaliyetlerini inceleyerek bunun Post-kolonyal faaliyetler çerçevesinde ele alınıp alınmaması gerektiğini sorgulayacağız.

4.2.2. Kırım'ın İlhakı

Kırım sorununun temeli aslında bakılacak olursa 1991 yılında SSCB'nin dağılmasından bugüne süregelen devam etmekte olan bir sorundur. Bu krizin ilk sorununu 'Karadeniz Filosu' oluşturmuştur. Ukrayna'nın bağımsız olmasından sonra ortaya çıkan bu gayrimenkul tabanlı güvenlik sorununu 3 temel başlık ile özetleyecek olursak:

“a- Savaş gemilerinin Rusya ve Ukrayna arasında paylaşılması, b- Kırım limanı Sivastopol içinde ve çevresindeki Rus deniz üssünün hukuki statüsünün açık ve net bir biçimde belirlenmesi; c- Kırım yarımadasının egemenliği konusunun tanımlanması” (Behbudova, 2017: 50-51).

Aslında bu sorunun temel noktası Karadeniz Filosu değil, ticari açıdan büyük bir önem taşıyan Sivastopol liman kentiydi. Bu süreçte Kırım'ın resmen Ukrayna toprağı olmasından

sonra bölge üzerinde Rusya'nın devamlı politik etkileri gözlemlenmiştir. İlhak sürecinin başlama noktası ise Yanukovych yönetiminin 28-29 Kasım 2013 tarihinde imzalanacak AB-Ukrayna Ortaklık anlaşmasından, Vilnius Zirvesine 10 gün kala tek taraflı olarak çekilmesi sonucu halk arasında başlayan protestolar olmuştur (Uyaniker, 2018: 140). Turuncu Devrimlere benzetilen bu olaylar ocak ayında giderek şiddetlenmiş ve sonucunda yüzlerce can kaybı yaşanmıştır. Sonuç olarak 28 Ocak 2014 tarihinde Yanukovych istifa etmek zorunda kalmıştır. Ancak Rus yanlısı yönetimin tekrar devrilmesi Rusya tarafında büyük bir hoşnutsuzluk yaratmış ve Rusya gözlerini Karadeniz açısından oldukça büyük bir önem taşıyan Kırım bölgesine çevirmiştir. Yanukovych'in ülkeyi terk etmesinin ardından parlamento tarafından Rusça ve diğer dillerin çok kültürlü bölgelerde resmi dil olarak kabul edilmesini kapsayan kararın geri çekilmesi sonucu bu kez de Donetsk, Lugansk ve Kırım gibi Rus kökenlilerin yoğun yaşadığı bölgelerde protestolar başlamıştır. Bu gösterilere ise gelişmelere sert tepki gösteren Rusya tarafından destek sağlanmıştır (Uyaniker, 2018: 142). Yaşanan gelişmeler sonucu Rusya kendisi için jeopolitik önemi olan bu bölgeyi 27 Şubat 2014 tarihinde işgal etmiş, ardından 16 Mart 2014'te gidilen referandum sonucu bölge Rusya'ya bağlamıştır.

Harita 4.1 Kırım'ın Coğrafi Konumu

Kaynak: <https://www.dirilispostasi.com/haber/6880737/kirim-nereye-hangi-ulkeye-bagli-kirim-nerede-hangi-kitada>

AB ile ilişkilerin ilerletilmesi üzerine Ukrayna hükümeti tarafından izlenen dış politika Rusya tarafından reddedilmiştir (Koçak, 2019: 84). Yanukovych'in görevden azledilmesi ve Rusya'ya kaçmasından sonra Oleksandr Turçinov meclis başkanlığına getirilmiş ve kendisine

geçici cumhurbaşkanlığı yetkisi verilmiştir. Ardından Arseniy Yatsenyuk başbakan görevine getirilmiş ve karma bir hükümet kurulmuştur. Ancak kurulan bu hükümeti meşru görmeyen Rusya, beklenmedik bir hamle ile Kırım üzerinde operasyon başlatmıştır. Ardından yapılan referandumu ise Ukrayna Parlamentosu kabul etmemiş ve sonucu tanımadıklarını açıklamıştır. Moskova hükümeti referandum sonucunu kabul etmiş ve 17 Mart 2014 tarihinde Kırım'ın bağımsızlığını kabul etmesi ile bölgenin Rusya'ya federal birim olarak bağlanması, Kırım Krizi'ni yeni bir aşamaya taşınmıştır (Derman ve Ongorova, 2014: 19). Yapılan analizler, sürecin AB ve ABD tarafından Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasını kabul etmemesi durumunda oldukça riskli iki senaryonun olabileceğini dile getirmiştir. Birincisi Rusya'ya siyasi, ekonomik ve ticari ambargoların uygulanışı ile Kırım'ın ve Sivastopol Limanı'nın denizden ablukaya alınması, ikincisi ise NATO'nun doğrudan Kırım'a müdahale ihtimali olmuştur (Derman ve Ongorova, 2014: 20).

Yaşanan süreci biraz daha detaylı olarak ele alacak olursak Kiev yönetimi uzun bir süre Batı ile Rusya arasında kalmıştır. Bu durum 2004-2013 yıllarında yaşanan süreçten oldukça hoşnutsuz olan Rusya'nın, Ukrayna'nın NATO üyesi olması ve kendi stratejik çıkarları açısından ciddi bir tehdit oluşturma ihtimali ile daha radikal politikalara geçmesine neden olmuştur (Koçak, 2019: 84). 2014 yılının şubat ayında hem Rus vatandaşları hem de yerel destekçilerin içerisinde bulunduğu, gayri nizami silahlı gruplarca desteklenen ve armaları bulunmayan Rus Özel Kuvvetleri tarafından karma askeri taktikler içeren bir operasyon ile Kırım bölgesi işgal edilmiştir (Morkva, 2021: 377). Vladimir Putin tarafından yapılan açıklamada bu işgali gerçekleştiren güçlerin üniformalarını dükkanlardan satın alan ve Rusya tarafından herhangi bir destek veya eğitim almamış 'yerel öz savunma birlikleri' olduğu söylenmişse de bu açıklama uluslararası kamuoyunu tatmin etmemiş ve gerçekleşen işgalin faali olarak Rusya kabul edilmiştir (Biersack ve O'Lear, 2014: 249). Yaşanan bu sürecin ise Ukrayna'ya olan etkileri oldukça yıkıcı olmuştur. Ukrayna, Batı ile Rusya arasında kalmanın bedeli olarak Kırım bölgesini tamamen kaybetmiştir (Koçak, 2019: 85-86). Bunun yanı sıra bu durum uluslararası toplum içinde ciddi bir etkinin yaşanmasını sağlamıştır. Zira Rusya'nın Kırım bölgesini askeri güç ile ele geçirmesi, günümüz dünyasında bu tarz eylemlerin artık geride bırakıldığını düşünenler için şok edici ve yıkıcı bir etki yaratmıştır (O'Loughlin ve Toal, 2019: 8). Kırım Krizi'nde aktif bir şekilde askeri gücün yeniden politik çıkarlar için kullanılmasının nedenini Vladimir Putin'in şu sözleri bizlere oldukça net bir şekilde göstermektedir: “Evet, bunu saklamayacağım, ben daha önce bu konudan bahsetmiştim, Kırım halkının ifade özgürlüğünü sağlamak için biz, Ukrayna ordusu oy verme sürecine karışmayacak şekilde silahlı birliklerimizi kullandık” (Morkva, 2021: 377).

Bu olay resmi olarak uluslararası hukuk çerçevesinde kabul görmemekte ve bir ilhak olarak nitelendirilmektedir. Burada yalnızca uluslararası hukuk yasaları çiğnenmemiş, 21.yy. içerisinde ilk kez egemen bir Avrupa devletinin, başka bir egemen devletin topraklarını işgal ve ilhakının yaşanmasıyla beraber İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan güvenlik sistemi temelinden sarsılmıştır. Rusya açık bir şekilde uluslararası kural ve normların dışına çıkmış, uluslararası topluma karşı ciddi bir meydan okuma gerçekleştirmiştir (Morkva, 2021: 376). Zira Rus kökenli halkları korumak iddiası ile yapılan bu müdahale, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü bozmasına rağmen aslında geçmişte yapılan anlaşmalar gereği Rusya, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı duyacağını taahhüdünü daha önceden vermiştir. Kırım'ı işgal eden birliklerin Rusya ile bağı olduğu Rusya devlet başkanı Vladimir Putin tarafından reddedilse bile kullanılan askeri ekipmanlardan, görüntülerden ve ifadelerden kaynaklı olarak bu birliklerin Rus Özel Kuvvetleri olduğu anlaşılmış ve bu askerler Kırım halkı tarafından 'yeşil insancıklar' olarak adlandırılmıştır (Benli, 2018: 154). Rusya'nın bu müdahaleyi neden gerçekleştirdiği ile alakalı birçok fikir ortaya atılmıştır. Bunların en kabul görenlerinden birisi krize global güç dengesi paradigmalarından bakma eğilimidir. Rusya'nın burada sert güç kullanmasının temel sebebinin, Avrupa'nın ilerleyişine karşı duyduğu güvenlik kaygıları olduğu belirtilmektedir (Koçak, 2015: 9-10). Rusya, ABD ile 2009 yılında yaptıkları ve Budapeşte Memorandumu'nu karşılıklı olarak teyit ettikleri görüşmeler sırasında aynı zamanda Ukrayna'nın sağlanan güvenlik garantisine her zaman uyacağını beyan etmiştir (Benli, 2018: 154).

Rusya bu müdahaleyi gerçekleştirerek hem kendisi için oldukça önemli olan bir jeopolitik konumu ilhak etmiş hem de Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne zarar vererek AB üyelik sürecini engellemeye çalışmıştır. Rusya'nın Kırım bölgesini ilhak etmesi üzerine uluslararası kınamaların, yaptırım ve çatışmaların artması üzerine Moskova hükümeti durumu meşrulaştırmak amacıyla bazı girişimlerde bulunmuştur. Rusya parlamentosunun sözcülerinden olan Sergey Naryshkin, Kırım'ın aslında 1991 yılında Ukrayna tarafından ilhak edildiği iddiasını ortaya atmıştır (Biersack ve O'Lear, 2014, 247). Bu ve benzeri seçici yorumlamalar ve Moskova hükümetinin anlatıları ile uluslararası toplumda Rus gücünü öne sürme çabası, Kırım'da izlediği dış politikayı Rus milliyetçiliği ve kimliğini ön plana çıkartması aslen Karadeniz ve Kırım bölgesinin enerji jeopolitiği açısından önemi ile ilişkilendirilmektedir (Biersack ve O'Lear, 2014, 247). Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi, Donbass Savaşı'nın da önünü açan gelişme olmuştur. Odessa ve Donetsk bölgelerinde aşırı radikalciler ve destekçileri ile hükümet güçleri arasında çatışmalar başlamış ve gösterici gruplar tarafından Sendikalar Evi yakılmıştır. AntiMaidan gösterileri olarak adlandırılan bu

gösteriler sırasında çıkan çatışmalarda çok sayıda eylemci hayatını kaybetmiştir. Moskova hükümeti, bu eylemler sırasında yaşanan sivil kayıpların sorumlusu olarak Kiev hükümetini göstermiştir (Derman ve Ongorova, 2014: 21).

Rusya'nın Kırım ilhak etmesi, Ukrayna'nın doğusunda yaşayan olayların hararetlenmesi ve ayrılıkçılara verilen destek, Karadeniz havzasında bulunan diğer ülkeler açısından ciddi rahatsızlıkları ve tedirginliklerin oluşmasına neden olmuştur. Putin'in 2013 yılında Panslavizm çerçevesinde kabul ettiği yeni dış politika konsepti, Rusya dışında yaşayan Rus azınlıkları dış politikanın önemli bir konumuna taşımış ve Rusya bu azınlıkları koruma görevini üstlendiğini bildirmiştir. Bu durum diğer ülkelere müdahale edebilmenin zeminin hazırlamış ve Rusya önderliğinde kurulan Avrasya Ekonomik Birliği ile eski SSCB coğrafyasında bulunan ülkelere karşı ekonomik ve siyasi Rusya üstünlüğünü yeniden elde etme teşebbüsleri başlamıştır. Böylece Rusya, AB'yi dengelemeye çalışarak Avrupa'nın bazı toplumsal ve kültürel değerlerini zedelemeyi amaçlamış, bu yaklaşım ise bölgede oluşan sorunların ve gelecekte oluşabilecek sorunların çözüm yollarının önemli ölçüde kapanmasını sağlamıştır. Yakın coğrafyada bulunan Baltık ülkelerinin de güvenliği açısından tehditler ortaya çıkmış ve bu ülkeler NATO'dan daha güçlü ve sert güvenlik önlem politikaları talep etmeye başlamışlardır (Apanak, 2014).

Kırım Krizi, Avrupa-Rusya arasında Soğuk Savaş sonrasında yaşanan en ciddi kriz olarak ele alınmaktadır. Ancak bu kriz ne denli büyük olursa olsun ilişkilerin tamamen kesilmesi çok mümkün olmamıştır. Zira Rusya, Avrupa'nın en önemli enerji kaynağı konumundadır. Rusya'nın AB'den çok yüksek oranlarda teknoloji ve ilaç ithal etmesi, aynı zamanda gelecekte oluşabilecek pazarların güvenliği açısından Avrupa için Rusya'nın vazgeçilemez bir konumda olması durumları göz önüne alınmalıdır (Aras, 2017: 31). Yine de yaşanan ilhak sonrası AB tarafında üç aşamalı bir yaptırım kararı alınmıştır. İlk aşama, ilhak sürecinde yer alanların seyahat haklarının kısıtlanması ve varlıklarının dondurulması, ikincisi Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası tarafında Rusya'da yürütülen projelerin dondurulması, üçüncü aşama ise ekonomik yaptırımlar olarak kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda Rusya devletine ait 5 finansal kurumun, Avrupa sermaye piyasasına ait birincil ve ikincil sermaye piyasalarına erişimine sınırlandırılma getirilmiş ve Rusya'ya karşı silah ambargosu uygulanmaya başlanmıştır (Aras, 2017: 31).

İlhakın gerçekleşmesinden sonra bölgede yaşananlar ise bununla sınırla kalmamıştır. Moskova hükümeti, Rus Baltık Filosu ile Baltık kıyıları boyunca taktiksel tatbikatlar yapmış ve aynı zamanda Rusya genelinde ve özellikle NATO sınırları boyunca piyade birlikleri, hava kuvvetleri ve Spetsnaz kuvvetlerini alarm durumuna geçirmiştir. Bu şaşırtıcı ve ani gelişen

askeri manevralar, Baltık ve Karadeniz bölgesinde yapılan NATO deniz tatbikatlarını gölgede bırakmak amacı taşıyan bir gövde gösteri olarak değerlendirilmiş ve bu durum NATO'nun bölgedeki hava savunmasını güçlendirme kararı almasına neden olmuştur. Ardından NATO, Rusya'nın eylemlerini protesto etmek amacıyla NATO-Rusya Konseyi kapsamında Moskova ile yürütülen tüm pratik ilişkileri ise askıya almıştır (Gardner, 2016: 411). Haziran 2014 tarihinde NATO'nun Doğu Avrupa bölgesinde Sabre Strike manevraları gerçekleştirmesi sonucunda, Moskova hükümeti Kaliningrad bölgesine savaş gemileri ve bombardıman uçakları yerleştirme kararını vermiştir. Aynı zamanda Rusya, NATO üyesi ülkelere karşı kışkırtıcı uçuşlar gerçekleştirmiştir. Daha önce Türkiye'yi US MD projelerine katılmaması için uyaran Moskova hükümeti, aynı şekilde Danimarka'yı da US MD projelerine katılmaması konusunda uyarmış ve Danimarka donanmasının nükleer saldırılar için hedef haline gelme riskini almaması gerektiğini söylemiştir. Moskova hükümeti benzer tehditleri AB üyesi olan Finlandiya ve İsveç'e de yöneltmiş ve bu iki ülkeyi NATO üyesi olmamaları konusunda uyarmıştır. Kaliningrad bölgesinde Rusya tarafından bir askeri yığınak bölgesi oluşturulması ve nükleer silahlarında konuşlandırılmış olması, olası bir çatışmada NATO'nun üç büyük Baltık ülkesine destek oluşturma ihtimalinin engellenmesi tehlikesini de beraberinde getirmiştir (Gardner, 2016: 411-412).

Kırım Krizi sürecinde Rusya'nın bu denli açık bir şekilde etkin rol alması ve askeri güce başvurusu, uluslararası toplumda ciddi bir şaşkınlık etkisi oluşturmuştur. Ancak bu durumun neden böyle şekillendiğini ve Rusya'nın neden bu kadar ileri gittiğini anlamak için en temel yolu Kırım bölgesinin jeopolitik öneminde yatmaktadır. Ukrayna, Rusya'nın doğal gazının aktarımı konusunda en ana konumda yer almaktadır. Bunun yanı sıra Rusya için ciddi bir tahıl deposu ve Doğu Avrupa bölgesinin anahtarı rolünü üstlenmektedir. Bu açılardan bakılınca Rusya için Ukrayna üzerinde nüfus ve güce sahip olmak her zaman oldukça ciddi önem arz eden bir durum olmuştur. Kırım bölgesini ise bu konuda bir adım daha öne çıkaran çok temel bir ayrıntı vardır ki bu da Sivastopol Limanı'dır. Bu liman, Rusya'nın Karadeniz üzerindeki çıkarları için çok büyük bir önem arz etmekte ve hem ticari hem de askerî açıdan vazgeçilemez olan bir limandır (Hallen, 2014).

Bu ilhak sürecini ise sadece yakın dönemle ilişkilendirmemek, daha derin bir geçmişe sahip olduğunu bilmek gerekmektedir. Kırım Yarımadası, Lenin tarafından 1921 yılında "Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" olarak kurulmuş ve 1945 yılında Rusya topraklarına katılmıştır. 1954 yılında ise Kruşçev tarafından 300 yıllık tarihi birliğin bir göstergesi ve Ukrayna'nın SSCB'ye katılışının hediyesi olarak Ukrayna'ya topraklarına devredilmesine karar verilmiştir (Konak, 2019: 84). Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in

Kırım'ın ilhakı ile ilgili yaptığı açıklamada, ABD'nin Kosova için yaptığı açıklamada geçen: “Bağımsızlık beyanları, iç hukuk kurallarını çoğu zaman ihlal eder. Ancak bu durum onların uluslararası hukuku ihlal etmesi anlamına gelmez” açıklamasına dikkat çekmiş ve Kırım halkının eylemlerinin de bu kategoride yer alması gerektiğini söylemiştir. Putin, Kırım vatandaşlarını bir ‘halk’ olarak nitelendirmiş ve kendi kaderlerini tayin etme hakları olduğunu savunmuştur. Ayrıca yaptığı açıklamada, Kırım'ın kendi ülkeleri için tarihi ve uygarlık açısından oldukça önemli olduğunu ve Rusya ile Kırım'ın yeniden birleşmesinin altmış yıl önce yaşanan tarihsel bir adaletsizliğin telafi olduğunu dile getirmiştir (Cavandoli, 2016, 11-12).

Karadeniz günümüzde Asya ve Avrupa arasında enerji transferinin bölgesel kavşağı haline gelmiştir. Bu durum ise bölge üzerinde hakimiyet kurulması durumunda bu hakimiyete sahip olan gücün bölgesel olaylara müdahale edebilme kapasitesine ve söz hakkına sahip olabilmesini sağlamaktadır. Sivastopol Limanı ise Rusya'nın Karadeniz'de bulunan donanmasına ev sahipliği yapmaktadır. Aslında bakılacak olursa 1997 yılında iki ülke arasında imzalanan anlaşma ile liman ortak bir kullanım alalına dönüşmüş ve bunun karşılığında Rusya kira ödemeye başlamıştır (Baharçipek ve Ağır, 2015: 33-34). Ukrayna'nın NATO ve AB ile giderek yaklaşması ve Sivastopol Limanı'nın dile getirilmesi durumu Rusya için büyük bir tehdit oluşturmuş ve Kırım müdahalesi için en önemli sebeplerden birisi haline almıştır. Buradan bakınca bu krizin, Batı ile Rusya arasında süregelen mücadelenin sonuçlarından birisi olduğunu söylemek pek de yanlış sayılmaz. Rusya siyasetinde ve toplumunda yaşananlara karşılık gelen inanış eğilimi, Batı'nın Ukrayna'yı yalnızca Rusya'yı çevrelemek ve zayıflatmak için kullandığı, Ukrayna'nın ekonomik, sosyolojik, yapısal ve siyasi krizleri ile ilgilenmedikleri, Kırım meselesinin sorumlusunun Batı'nın siyasi hesaplarının parçası haline gelen Ukrayna olduğu yönündedir (Baharçipek ve Ağır, 2015: 36-37).

Rusya'nın, Kırım Krizi'nde neden güç kullanma yoluna gittiğini anlamamızı sağlayacak temel aksiyomlar bulunmaktadır. Bunların ilki Panslavizm akımının temelinden gelen Rus ve Ukrayna halklarının aynı kökene sahip olduğu ve bundan dolayı Rusya'nın Ukrayna üstünde sorumluluklara sahip olduğu düşüncesidir. İkincisi Batı'nın ekonomik, askeri ve siyasi araçların hibrit karışımı yöntemler ile sevmediği rejimlere karşı halk ayaklanmalarının çıkmasını sağlamak ve bu ayaklanmalar aracılığıyla bu yönetimlerin değişmelerini sağladığı düşüncesidir. Üçüncüsü ise Rusya'nın, SSCB'nin dağılmasından sonraki süreçte Batı tarafında ciddi haksızlıklara maruz bırakılması ve özellikle Euromaidan olaylarından sonra bu duruma karşı önlemler alması gerektiği fikrinin yaygınlaşması

olmuştur. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Kırım'ın ilhak ile alakalı yaptığı konuşmada, Batı'nın devamlı olarak onları aldattığını, arkalarından kararlar aldığını ve tamamlanmamış gerçeklikleri onlara sunduğu iddia etmiştir (Bukkvoll, 2016, 268). Hatta Putin, 2008 yılında NATO ile Ukrayna arasında oluşan yakınlaşma sonucu Sivastopol Limanında bulunan askeri üssün NATO'ya geçme ihtimalinin dillendirilmesi ile ilgili çok sert bir açıklama yapmış ve Ukrayna gelecekte NATO'ya katılırsa bunu ülkenin doğu kısmı ve Kırım bölgesi olmadan yapmak zorunda kalacağını belirtmiştir. Mikhail Zygar'a göre Kremlin'de yaygınlaşan bu anlayış sonrasında 'Ukrayna NATO'ya girerse Kırım'ı alırsak' fikrine dönüşmüştür (Bukkvoll, 2016, 272).

Yaşanan ilhak sonrası süreç, Kırım Yarımadası'nı da ciddi manada etkilemiştir. Rusya tarafından Kırım için belirlenen yeni statükoyu kabul etmeyen uluslararası toplum, Kırım ile yapılan ekonomik ve ticari ilişkileri keserek yarımadaya ciddi bir ambargo uygulamıştır. Bunun yanında Kiev hükümeti, Kırım Yarımadası'nı 'işgal altındaki topraklar' olarak nitelendirecek statükonun sağlanması amacıyla birtakım kararlar almıştır. Böylelikle Kırım üzerindeki bütün ekonomik yükümlülüklerinden vazgeçmiş ve bu yükümlülükler Rusya'ya kalmıştır. İlhaktan önce Kırım'ın su ve gıda ürünlerinin %85'ini, iletişim ve ulaşımın %100'ünü, elektriğin %85'ini ve doğalgazın %34'ü Ukrayna tarafından karşılanmaktaydı. Alınan bu karar sonucunda ise Kırım ekonomisi ciddi bir sıkıntıya girmiştir. Enflasyon %42,5 oranlarına kadar yükselmiş, yabancı bankaların ülkeyi terk etmesi sonucu yabancı yatırımcı ve sermaye oranı %60-70 civarında gerilemiş ve senelik 6 milyon turistin ziyaret ettiği bölgenin ziyaretçi sayısı yarı yarıya düşmüştür. Rusya ilhaktan sonra Kırım için senelik 3 milyar dolar harcamayı planlamış ancak Moskova hükümetinin bu planı yaşanan gelişmeler sonucu tutmamıştır. Rusya, senelik olarak Kırım için yaklaşık 4,5 milyar dolar para harcamaktadır ve Kırımın bütçesinin %85'i Moskova hükümeti tarafından karşılanmaktadır (Askeroğlu, 2015).

Kırım'ın Rusya tarafından uluslararası hukuka aykırı bir şekilde işgal ve ilhak edilmesi hiç şüphesiz uluslararası düzeyde ciddi bir etki yaratmış, bu durum ise yaşanacak sürecin henüz başlangıcı olmuştur. Euromaidan süreci ve Turuncu Devrimler ile başlayan zincirlemede Kırım'ın ilhak edilmesi, Donbass Savaşı'nın başlamasına neden olacak yolun da açılmasını sağlamıştır. Rusya, bir büyük güç olarak kendi reel politik, siyasi ve ekonomik çıkarları için başka bir egemen devletin toprak bütünlüğünü hiçe saymıştır. Bazı uzmanlar bu durumun post-kolonyal bir faaliyet olarak değerlendirilebileceği görüşünü savunmaya başlamıştır. Rusya, kendine özgü dış politikası ile alışık olunan post-kolonyal faaliyetlerden farklı bir tarzda, daha sert, anlık ve askeri güce dayanan bir faaliyeti gerçekleştirmiştir.

Yalnızca Kırım’da değil, aynı zamanda Donbass Savaşında da Rusya bu politikalarını devam ettirmiştir.

4.2.3. Donbass Savaşı

Kırım’ın ilhakının gerçekleşmesinden sonra Donetsk ve Luganks bölgelerinde başlayan protestolar ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu süreçte gerek Maidan protestoları gerek ise tasarının geri çekilmesine karşı çıkan protestolara yapılan müdahaleler olsun Rusya devlet başkanı Vladimir Putin tarafından: “Ukrayna’daki gelişmeler, bir devrimden daha çok soykırımdır.” sözleri ile eleştirilmiştir (Uyaniker, 2018: 143). Kırımın işgal süreci ile paralel olarak Ukrayna’nın Donetsk-Luganks bölgelerinde Rus yanlısı ayrılıkçı milisler ile Ukrayna hükümeti arasında çatışmalar başlamıştır. İlk başta Donetsk ve Luganks Halk Cumhuriyetleri kurulmuş, ardından 26 Haziran 2014 tarihinde iki cumhuriyet birleşerek Donetsk-Luganks Halk Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir (BBC News Türkçe, 2022).

Bu olaydan sonra Ukrayna hükümeti ile ayrılıkçı güçler arasında çatışmalar giderek şiddetlenmiş ve asker-sivil kayıpların yaşanmasına sebep olmuştur. 5 Eylül 2014 tarihinde Ukrayna, LHC, DHC ve AGİT temsilcilerinin katılımı ile Minsk 1 görüşmeleri başlamış ve imzalanan protokol ile barış yapılmış ise de 28 Eylül 2014 tarihinde Ukrayna ordusunun Donetsk havaalanına sahip olmak için gerçekleştirdiği operasyon sonucu ilk barış süreci bozulmuştur (Koçak, 2015, 19-20). 11-12 Şubat 2015 tarihinde Minsk 2 anlaşması imzalanmış olsa da takip eden süreçte çatışmalar devam etmiştir. Ukrayna Savunma Bakanlığının açıklamasına göre 2015’in Şubat-Mayıs ayları arasında toplam 4000 kez ateşkes ihlal edilmiş ve 100’den fazla insan hayatını kaybetmiştir (Koçak, 2015, 21). Kasım 2018’de Rusya, Karadeniz’den Azak Deniz’ine giriş yapmaya çalışan 3 Ukrayna Savaş Gemisini rehin alarak bölgedeki çatışmaya aktif olarak bir kez daha karışmıştır. Eylül 2019 tarihinde ise tutuklu olan mürettebatlar Ukrayna’ya geri iade edilmiştir (DW, 2019).

ABD, AB, Estonya ve Litvanya, açık bir şekilde bu krizde Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü savunduklarını dile getirerek Ukrayna hükümeti ile ittifak ve destek konumunda yer almıştır. Rusya, Kırım’ın ilhakı ve Ukrayna savaş gemilerinin rehin alınması ile kriz içerisinde aktif bir rolde bulunmakta ve mevcut Ukrayna hükümetiyle çatışma halindeyken muhalif ayrılıkçı gruplar ile ittifak durumundadır. Ayrılıkçı gruplar ise aynı şekilde Rusya ile ittifak durumunda olmuş ve mevcut Ukrayna hükümeti ile çatışma haline devam etmişlerdir. Uluslararası hukuk çerçevesinde bu bağımsızlık ilanlarının geçersiz olduğu ve Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle Donetsk-Luganks Halk Cumhuriyetine bağlı ayrılıkçı milisler ise birçok ülke tarafından terörist sınıfında değerlendirilmektedir.

Bölge, 2014 tarihinden bu yana halen aktif olarak bir çatışma bölgesidir ve bu çatışma Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna içerisinde kurulan halk cumhuriyetleri ile uluslararası çok taraflı bir boyut kazanmıştır. Krizde rol oynamış 5 başlıca aktör sayılabilir. Bunlar; Rus yanlısı ayrılıkçı güçler, Ukrayna yanlısı gönüllü taburları, Kiev hükümeti, Moskova hükümeti ve AB'dir. Bunun dışında krize müdahale eden farklı aktörlerde bulunmaktadır (Koçak, 2015, 11-16).

Ukrayna'nın doğusunda bulunan Donestk, Luganks ve Don ırmağı boyunca Rusya'nın batısında bulunan bir kısımla birlikte bulunduğu havzaya Donbass ismi verilmektedir. Aslında bakılacak olursa Donestk ve Luganks bölgelerinde yaşanan durumlar bir ilk olarak değerlendirilemez. Zira Ukrayna'nın bağımsızlığını aldığı süreçten bu zamana bu bölgelerden ayrılık talepleri sık sık yaşanmıştır. Kırım'ın ilhakı, Yanukovych'in devrilmesi ve Rusya'ya kaçışından sonra bu ayrılık talepleri yeniden gündeme gelmeye başlamış ancak bu sefer silahlı eylemlerin başlaması ile ağır ve şiddetli bir iç savaş sürecini beraberinde getirmiştir (Uyanıker, 2017: 63-64). Kırım'ın ilhakı, Ukrayna'dan ayrılmak isteyen göstericiler için bir rol-model durumu oluşturmuş ve eylemler aşamalı bir şekilde şiddetlenerek bina işgallerine dönüşmeye başlamıştır. Geçici hükümetin yapılan gösterilere yeterli müdahaleleri zamanında gerçekleştirememiş olması, gösterilerin ciddi kazanımları elde edebilmelerini kolaylaştıran bir etken olmuştur. Donbass bölgesinde gelişen gösteriler her ne kadar göstericilerin ve toplumun isteklerine yanıt veren yerel liderlerin önderliğinde doğal süreç olarak gelişen bir durum gibi görünse de aslında bakılacak olursa direkt olarak hükümeti hedef alan ve Kırım'da yaşanan olaylara paralel bir şekilde gerçekleşen, planlı ve kontrollü bir hareket profilini yansıtmaktadır (Cin ve Tekin, 2021: 224-225).

Harita 4.2 Donbas'ın Coğrafi Konum

Kaynak: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ukraynada-krizin-son-perdesi-donbas-568312.html> (Erişim Tarihi:15.05.2022).

Kiev Hükümetinin yaptığı müdahalelere rağmen Donetsk Halk Cumhuriyeti ayakta kalmayı başarmış ve hızlı bir şekilde yapılandırılması oturtmuştur. Amerikalı bir araştırmacının aktardıklarına göre Nisan ayı boyunca yaşanan çatışmalarda 32 farklı şehirde bölgesel yönetim karargahları, savcılık ofisleri ve şehir adliyeleri, polis merkezleri ve silah depoları, belediye meclisleri ve televizyon kuleleri isyancılar tarafından ele geçirilmiş ve 280 civarı barikat kurulmuştur. 6 Nisan tarihinde Lugansk'ta bulunan Ukrayna Güvenlik Teşkilatına ait silah dolu il karargâhı, personeli tarafından terk edildikten sonra yerel milisler tarafından savaşırsız bir şekilde ele geçirilmiştir. Hükümet binalarına el koyulması durumu yaygınlaştıkça eyalet yasama meclisi üyeleri de ayaklanmalara katılmaya başlamış ve 27 Nisan tarihinde Lugansk Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. 30 Nisan'da Oleksandr Turchynov BBC News'e yaptığı açıklamada, ülkenin güneydoğusunun kontrolünü kaybettiklerini kabul etmiştir. Bu durumdan ötürü yeni Kiev hükümeti, ülkenin ağır sanayisinin ana merkezinde sahip olduğu etkin gücü kaybetmiştir (Clarke, 2017: 536).

Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinde ilerleyen çatışmalar, aynı Bosna örneğinde olduğu gibi siyasi ve yaşamsal sosyolojiyi keskin bir şekilde değiştirmiştir. İsyanı katılan bu kitleler bir amaç uğruna birleşmiş 'Romantik Devrimci' imgesine uymuyorlardı. Zira sahip oldukları sınıf bilinci başlangıç sürecinde değil, eylemler sırasında oluşmaya başlamıştır. Bu bilincin etkisi ile sokak gösterileri hızlı bir biçimde idari binaların ele geçirilmesi sürecine evrimleşmiştir. Gerek Donetsk-Lugansk aktivistleri gerek asi kalabalıklar gerek disiplinli

silahlı gruplar olsun (ki bu gruplar görevden alınmış veya eskiden polis kuvvetlerinde yer almış ve Ukrayna Kolluk Kuvvetlerinden ayrılmış askerleri de içeriyordu) kendilerini idari binaları ele geçirmekle sınırlandırmamış ve karakolları da ele geçirmeye başlayarak kendi halk cumhuriyetlerini kurduklarını duyurmuşlardır. Kiev hükümeti, bu grupların Rusya'nın Spetsnaz Özel Harekât Kuvvetleri iddia etmiş ancak tahmin ettiklerinin aksine bu durum ciddi manada ters tepmiştir. Zira bölgede duyulan Rus sempatisi sonucu grupların itibarları, göstericiler ve onları destekleyenler içinde artış göstermiştir. Böylelikle daha çok insanın protestolara katılması konusunda teşvik oluşması durumuna sebep olmuştur (Kagarlitsky, 2017, 571-518). Ne yerel halkın sahip olduğu Rus sempatisi ne de Kiev hükümetinin Rusçanın 'bölgesel dil' statüsünü kaldırma kararı alması protestoların başlamasına tek başına neden olan temel olgulardır. Kırım'ın ilhakı ve Rus medyasının yaptığı propagandalar, dış etkenler ve Kiev hükümetinin değişmesinden sonra giderek tırmanan ekonomik kriz ile keskin bir artış gösteren gaz ve ilaç fiyatlarının yanında IMF ile anlaşma yapılması, toplumsal bir hareketlenmenin yaşanmasını kaçınılmaz bir hale getirmiştir (Kagarlitsky, 2017, 519).

Eylemlerin yayılmaya başlaması üzerine Kiev hükümeti, hızlı baskılama önlemleri almış ve birçok bölgede başarılı olmaya başlamıştır. Yine de en sarsıcı dönüm noktasını oluşturacak olayın gerçekleşmesi sonucu kontrolü tekrardan kaybetmiştir. 2 Mayıs 2014 tarihinde Odessa'da bölge dışından getirildiği düşünülen faşist saldırganların 42 adet Anti-Maidan eylemcisini öldürmesi sonucu eylemler farklı bir boyuta geçiş yapmıştır (Mandel, 2016: 84). Yaşanan iç karışıklık, özellikle Ukrayna'nın batı bölgelerinde, hükümet ve zenginler tarafından desteklenen, yaşanan Kırım Krizi ve ilhak sonucu Rusya'ya karşı oluşmuş halk nefretinden beslenen, kitle iletişim araçları yani medya üzerinde güçlü bir etkisi olan milliyetçi bir dalganın yükselişine sebep olmuştur. Bununla beraber Mayıs ve Ekim 2014 tarihlerinde yapılan cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleriyle oluşan milliyetçi hükümet, iç savaşı 'Terörle Mücadele Operasyonu' kapsamında değerlendirerek bunu sürdürmekte kararlı olduklarını dile getirmiştir. Yaşanan bu savaş çok sayıda can kaybına ve yaralıya, aynı zamanda iki milyondan fazla insanın ise yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmalarına neden olmuş ve Ukrayna'nın ekonomisi ise giderek zayıflamaya başlamıştır (Mandel, 2016: 84). Kiev hükümeti ve NATO, yaşanan olayların Rusya tarafından organize edildiğini ve bunun Kırım ve Gürcistan gibi bir Rus saldırganlık vakası olduğunu iddia etseler de Moskova hükümeti ve Donetsk-Lugansk isyancıları ısrarla bunun bir iç savaş olduğunu söylemiştir. Ayrıca Kiev hükümeti, ilhak ve çatışma bölgeleri ile diğer bölgelerde milliyetçilerin kültürel anlayışını ve ideolojik yaklaşımını benimseyen insanların yabancılaştırılmasını sağlamak amacıyla bir dizi kanunu kabul etmiştir. Çatışmanın özellikle ilk süreçlerinde, NATO'nun

iddialarına rağmen Rusya'nın çatışmada aktif rolü olmaması ve ilhak durumunu düşünmemesi daha mantıklı olarak değerlendirilebilir. Zira Kırım'ın ilhakının Rusya'ya ciddi bir yük getirmesiyle beraber bölgenin sahip olacağı bağımsızlık statükosu aslen Rusya'nın çıkarlarına daha uygun görünmektedir. Moskova hükümetinin gerçekleştirilmesini istediği ateşkes, af ve ademi merkezîyetçi anayasa reformu çağrısı aynı zamanda Kiev hükümeti ile isyancılar arasında gerçekleşen ve bölgelere özel bir statüko sağlayacak olan Minsk 2 görüşmelerine verdiği destek ise bu bakış açısını desteklemektedir (Mandel, 2016: 84-85).

Karşılaştırma yapılacak olursa Rusya'nın Doğu Ukrayna Krizi'ne olan yaklaşımı, Kırım Krizi'ne karşı izlediği tutuma nazaran çok daha az doğrudan müdahale içermektedir. Moskova hükümeti, Doğu Ukrayna'da bulunan Rus yanlısı göstericiler ile hiçbir alakası bulunmadığını, isyancıların yanında savaşan vatandaşlarının ve askerlerinin bunu verdikleri emirler dahilinde değil, gönüllü bir şekilde yaptıklarını pek çok açıklamasında belirtmiştir. Öte yandan Kiev hükümeti ve Batılı hükümetler, Rusya'yı egemen bir ülkede bulunan yasadışı ayrılıkçıları desteklemek ve onların yanında savaşmak için kasıtlı bir çaba göstermekle suçlamıştır (Cavandoli, 2016, 10). Kremlin'in basın sözcüsü olan Dmitry Peskov: "NATO ve Avrupa hükümetlerinin söylemlerinin aksine Donbass'ta bulunan göstericiler bizim kuklamız değillerdir. Başkan Putin onları etkiliyor, çünkü ona saygı duyuyorlar ama onlara silahlarını bırakmalarını söyleyemez." açıklamasını yapmıştır (Sharkov, 2015). İddia edildiği gibi ilk çatışmalara, özellikle de Slavyansk ve Kramatorsk bölgelerinde bulunan binaların ele geçirilmesine bazı Rusya vatandaşları ve Igor Girkin komutasındaki 52 Rus'un bulunduğu bir birliğin yardım ettiği doğrulanmıştır. Girkin, Rus istihbarat servisinin adına hareket ettiği iddialarını yalanlamış ve Ukrayna'ya Donbass aktivistlerinin çağrısı üzerine geldiğini söylemiştir. Söylediklerine göre Rus istihbarat servisi planlarından haberdar olmuş ve onu durdurmak için herhangi bir harekette bulunmamıştır. Ancak eylemlerini onların talimatları doğrultusunda değil, kendi istekleri ile yerine getirmiştir. (Robinson, 2014: 511).

Bu doğrudan müdahalede bulunmama durumu ise Temmuz 2014 tarihinden sonra değişmeye başlamıştır. 11 Temmuz 2014'te Ukrayna ordusuna ait araçlar, çevredeki alanın çok hasar almadığı tam isabetli bir şekilde doğrudan topçu saldırısına maruz kalmıştır. Böyle bir atışın iyi eğitilmiş askeri birlikler tarafından yapılabileceği belirtilmektedir. Bu da şüpheleri Rus askeri kuvvetlerinin üstüne çekmiştir (Robinson, 2014: 512-513). Temmuz ve ağustos aylarında çatışmaların şiddetlenmesi ve Ukrayna ordusunun Donetsk-Lugansk bölgelerine yaklaşırken şehirleri bombalaması sonucu sivil kayıpların artması ve insani durumların kötüleşmesi sonucu Moskova hükümeti, isyancılara yardım etmesi ve sivil ölümleri

durdurması için ciddi bir kamuoyu baskısı altında kalmaya başlamıştır (Robinson, 2014: 513). Ağustos ayının ortalarında Rus askerileri, Ukrayna’da olduklarına sosyal medyadan mesajlar paylaşmaya başlamış ve Ukrayna ordusu, Moskova hükümetinin sınırı kazayla geçtiklerini iddia ettiği 10 Rus askerini yakalamıştır. Aynı zamanda yalnızca Rus ordusunun askeri envanterinde bulunan T-27 tipi tankların, isyancı taarruzlarının ardından imha edilmiş görüntüleri ağustos ayının sonlarına doğru medyada yayınlanmıştır. Bazı isyancı kaynakların ise ‘otpuskniki’ (tatilciler), ‘rabotniki voentorga’ (voentorg işçileri), ‘severyane’ (kuzeyliler) tarzı kod adlar kullanarak Rus askerlerine göndermelerde bulundukları tespit edilmiştir. Moskova hükümeti, Rus askerlerinin Donbass’ta bulunduğunu reddetmiş olsa dahi elde edilen veriler bölgede Rus askeri hareketlerinin yaşandığını net bir şekilde ortaya koymuştur. Kiev hükümeti ortalama 3000-4000 arası Rus askerinin Donbass bölgesine Ağustos 2014 tarihinde giriş yaptığını iddia etmiş olsa da bu sayının tam olarak ne kadar olduğunu söylemek asla mümkün olmamıştır (Robinson, 2014: 513-514).

Görsel 4.2 T-72 Tankı

Kaynak: <https://www.savunmasanayi.org/t-72-tanki/> (Erişim Tarihi:15.05.2022)

Porta ve Kalyvas’ın öne sürdüğü düşünceler bize sürecin gelişimi açısından oldukça etkili bakış açıları sunmaktadır. Porta, siyasi şiddetin siyasi gerilimleri giderek tırmandırdığını, Kalyvas ise şiddetin kendisinin bireysel ve kolektif tercihler ile seçimleri yeniden dönüştürebilecek bir güce sahip olduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak protestocuların giderek şiddete yönelmesi durumu protestoları gayri meşru bir konuma getirmiş ve yapısal olarak onların örgütsel oluşumunu güçlendirmiştir. Aynı şekilde halk tarafından sempati duyulan seçkinlerin ve bazı yöneticilerin de destek vermesi ise

koordinasyonlarını giderek sağlamlaştırmıştır. Örneğin Harkov Oblast'ının valisi olan Mykhailo Dobkin, Anti-Maidan protestolarının hayırsever destekçisi ve Euromaidan sürecine karşı çıkan güçlü bir rakip olarak bilinmektedir (Loshkariov ve Sushentsov, 2015: 80). Anti-Maidan protestocuları, oluşturdukları bu örgüt yapı ve sahip oldukları destek ile radikal milliyetçilerin siyasi amaçlarına benzer ideolojide olmayan yerel halkın sahip olduğu kısıtlı temsil durumuna, Rus dilinin sahip olduğu statüsünün düşürülmesine ve Rus azınlıkların Ukrayna siyasetine katılımının sınırlı bir ilerleyişe sahip olması gibi olgulara karşı ciddi bir meydan okumada bulunmuştur (Loshkariov ve Sushentsov, 2015: 81).

Ukrayna hükümeti, siyasi olarak uzun zamandır AB yanlısı batı bölgesi ile Rusya yanlısı doğu bölgesi arasında bölünmüş olarak nitelendirilmektedir. Böyle kabaca bir şekilde yapılmış doğu-batı ayrımı bazı kesimler tarafından aşırı derecede basit olmakla eleştirilmiş olsa dahi Euromaidan gösterileri ve bunun sonucu özellikle doğu bölgesinde yaşanan karşıt düşüncelerin yükselişi, bölgesel kutuplaşmanın ve şiddetli çatışmaların artması bu tespitin doğruluğunu kanıtlar bir nitelik taşımaktadır. Zira Donbass bölgesi, kendisini etnik köken bakımından Rus olarak tanımlayan pek çok insana ev sahipliği yapmaktadır (Giuliano, 2018: 159). Süreç açısından önemli ikinci bir nokta ise Rusya'nın yaptığı propagandalardır. Kırım ilhakı ile başlayan süreçte Moskova hükümeti, Ukrayna'nın yeni hükümetini zayıflatmak ve istikrarsızlaştırmak için ayrılıkçıların faaliyetlerini desteklemeye çalışmıştır. Rus medyası bunu sağlayabilmek amacı ile Ukrayna'da, Ruslara ve Rusça konuşanlara karşı ciddi ayrımcılıkların yapıldığı hakkında haberler yapmaya başlamıştır. Hatta Rus medyası, yeni hükümeti 'Faşist Banderites' ve Maidan protestolarında yer alanları ise 'Naziler' olarak nitelendirerek büyük bir propaganda programı yürütmüştür (Giuliano, 2018: 163). Sovyet/Rus geçmişine ve idealize edilmiş bir Rus kültürel yapısına derin bir şekilde bağlı olma fikri, Donbass'da yaşanan gösteriler, çatışmalara katılan ve bunları destekleyen bölge sakinlerinin kimliksel anlayışlarını ve bu anlayışında ötesinde siyasi tutumlarının nasıl şekillendiğini anlamamız konusunda bize güçlü bir dizi basitleştirici varsayımları sunmaktadır (Giuliano, 2018: 164).

Ukrayna'da yaşanan krizde Rusya'nın birkaç farklı politik hedefi ve çıkarı olduğu belirtilebilir. Bunlardan ilki, 'Demir Perde' ülkelerinden olan ve hem tarihsel hem jeopolitik açıdan Rusya için oldukça önemli bir bölge olan Ukrayna'nın Batı yanlısı hükümetini yıpratarak istikrarsızlaştırmak ve uzun vadede düşmesini sağlayarak kendisine yakın ve iş birliği politikaları izleyecek bir hükümetin oluşumunu sağlamaktır. İkincisi ise ilk hedefini gerçekleştirememesi dâhilinde Ukrayna'nın Batı'yla olan yakınlaşmasını engellemek, üçüncüsü Rusya halkı ve Rus dilini konuşan diğer ülkelerde bulunan halkların desteğini

almaktır. Son olarak ise Batılı hükümet ve halkların üzerinde ‘makul şüphe’ uyandırmak istemesi olarak değerlendirilebilir. Rusya, bu süreçte amaçlarını gerçekleştirmek için birçok unsuru koordineli bir şekilde içeren kombine taktikler kullanmıştır. Bu taktikler sürekli bilgi karmaşası, propaganda ve psikolojik hareket öğeleri, ideolojik olarak kendisine yakın halkların kışkırtılması suretiyle ülke içinde merkez hükümetlerin sahip olduğu gücü ve istikrarı bozma, isyancılara karşı alınabilecek önlemlerin engellenmesi ve caydırıcılık oluşturulması için sınırlara büyük askeri güçlerin yerleştirilmesi ve isyancı gruplara gizli yardımların yapılması gibi olguları içermektedir (Karabulut, 2016, 34). Rusya, etnik Rus nüfusunu koruduğu iddiası altında Kırım’a silahlı kuvvetler göndererek Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü hiçe saymış, aynı zamanda Kırım, Donetsk ve Luhansk’ın bağımsızlıklarını, Ukrayna anayasasını ihmal etmelerine rağmen kabul ederek krizlerde oynadığı rolü ve politik çıkarlarını açık bir şekilde göstermiştir (Cavandoli, 2016, 11-12).

2014-2022 arası süreçte Rusya, ilk etapta direkt olarak krize müdahil olmamış ancak sonrasında yavaş yavaş krizde daha aktif bir rol oynamaya başlamıştır. Uluslararası toplumu en şok eden ve beklenmedik gelişme ise 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in Ukrayna’ya aktif bir askeri operasyon başlatarak savaş ilan etmesi olmuştur (BBC News, 2022). Ukrayna’da gerçekleşen 2019 seçimleri sonucunda seçilen ülkenin 6. Devlet Başkanı Volodymyr Zelensky, Batı ile yakın ilişkiler kurmuş ve temel amacının ülkesini AB’ye sokmak olduğunu belirtmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda Moskova ve Kiev hükümetleri arasındaki ilişkiler giderek açılmıştır. Putin, Zelensky hükümetini düşürmek ve politik açıdan kendisine yakın yeni bir hükümetin kurulmasını sağlamak amacıyla 2008 yılında Gürcistan’a karşı gerçekleştirdiği tarzda bir askeri operasyon gerçekleştirme kararı almıştır. Ukrayna kuvvetlerinin başarılı direnişi sonucu Rus kuvvetleri Kiev’i işgal edememiş ve hükümeti düşürme planını gerçekleştirememiştir. Rus kuvvetleri bunun üzerine kuzey bölgelerinden çekilmeye başlamış ve ülkenin doğu ile güney bölgelerine yönelmiştir. Rus yetkililer, 2014’te yaşanan krizden bu yana Donetsk-Lugansk bölgelerinin büyük bir kısmını ellerinde bulunduran ayrılıkçıları ima ederek bölgenin ‘tam kurtuluşu’ için savaştıklarını söylemiş ve yeni hedeflerini açıklamışlardır (BBC News, 2020). NATO ise Kiev hükümetinin yanına olduğunu belirtmiş ve NATO genel sekteri Jens Stoltenberg yaptığı açıklamada Ukrayna’nın bu savaşı kazanabileceğini söylemiştir. Bu NATO tarafından savaşın gidişatına yönelik yapılan en net ve güçlü ifade olmuştur (The Wall Street Journal, 2022). Hükümeti değiştirmeyi başaramasa dahi Moskova hükümeti, Kırım’da olduğu gibi Donbass bölgesinin bağımsızlığını kazanmasını sağlayarak ve Ukrayna’yı hem ekonomik hem siyasi hem de toplumsal olarak krize sokarak, AB ve NATO ile ilişkilerinin önünü kesmeyi planlamakta ve

kendi çıkarlarını korumak istemektedir. Yaşanan bu savaşı çalışmada detaylı olarak ele almama nedenimiz henüz yeni başlamış ve devam ediyor olmasıdır. Zira savaşın gidişatı ve dinamikleri tam olarak şekillenememiş ve neden olabileceği sonuçları kestirmek ise şu an için mümkün görünmemektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, Euromaidan olaylarından Kırım Krizine ve sonrasında yaşanan Donbass Savaşına kadar uzanan gidişatı inceledik ve Rusya'nın rolünü sorguladık. Ele aldığımız veriler bize Rusya'nın bu süreçlerde oynadığı aktif rolü ve politik çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla askeri gücünü kullanmaktan geri durmadığını göstermiştir. Ukrayna'yı bir Üçüncü Dünya Ülkesi olarak değerlendirmek mümkün değildir, zira SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan 'Post-Sovyet Ülkeleri', Gelişmekte Olan Ülke sınıfına girmektedir. Ancak görüldüğü üzere Rusya, Üçüncü Dünya Ülkesi olmayan egemen bir devletin toprak bütünlüğünü hiçe saymış, kendi politik-ekonomik-siyasi çıkarları için askeri gücünü kullanmış, Ukrayna ekonomisine ve sosyolojisine hem maddi hem manevi büyük kayıplar yaşatmıştır. Bu durum ABD'nin ve Çin'in izlediği yöntemden birçok açıdan farklı olsa bile Post-kolonyal bir faaliyet olarak değerlendirilebilir. Burada 'Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri' kavramsal yaklaşımının Üçüncü Dünya Ülkelerine dayalı bakış ve analiz açısı da geçersiz hale gelmektedir. Çünkü Ukrayna, Üçüncü Dünya Ülkesi sınıfına girmemektedir. Ancak her ne kadar bu sınıfa girmese de Rusya tarafından çok yıkıcı Post-kolonyal politika eylemlerine maruz kalmış ve telafisi çok zor hasarlar almıştır. Rusya, krizlerde oynadığı aktif roller ve izlediği politikalar ile bize birçok sefer Post-kolonyal bir büyük güç olduğunu göstermiştir. Bu da Çin örneğinde olduğu gibi Post-kolonyal faaliyetleri yalnızca Batılı Büyük Güçlerin uygulamadığı iddiasını doğrulayan bir nitelik oluşturmaktadır. Aynı zamanda askeri gücün ve yerel toplumların kışkırtılması sonucu çıkarılan krizler ile mevcut hükümetlerin yıpratılmasının da günümüz uluslararası dünyasında büyük güçlerin uygulayabildikleri modern sömürgecilik politikaları arasında yer alabileceğini de bu örnek dahilinde görmüş olmaktadır.

SONUÇ

Uluslararası sistemin giderek çok kutuplu bir yapıya dönüşmeye başladığı ve küreselleşmenin farklı bir boyut kazandığı günümüz siyasi şartlarında bu tez çalışması, Post-kolonyalizm teorisinin çerçevesinde hazırlanan çalışmaların birçoğunun merkezinde yer alan anlayış olan ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal ilişkisinin, yaşanmakta olan yapısal değişikliklere uyum gösterebilecek bir yaklaşım olmadığını ve bu yaklaşımın ne şekilde değişimler geçirmesi gerektiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Post-kolonyalizm teorisi, gelişim süreci açısından sömürgeci dönemin değiştirilerek devam ettirilen dinamiklerini tespit etmek ve Üçüncü Dünya Ülkelerinin gerçek anlamda bağımsızlıklarını kazanmasını amaçlayan bir bakış açısına sahiptir. Bu gelişim sürecinden ötürü teori içerisinde yaygın kabul edilen ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal ilişkisi, sömürgeci dönemin sömürge güçleri olan Batılı devletlerin, geçmişte sömürgeleri olan Üçüncü Dünya Ülkeleri ile arasındaki günümüz ilişkilerini inceleyen bir yapı edinmiştir. Bu kapsamda incelenen örnekler doğrultusunda günümüz siyasi yapısı içerisinde bu ikili ilişkinin geçmiş yüzyıla göre eksik kalmaya başladığı görülmektedir. Post-kolonyalizm teorisi çerçevesinde yapılan çalışmaların, günümüz siyasi şartlarının yapısına uygun bir yaklaşıma geçmesi hem teorinin geleceği hem de hazırlanan çalışmaların öne süreceği hipotezlerin ana akım teorilerin eleştirilerine karşı güçlü durumda kalabilmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Çalışmanın bu kavramsal ilişki anlayışının dönüşümü ve doğru yaklaşıma geçilebilmesi için tespit ettiği ilk olgu, modern sömürgeciliğin faili konumunda olan ve Post-kolonyalizm teorisi ile temelden bir bağlantısı bulunan ‘Batı’ kavramına karşı yaklaşımın değiştirilmesi gerektiğidir. 21.yy. uluslararası ilişkiler arenasının yapısına uygun olarak büyük güç kavramı çeşitlendirilmeli ve ‘Post-Kolonyalizm-Batı’ kavramları arasındaki derin ilişki değiştirilerek ‘Büyük Güçler ve Diğerleri’ veya ‘Post-Kolonyalizm ve Büyük Güçler’ kavramları arasında değerlendirilmeye başlanmalıdır. Modern sömürgecilğe batılı güçler ve yaratılan ‘Hayali Doğu’ kapsamında bakılmaktan çıkılmalı, ‘Büyük güçler ve çıkarları’ kapsamına geçiş yapılmalıdır. İkinci bölümde ele aldığımız örnekte, ABD’nin Okyanusya bölgesi üzerinde olan modern sömürgecilik faaliyetlerini inceledik. Her ne kadar ABD birçok uzmana göre dünyanın çeşitli bölgelerinde yürüttüğü politikalar ile modern sömürgeciliğin günümüzde en önemli politik uygulayıcısı olsa da üçüncü ve dördüncü bölümlerde ele aldığımız örneklerin modern sömürgeci güçleri olan Rusya ve Çin, Doğulu devletlerinde günümüz uluslararası ilişkiler dünyasında modern sömürgecilik faaliyetlerini yürüttüklerini

bizlere göstermektedir. Bu durum yalnız ABD, Çin ve Rusya ile sınırlı kalmayabilir. Çok kutuplu dünya yapısı içerisinde oluşacak olan kutupların ‘Süper Güçler’i olacak devletler ve bunun yanında oluşacak olan ‘Bölgesel Büyük Güç’ özelliği taşıyacak devletlerin, kendi politik ve ekonomik çıkarları için farklı bölge ve ülkelerde modern sömürgeci faaliyetler yürütmeye başlaması olası bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira çok kutuplu yapı içerisinde güç kavramı, tek veya çift kutuplu yapılarda olduğundan daha dağınık ve tutarsızlık gösterebilecek bir dağılıma yönelme eğilimi içerisinde olabilme imkanını bulmaktadır. Bu dağınık yapı, kutupları oluşturan ‘Süper Güçler’in ve onların da yanında ‘Bölgesel Büyük Güçler’in çıkarları doğrultusunda oluşacak politik rekabetlerle beraber farklı bölgelerde yeni modern sömürgeci politikaların oluşmasına zemin hazırlayabilir. Böylelikle modern sömürgeci olarak nitelendirilen devlet sayısı artabilir veya uygulayıcısı olan devletler değişkenlik gösterebilir. Bu yüzden modern sömürgeciliğin uygulayıcısı olan devletler olarak ‘Batılı Büyük Güçler’ değerlendirmesinin ve ele alma eğiliminin değiştirilmesi ve bunun yerine oluşmakta olan çok kutuplu dünya yapısı içerisinde bulunan Batılı veya Doğulu bütün büyük güç olan devletlerin bu inceleme alanına alınması gerekmektedir.

Çalışmanın elde ettiği ikinci önemli olgu, modern sömürgecilik politikalarının uygulandığı bölgelerin belirlenmesi ve değerlendirmeye açılması açısından Üçüncü Dünya Ülkelerini ele alma stratejisi yerine, büyük güçlerin çıkarları doğrultusunda müdahale ettiği bölgelerde bulunan, Gelişmekte Olan ve Üçüncü Dünya Ülkesi olan devletleri kapsayacak daha geniş bir bakış açısına geçilmesi gerektiğidir. ABD ve Çin örneklerinde ele aldığımız bölgeler olan Okyanusya ve Sahraaltı Afrika bölgelerinde modern sömürgecilik politikalarına maruz kalan devletler genellikle sömürgeci geçmişe sahip olan Üçüncü Dünya Ülkeleri olsa da Rusya’nın modern sömürgecilik faaliyetlerini tespit etmek için incelediğimiz örnek olan Ukrayna, bir ‘Post-Sovyet’ ülkesi olarak ‘Gelişmekte Olan Ülke’ sınıfında değerlendirilmektedir. Aynı şekilde çalışmada ele alınan örneklerin dışında, Çin ve Rusya’nın ilişki içerisinde bulunduğu Kazakistan, Türkmenistan gibi Orta Asya ülkeleri veya Karadağ, Gürcistan (Rusya tarafından 2008 yılında Ukrayna’da şu an yaşanan aktif askeri operasyon gibi bir savaşa maruz kalmıştır), Moldova gibi Balkan ve Kafkasya bölgesi ülkeleri de potansiyel olarak modern sömürgeci politikaların uygulanabileceği devletler arasında yer almaktadır. Karadağ’ın borçları karşılığında Çin’e Bar Limanını devretme tehlikesi ile karşı karşıya kalması ve KYG projesi kapsamı içerisinde Orta Asya bölgesinin de bulunması bu olguya destekleyici bir durum oluşturmaktadır. Aynı zamanda çok kutuplu yapı içerisinde modern sömürgecilik faaliyetlerini uygulayabilecek güçlerin değişkenlik gösterme veya artması ihtimali gibi modern sömürgeci politikaların uygulandığı devletlerin sayısı ve

yapısının da değişkenlik gösterme ihtimali bulunmaktadır. Günümüzde ‘Post-Sovyet’ ülkeleri ve Karadağ gibi örneklerin benzerleri olarak uygulayıcı devletlerin çeşitlenmesi durumunda, uygulanan devletlerin uygulayıcı devletin çıkarları doğrultusunda bulundukları bölge ve amaçlar itibarıyla hem ‘Üçüncü Dünya Ülkeleri’ hem de ‘Gelişmekte Olan Ülkeler’ sınıflandırmasında yer alan yeni örneklerin oluşma ihtimali paralellik gösterebilir. Bu yüzden Post-kolonyalizm teorisi içerisinde hazırlanacak olan çalışmalar için ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal ilişkisi güdümünde olan yaklaşımın değiştirilmesi ve politikaların incelenmesi amacıyla seçilecek olan ülkeleri, çok kutuplu yapı içerisinde oluşan güçlerin politik amaç ve bölgesel konumları güdümünde etki ettiği bölgelerde bulunan ‘Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Gelişmekte Olan Ülkeler’ anlayışı ile daha kapsayıcı bir bakış açısıyla belirlemek gerekmektedir.

Teorinin geleceği açısından oluşması gereken kavramsal yaklaşım değişikliği ile alakalı çalışmanın elde ettiği son olgu ise modern sömürgecilik faaliyetlerinin ve sonuçlarının tespit edilmesi için kullanılan analizlerin, incelenen ilişki tarzlarının ve 20.yy. temelli dinamik incelemelerinin günümüz siyasi yapısına uygun olarak çeşitlendirilmesi ve genişletilmesi gerektiğidir. Yani uygulanan politikaların, uygulayan büyük gücün sahip olduğu siyasi ve politik yaklaşımlar çerçevesinde değişebileceği göz önüne alınmalı, söz konusu olan güce bağlı olarak kurumsal ilişkiler, ekonomik ve eğitim yapısına müdahale, askeri ilişkiler ve üsler, uygulanan borç politikaları ve bunların uzun vadeli fayda-zarar analizleri, çıkar analizinin kısa-orta-uzun vadede içerdiği yaklaşımlar, bölgeye yapılan askeri müdahaleler ve yerel isyanlara olan destekler bu analizler içerisinde yer almalıdır. İkinci bölümde ele aldığımız örnek olan ABD-Okyanusya ilişkisinde uygulanan modern sömürgecilik politikaları, ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal yaklaşımının öngördüğü sömürgeci dönemin politik anlayışının daha modern bir versiyonunu yansıtmaktadır. ABD, bölgede bulunan ülkelerle kurduğu politik ilişkiler ile askeri üsler kurmuş ve üsler ile Büyük Okyanus üzerinde kendi politik çıkarları güdümünde askeri bir güvenlik bölgesi oluşturmuştur. Bunun yanı sıra geçmişte yaptığı nükleer denemeler ile bölge ekosistemine ciddi zararlar vermiş ve yerel halkı bu deneylerin etkilerini gözlemlemek amacıyla canlı denekler olarak kullanmıştır. Bölgenin ulaşım sektörünü tekelleştirmiş, ittifak kurduğu bölgesel güçler ile oluşturduğu uygulamalar sonucunda adalar arası seyahati büyük oranda kısıtlamıştır. Böylece bölgenin sahip olduğu karma kültürel yapının erozyona uğramasını sağlayarak eğitim müfredatı ve medyayla bölge kültürünü kendi istediği kültürel yapıya uyarlamaya başlamıştır. Bölgeyi gıda sektörü açısından kendisine bağımlı hale getirmiş ve bu bağımlılık birçok sağlık sorununun bölge halkı arasında yaygınlaşmaya

başlamasına ve yerel istihdamın azalmasına neden olmuştur. Genç nüfusun yaşanan bu kültürel erozyon ve işsizlik durumları karşısında ciddi oranda göç etmeye başlaması ile bölge büyük oranda çocuk ve yaşlı nüfus yapısına sahip olmuştur. Bu politikalar bahsettiğimiz kavramsal yaklaşımın öngörülerine uygun olsa da aynı durum Çin ve Rusya örnekleri için geçerli olmamaktadır.

Çin, modern sömürgecilik faaliyetlerini ABD'den daha farklı politikalar ile yürütmektedir. İkili ilişkiler kurduğu ülkelere geri ödeyemeyeceği yüklü borçlar vermekte ve bu borçların ödenememesi sonucunda ülkelerin kritik kurumlarına şirketleri üzerinden el koymaktadır. Bu kurumların Çin şirketlerine devredilmesi, ilerleyen aşamalarda ülkeler için ciddi bir egemen tehdidi oluşturma potansiyeline sahiptir. Çin, borç verirken ön koşul sunmadığını iddia etse de kurumların devri ve aşırı borçlanma, ilerleyen süreçte KYG projesinin güvenliğini sağlamak amacıyla ülkelerin iç ve dış politikalarına etki etme gücünü elde etmesini sağlayabilir. Böylelikle Çin, elde etmek istediği küresel hegemonya gücünü oluşturmak için ülkeleri politik, kurumsal ve ekonomik açıdan kendisine bağımlı hale getirebilmektedir.

Rusya ise sahip olduğu askeri güç ile ön plana çıkan bir devlettir. Kendi sınır güvenliğini sağlamak ve politik amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla Ukrayna üzerinde 2004 yılından bu yana izlediği politikalar, ABD ve Çin'den daha farklı yapılara sahiptir. Bu politikalar içerisinde medya propagandaları ve kampanyalar, yerel isyancı güçlere verilen gizli askeri destekler, ordunun gayri resmi şekilde kullanması ile bölge işgalinin gerçekleştirilmesi, uluslararası hukuka uygun olmayan ilhaklar ve son aşamada Batı ile yakın ilişkileri olan hükümetlerin değiştirilmesi için yapılan askeri operasyonlar bulunmaktadır. Benzer bir örnek 2008 yılında Gürcistan'da yaşanmış ve ülkenin Batı ile ilerleyen ilişkilerinin engellenmesi için Rusya, bölgeye askeri bir operasyon başlatarak Güney Osetya ve Abhazy'a'nın bağımsızlıklarını kazanmalarını sağlamıştır. Uluslararası hukuka aykırı olarak nitelendirilmesine rağmen Kırım örneğinde olduğu gibi bölgelerin bağımsızlıklarını tanımıştır.

Ele aldığımız örnekler ve karşılaştırmalar sonucunda, 'Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri' kavramsal ilişkisi bakış açısının merkeze alındığı Post-kolonyal anlayışın günümüz siyasi yapısına ve değişimlerine uygun olmadığı görülmektedir. Modern sömürgecilik faaliyetlerinin yalnızca Batılı devletler tarafından uygulanmadığı ve çok kutuplu yapıya dönüşümün yaşanması ile yeni modern sömürgeci güçlerin ortaya çıkma ihtimalinin yanında uygulanan devletlerin yalnızca Üçüncü Dünya Ülkeleri değil, uygulayıcı devletin politik çıkarları güdümünde Gelişmekte Olan Ülkelerde olabildikleri görülmektedir. Aynı

zamanda ABD, Çin ve Rusya örneklerinin gerçekleştirdiği modern sömürgecilik politikaları arasında yapılan karşılaştırma sonucunda bu politikaların, uygulayıcı devletin çıkarları ve amaçları, siyasi, ekonomik ve toplumsal yapıları ile değişiklikler gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Bu da 20. yy. bakış açısına göre yapılan, modern sömürgecilik politikaları ve sonuçlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen analizleri kısıtlamakta ve doğru sonuçları elde etmeyi güçleştirmektedir. Bu yüzden çalışmanın gelecekte hazırlanacak olan Post-kolonyalizm teorisi çerçevesindeki çalışmalar ve teorinin günümüz yapısına uygun şekilde sonuçlara ulaşabilmesi açısından sunduğu öneri, ‘Batılı Büyük Güçler-Üçüncü Dünya Ülkeleri’ kavramsal yaklaşımının merkeze alınmaması ve çok kutuplu siyasi dünya yapısına uygun olabilecek ‘Büyük Güçler-Diğerleri’ yaklaşımının temele alınması gerektiğidir. Bu güdümden modern sömürgeci politikaların uygulayıcısı veya uygulanıcısı olabilecek devletlerin tespit edilmesi için daha geniş kapsamda hareket edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu politikaları ve sonuçlarını analiz etmek amacıyla uygulayıcı olan devletlerin çıkarları ve amaçları, siyasi, ekonomik ve toplumsal yapıları sonucunda değişiklikler gösterebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Analizlerin daha geniş bir çerçevede gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu dönüşümler, teorinin günümüz siyasi yapısına daha uyumlu analizler yaparak doğru sonuçlara ulaşılmasına olanak sağlamanın yanında, günümüz siyasi yapısına uygun olarak elde edilen verilere karşı diğer teorilerin temsilcileri tarafından gelebilecek eleştirilerin azalmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Argın, M. F. (2020). *Çin'in Borçlandırma Politikası Bağlamında Afrika (2003-2008)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Behbudova, L. (2017). *Soğuk Savaş Sonrası Rusya Ukrayna İlişkileri*. Yayınlanmamış Lisans Tezi. Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi, Bakü.
- Benli, Z. (2016). *Ukrayna'nın Ulus ve Devlet İnşası Süreci ve Küresel Güçlerin Bu Sürece Etkisi*. Yayınlanmamış Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Ankara.
- Biersack, J., O'Lear, S. (2014). "The geopolitics of Russia's annexation of Crimea: narratives, identity, silences and energy". *Eurasian Geography and Economics*, 55(3): 247-269.
- Bukkvoll, T. (2016). "Why Putin went to war: ideology, interests and decision-making in the Russian use of force in Crimea and Donbas", *Contemporary Politics*, 22(3): 267-282.
- Canveren, Ö., Öztürk Ç. (2018). "Avrupa Birliği Genişleme Politikalarında Meşrulaştırma: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Batı Balkanların Karşılaştırmalı Analizi". *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1): 46-64.
- Cavandoli, S. (2015). "The unresolved dilemma of self-determination: Crimea, Donetsk and Luhansk". *The International Journal of Human Rights*, 20(7): 875-892.
- Charles, M. (2015). "Public Support for ANZUS: Evidence of a Generational Shift". *Australian Journal of Political Science*, 50(3): 442-461.
- Cin, G., Tekin, H. H. (2021). "Rusya'nın Hibrit Savaş Kapasitesinin Kırım ve Donbass Vakaları Üzerinden Analizi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(37): 203-246.
- Clarke, R. (2017). "The Donbass in 2014: Ultra-Right Threats, Working-Class Revolt, and Russian Policy Responses". *International Critical Thought*, 6(4): 534-555.
- Çıtak, E. (2014). "Postkolonyalizm ve Batı Sinemasında Doğu-Batı Ayrımına Yönelik Postkolonyal Öğeler". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2): 561-578.
- Defay, A. (2005). *Jeopolitik*, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Derman, G. S., Ongorova, Y. (2014) "Ukrayna'da Siyasi Kriz". *Karadeniz Araştırmaları*, 42: 11-23.
- Diamond, J. (2018). *Tüfek Mikrop ve Çelik*. (Çev. Ü. İnce), Pegasus Yayınları, İstanbul.
- Eren, T. M. (2014). "Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikası ve Yumuşak Gücünün Geleceği". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1): 359-374.

- Esener, Ç. (2013). *Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de Dış Borçlanmanın Belirleyicilerinin İncelenmesi: 1980-2010*. Hermes Matbaacılık, Ankara.
- Fang, C., Nolan, P. (2019). *The Six Economic Corridor*. Routledge Handbook of the Belt and Road, Londra.
- Flint, C., Peter, J. T. (2014). *Siyasi Coğrafya*. (Çev. F. Ereker), Nobel Yayın Dağıtım, Antalya.
- Gandhi, L. (1998). *The Postcolonial Theory: A Critical Introduction*. Allen&Unwin Press, New York.
- Gardner, H. (2016). “The Russian annexation of Crimea: regional and global ramifications”. *Eurasian Geography and Economics*, 17(4): 490-505.
- Gimba, Z. (2018). “The Involvement of Africa in the Administration of the One Belt One Road Initiative: an Analysis”. *International Journal of Research – Granthaalayah*, 6(2): 220-236.
- Giuliano, E. (2018). “Who supported separatism in Donbas? Ethnicity and popular opinion at the start of the Ukraine crisis”. *Post-Soviet Affairs*, 2(3): 158-178.
- Gündüz, A. (2016). “Sömürgecilik Kavramı ve Sömürgeci Devletlerin Uyguladığı Taktikler: Ortadoğu Örneği”. *Tarih Okulu Dergisi*, 24: 763-784.
- Hau’ofa, E. (2008). *We Are The Ocean: Selected Work*. University of Hawaii Press, Hawaii
- Hirshberg, L. (2012). “Nuclear Families: (Re)production 1950s Suburban Amerika in the Marshall Island”. *OAH Magazine of History*, 26(4): 39-43.
- Hirshberg, L. (2015). “Navigating Sovereignty Under a Cold War Military Industrial Colonial Complex US Military Empire and Marshallese Decolonization”. *History and Technology*, 31(3): 259-274.
- İpek, V., Oyman Ç. (2014). “Postkolonyal Teori ve Uluslararası İlişkiler”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. R. Gözen(drl.), İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- İplikçi, A. (2017). “Kolonyalizm ve Emperyalizm Üzerine Bir Değerlendirme”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4): 1527-1540.
- İplikçi, A. (2017). “Kolonyalizm ve Emperyalizm Üzerine Bir Değerlendirme”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4): 1527-1540.
- Johnson, G. (1979). “Micronesia: American “Strategic” Trust”. *Bulletin of The Atomic Scientist*, 35(2): 10-15.
- Kagarlitsky, B. (2017). “Ukraine and Russia: Two States, One Crisis”. *International Critical Thought*, 6(4): 513-533.

- Karabulut, A. N. (2016). “Eski Savaş, Yeni Strateji: Rusya’nın Yirmibirinci Yüzyıldaki Hibrit Savaş Doktrini ve Ukrayna Krizi’ndeki Uygulaması”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 13(49): 25-42.
- Katzenstein, P. J., Keohane, R. O. (2007). *Anti-Americanisms In World Politics*. Cornell Universty Press, New York.
- Keskin, M. (2015). “Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Rusya Dış Politikası ve Ukrayna Müdahaleleri”, *Barış Araştırma ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 3(2): 1-22.
- Koçak, M. (2015). “Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize: Doğu Ukrayna”, *Analiz Seta*, 135: 7-29.
- Koçer, G. (2007) “Karadeniz Güvenliği Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 1(1): 195-217.
- Konak, A. (2019). “Kırım’ın İlhakı İle Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri”. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4(8): 80-93.
- Kubicek, P. (2008). *The History Of Ukraine*. Greenwood Press, Londra.
- Kurt, S. (2017). *Geniş Karadeniz Bölgesindeki Çatışma Noktaları*, Kriter Yayınevi, İstanbul.
- Lawson, S. (2010). “The Pacific Way as Postcolonial Discourse”. *The Journal of Pacific History*, 45(3): 297-314.
- Loshkariov, I. D., Sushentsov, A. A. (2015). “Radicalization of Russians in Ukraine: from ‘accidental’ diaspora to rebel movement”. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(1): 71-90.
- Mandel, D. (2016). “The conflict in Ukraine”. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 24(1): 83-88.
- McAllister, L. (2008). “Public Opinion in Australia Towards Defence, Security, and Terrorism”. *Australian Strategic Policy Institute*, 16: 26-27.
- McHenry’s, D. F. (1975). *Micronesia, Trust Betrayed: Altruism vs. Self Interest in American Foreign Policy*. Carnegie Endowment for International Peace, Washington.
- Morkva, V. (2021). “Rusya’nın 2014 İlhakı Sonrası Kırım’da Kırım Tatar Halkının Durumu”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 21(2): 375-397.
- O’Loughlin, J., Toal, G. (2019). “The Crimea conundrum: legitimacy and public opinion after annexation”. *Eurasian Geography and Economics*, 60(1): 6-27.
- Özçelik, A. O. (2020). “Avrupa Birliği Doğu Ortaklığı Projesinin Gürcistan’a Etkisi”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(1): 167-193.
- Özel, C. (2018). “Yumuşak Güce Bütünsel Bakış”. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1): 1-27.

- Özerdem, F. (2012). “Avrupa Birliği Doğu Ortaklığı Programı ve Program Ülkelerinin Algıları: Üye Olmadan Asla”. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırma Dergisi*, 3(1): 14-34.
- Özey, R. (2017), *Okyanusya Coğrafyası*. Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Robinson, P. (2016). “Russia's role in the war in Donbass, and the threat to European security”. *European Politics and Society*, 17(4): 506-521.
- Roniger, L. (2009). *U.S. Hemispheric Hegemony and the Descent into Genocidal Practices in Latin America*. Routledge, Londra.
- Sahlins, M. (1963). “Poor man, rich man, big-man, chief: political types in Melanesia and Polynesia”. *Comparative Studies in Society and History*, 5(3): 285-303.
- Schwarz, H. (2004). *A Companion to Postcolonial Studies*. Wiley&Blackwell, New York.
- Stattuck, T. J. (2018). *How China Dictates the Rules of the Game*. Foreign Policy Research Institute, Pensilvanya.
- Stepanenko, V., Pylynskyi, Y. (2015). *Ukraine after the Euromaidan Challenges and Hopes*. Peter Lang, Bern.
- Steve, S., Murki, M., Dunne, T. (2016). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Disiplin ve Çeşitlilik*. (Çev. Ö. Kelekçi), Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya.
- Şirin, İ. M. (2019). Öncesi ve Sonrası ile Ukrayna’da Maidan Süreci. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tepeciklioğlu, E. E. (2015). “Post-Kolonyal Kuram: Uluslararası İlişkiler Disiplinini Dekolonize Etmek”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 4(2): 80-97.
- Tutar, F. K., Koçer, F. Ş. B. (2019). “Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol”. *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(17): 618-626.
- Tüysüzöğlü, G. (2011) “Ukrayna'da Turuncu Devrimin Sonu”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 3: 63-69.
- Uyaniker, H. B. (2017). *Kırım Sorunundan Donbas Savaşına Rusya Ukrayna Uzlaşmazlığı: Sebepler ve Sonuçlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uyaniker, H. B. (2018). Kırım Sorunundan Donbass Savaşına Rusya-Ukrayna Uyuşmazlığı”, *Karadeniz Araştırmaları Merkezi*, 14(59): 138-168.
- Viotti, P. R., Kauppi, M. V. (2016). *Uluslararası İlişkiler Teorisi*. (Çev. D. Özlük, E. Yılmaz, İ. Kurnaz, K. Metkin, S. S. Akutay, U. Pektaş, Y. Avcı, Y. Çınar ve Z. G. Güven), Nobel Yayın Dağıtım, Antalya.

- Vltchek, A. (2010). *Okyanusya: Pasifik Adaları'ndaki Vahşi Batı Sömürgeciliği*. (Çev. Ö. Şulekoğlu), Bilim+Gönül-Kelepir, İstanbul.
- Vural, A. (2017). “Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası”. *T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Avrasya Etüdları*, 51(1): 123-152.
- Vural, Ç., Aydın, H. (2019). “Dolar Diplomasisi ve Borç Tuzağı Diplomasisi: ABD VE ÇİN Örneklerinin Karşılaştırılması”. *Uluslararası Politik Araştırma Dergisi*, 5(3), 174-194.
- Williams, M. E. (2011). *Understanding U.S. – Latin American Relations: Theory and History*. Routledge, Londra.
- Yıldırım, N. E. (2020). “Kuşak ve Yol Projesinin Finansmanı: Çin'in Borç Tuzağı mı?”. *Alternatif Politika*, 12(3): 621-643.
- Yılmaz, S. (2019). *Bir Kuşak Bir Yol Projesi: Kavramlar, Aktörler, Uygulamalar*. Astana Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, S. (2020). “Bir Kuşak Bir Yol Projesinin İktisadi Kapasitesi ve Çin Tarafından Uygulanan Borç Diplomasisi”. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24: 631-647.
- Yılmaz, S. (2021). “Bir Kuşak Bir Yol Projesi Bağlamında Afrika Ülkelerini Bekleyen Muhtemel Tehlikeler”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(77): 356-368.
- Young, R. (2001). *Postcolonialism: A Historical Introduction*. Wiley&Blackwell, Oxford.
- Ziromwatela, R., Changfeng, Z. (2016). “Africa in China's 'One Belt, One Road' Initiative: A Critical Analysis”. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, 21(12): 10-21.

İnternet Kaynakları

- American Foreign Policy, “Bumps Along The New Silk Road: Are They As Big As We Think?”. <https://afp.princeton.edu/2019/01/bumpsalongthenewsilkroad/> (erişim tarihi: 28.02.2022).
- Apanak, H., “Avrasya İnceleme Merkezi”. <https://avim.org.tr/tr/Yorum/UKRAYNA-KRIZININ-BOLGEYE-YANSIMALARI-VE-TURKIYE-NIN-TUTUMU> (erişim tarihi: 03.05.2022).
- Askeroğlu, S., “Bizim Ahıska”. http://www.ahıska.org.tr/wp-content/uploads/40_7.pdf (erişim tarihi: 11.02.2022).
- Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, “Federated States of Micronesia country brief”. <https://www.dfat.gov.au/geo/federated-states-of-micronesia/federated-states-of-micronesia-country-brief> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, “Kiribati country brief”. <https://www.dfat.gov.au/geo/kiribati/kiribati-country-brief> (erişim tarihi: 13.01.2022).

- Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, “Marshall Islands country brief”. <https://www.dfat.gov.au/geo/republic-of-marshall-islands/republic-of-the-marshall-islands-country-brief> (erişim tarihi: 14.01.2022).
- Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, “Nauru country brief”. <https://www.dfat.gov.au/geo/nauru/nauru-country-brief> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, “New Zealand country brief”. <https://www.dfat.gov.au/geo/new-zealand/new-zealand-country-brief> (erişim tarihi:12.01.2022).
- Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, “Papua New Guinea country brief”. <https://www.dfat.gov.au/geo/papua-new-guinea/papua-new-guinea-country-brief> (erişim tarihi: 12.01.2022).
- Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, “Palau country brief”. <https://www.dfat.gov.au/geo/palau/republic-of-palau-country-brief> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, “Solomon Islands country brief”. <https://www.dfat.gov.au/geo/solomon-islands/solomon-islands-country-brief> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, “Tonga country brief”. <https://www.dfat.gov.au/geo/tonga/tonga-country-brief> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, “Vanuatu country brief”. <https://www.dfat.gov.au/geo/vanuatu/vanuatu-country-brief> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- Australian Strategic Policy Institute, Young people today. <https://www.aspistrategist.org.au/young-people-today/> (erişim tarihi: 19.02.2022).
- Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, “Genişlemeyi Anlamak Avrupa Birliği’nin Genişleme Politikası”. https://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/tr/TR_071123_ENL-Understand_pq.pdf (erişim tarihi: 06.04.2022).
- BBC News Türkçe, “Donetsk ve Luhansk nerede ve statüsü ne?”. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60477278> (erişim tarihi: 11.05.2022).
- BBC News, “Ukraine war in maps: Tracking the Russian invasion”. <https://www.bbc.com/news/world-europe-60506682> (erişim tarihi:17.05.2022).
- Britannica, “ANZUS Pact”. <https://www.britannica.com/event/ANZUS-Pact> (erişim tarihi: 18.02.2022).

- Britannica, “Western colonialism”. <https://www.britannica.com/topic/Western-colonialism/The-French> (erişim tarihi: 20.12.2021).
- Chellaney, B., “Project Syndicate, China’s Debt-Trap Diplomacy”. <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-one-belt-one-road-loans-debt-by-brahma-chellaney-2017-01?barrier=accesspaylog> (erişim tarihi: 20.02.2022).
- Chiwanza, T. H., “The Top Ten African Countries With the Largest Chinese Debt”. <https://www.africanexponent.com/post/9183-here-are-the-top-ten-countries-in-africa-bearing-the-largest-chinese-debt> (erişim tarihi: 24.02.2022).
- Consultation For Commonwealth Of Australia, “Avustralya Hakkında”. <https://www.avusturalyakonsoloslugu.com/avusturalya-hakkinda/> (erişim tarihi: 12.01.2022).
- Dahir, A. L., “China now owns more than 70% of Kenya’s bilateral debt”. <https://qz.com/africa/1324618/china-is-kenyas-largest-creditor-with-72-of-total-bilateral-debt/> (erişim tarihi: 26.02.2022).
- Dhar, S. “Kenya: caught between debt and political indifference”. <https://www.cadtm.org/Kenya-caught-between-debt-and-political-indifference> (erişim tarihi: 26.02.2022).
- DW, “Rusya Ukrayna’ya ait üç savaş gemisini iade etti”. <https://www.dw.com/tr/rusya-ukraynaya-ait-%C3%BC%C3%A7-sava%C5%9F-gemisini-iade-etti/a-51300707> (erişim tarihi: 11.05.2022).
- DW, “Ukrayna Turuncu Devrim'i kutluyor”. <https://www.dw.com/tr/ukrayna-turuncu-devrimi-kutluyor/a-2523122> (erişim tarihi: 02.05.2022).
- Erbil, G., “Geçmişten Bugüne AB Genişleme Süreci”. <https://gelenek.org/gecmisten-bugune-abnin-genisleme-sureci/> (erişim tarihi: 06.04.2022).
- EuroAsia, “Avustralya Transit Vizesi İçin Gerekli Evraklar”. <https://www.eagvs.com/avustralya/avustralya-transit-vizesi-icin-gerekli-evraklar> (erişim tarihi: 13.02.2022).
- European Council, “Council of The European Union, 20 Deliverables for 2020”. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/20-deliverables-for-2020/> (Erişim Tarihi: 09.04.2022).
- Fabricius, P., “Institute for Security Studies, Is COVID-19 enabling debt-trap diplomacy?”, <https://issafrica.org/iss-today/is-covid-19-enabling-debt-trap-diplomacy> (erişim tarihi: 20.02.2022).

- Fin24, “DA demands details of R370bn Chinese loan, warns of 'debt trap'”.
<https://www.news24.com/Fin24/da-demands-details-of-r370bn-chinese-loan-warns-of-debt-trap-20180916> (erişim tarihi: 27.02.2022).
- Forum On China-Africa Cooperaiton, “FOCAC Mechanisms”.
http://www.focac.org/eng/ltjj_3/ltjz/ (erişim tarihi: 22.02.2022).
- Gill, I., Lall, S. V., Lebrand, M., “Winners and losers along China’s Belt and Road”.
<https://www.brookings.edu/blog/future-development/2019/06/21/winners-and-losers-along-chinas-belt-and-road/> (erişim tarihi: 21.02.2022).
- Haber Global, “Çin, Kenya'nın limanına borcunu ödemediği için el koyuyor”.
<https://haberglobal.com.tr/dunya/cin-kenya-nin-limanina-borcunu-odemedigi-icin-el-koyuyor-13622> (erişim tarihi: 26.02.2022).
- Hallen, J., “Why Russia Needs Liberal Democracy”.
<https://www.forbes.com/sites/jayhallen/2014/02/27/why-russia-needs-liberal-democracy/?sh=166e4c6b344a> (erişim tarihi: 06.05.2022).
- İktisadi Kalkınma Vakfı, “AB Genişlemesi”. <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=281> (erişim tarihi: 07.04.2022).
- Johns Hopkins School of Advanced International Studies, “China-Africa Research Initiative at Johns Hopkins SAIS releases policy brief, ‘The United States and China in Africa: What Does the Data Say?’”. <https://sais.jhu.edu/news-press/china-africa-research-initiative-johns-hopkins-sais-releases-policy-brief-%E2%80%9C-united-states> (erişim tarihi: 24.02.2022).
- Jubilee Debt Campaign, “Africa’s growing debt crisis: Who is the debt owed to?”.
https://jubileedebt.org.uk/wp/wp-content/uploads/2018/10/Who-is-Africa-debt-owed-to_10.18.pdf (erişim tarihi: 23.02.2022).
- Kavaklı, M., “Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci: AB’nin Beşinci Genişlemesine İlişkin Katılım Antlaşmalarında Yer Alan Geçiş Düzenlemeleri”. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Birliginin_Genisleme_Sureci_ABnin_Besinci_Geni_slemesine_Iliskin_Katilim_Antlasmalarinda_Yer_Alan_Gecis_Duzenlemeleri.pdf (erişim tarihi: 04.04.2022).
- Kırım Haber Ajansı, “AB, Ukrayna ile Ortaklık Anlaşması’nı kabul etti”.
<https://old.qha.com.ua/tr/siyaset/ab-ukrayna-ile-ortaklik-anlasmasi-ni-kabul-etti/157408/>.2017 (erişim tarihi: 12.04.2022).

Küçükaltan, E., “Dünden Bugüne Çin’in Afrika Politikası”.

<http://www.sosyalbilimlervakfi.org/tr/2021/02/dunden-bugune-cinin-afrika-politikasi>
(erişim tarihi: 22.02.2022).

Meister, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, “Doğu Ortaklığı 2.0 – Arzuyu artırmak ve komşuluk üzerine etkisi”. <https://tr.boell.org/tr/2019/09/26/dogu-ortakligi-20-arzuyu-artirmak-ve-komsuluk-uzerine-etkisi> (erişim tarihi: 09.04.2022).

National Archives, “President Woodrow Wilson's 14 Points (1918)”. <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-woodrow-wilsons-14-points>
(erişim tarihi: 24.12.2021).

Odutola, A., “Nigeria is falling into China’s debt trap”.

<https://nairametrics.com/2020/05/21/china-nigeria-loan-nigeria-is-falling-into-chinas-debt-trap/> (erişim tarihi: 27.02.2022).

Ortadoğu Haber, “Çin’in borç tuzağı diplomasisi: Kenya örneği”. <https://www.ortadoguhaber.com/haberler/cin-in-borc-tuzagi-diplomasisi-kenya-ornegi>
(Erişim Tarihi: 26.02.2022).

Pacific Islands Forum Secretariat, “The Pacific Plan for Strengthening Regional Cooperation and Integration”. <https://www.adb.org/sites/default/files/linked-documents/robp-pacific-2013-2015-pacific-plan.pdf> (erişim tarihi: 12.02.2022).

Polat, D., “Avrupa Birliği Doğu Ortaklığı”.

https://www.academia.edu/10193998/AVRUPA_B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0_DO%C4%9EU_ORTAKLI%C4%9E (erişim tarihi: 10.04.2022).

Rosen, J. W., “China Must Be Stopped: Zambia Debates the Threat of Debt-Trap Diplomacy”. <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/27027/china-must-be-stopped-zambia-debates-the-threat-of-debt-trap-diplomacy> (erişim tarihi: 27.02.2022).

SETA, “Afrika’da İş Birliği ve Rekabet Türkiye ve Çin”. <https://setav.org/assets/uploads/2020/10/R172.pdf> (erişim tarihi: 23.02.2022).

Sharkov, D., “Rebels in Ukraine 'Not Russia's Puppets', Says Putin Aide”. <https://www.newsweek.com/rebels-ukraine-not-russias-puppets-says-putin-aide-316051> (erişim tarihi: 17.05.2022:).

Şahin, Y., “Çin Tarafından Uygulanan Borç Tuzağı Diplomasisi”. <https://www.derintahkik.com/cin-tarafindan-uygulanan-borc-tuzagi-diplomasisi/>
(erişim tarihi: 20.02.2022).

- T.C. Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliğı Başkanlığı, “Avrupa Birliğı'nin Genişlemesi”. https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-genislemesi_109.html (erişim tarihi: 07.02.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Avustralya Ülke Künyesi”. <https://www.mfa.gov.tr/avustralya-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 12.01.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Fiji Ülke Künyesi”. <https://www.mfa.gov.tr/fiji-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Kiribati Ülke Künyesi”. <http://www.mfa.gov.tr/kiribati-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Marshall Adaları Ülke Künyesi”. <http://www.mfa.gov.tr/marshall-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 14.01.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Palau Ülke Künyesi”. <https://www.mfa.gov.tr/palau-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Papua Yeni Gine Ülke Künyesi”. <https://www.mfa.gov.tr/papua-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 12.01.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Solomon Adaları Ülke Künyesi”. <https://www.mfa.gov.tr/solomon-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Ukrayna Ülke Künyesi”. <https://www.mfa.gov.tr/ukrayna-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 12.04.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Vanuatu Ülke Künyesi”. <http://www.mfa.gov.tr/vanuatu-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Yeni Zelanda Ülke Künyesi”. <https://www.mfa.gov.tr/yeni-zelanda-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 12.01.2022).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, Nauru Ülke Künyesi, <https://www.mfa.gov.tr/nauru-kunyesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- T.C. Wellington Büyükelçiliğı, “Yeni Zelanda”. <http://wellington.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/308291> (erişim tarihi: 12.01.2022)
- Tandoğan, M., “Çin'in borç diplomasisi ve Afrika”. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-borc-diplomasisi-ve-afrika/1260770> (erişim tarihi: 27.02.2022).
- The Wall Street Journal, “Latest News in the Russia-Ukraine War”. https://www.wsj.com/livecoverage/russia-ukraine-latest-news-2022-0516?mod=series_rusukrainenato (erişim tarihi: 14.05.2022).

- Tuncel, Avrasya İncelemeleri Merkezi, “Avrupa Birliği’nin, Doğu; Doğu”nun Avrupa Birliği Serüveni: Doğu Ortaklığının On Bir Yılı”. https://avim.org.tr/tr/Analiz/AVRUPA-BIRLIGI-NIN-DOGU-DOGU-NUN-AVRUPA-BIRLIGI-SERUVENI-DOGU-ORTAKLIGI-NIN-ON-BIR-YILI#_ftn8 (erişim tarihi: 09.04.2022).
- Undata, “Fiji”. <http://data.un.org/en/iso/fj.html> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- Undata, “Kiribati”. <http://data.un.org/en/iso/ki.html> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- Undata, “Marshall Islands”. <http://data.un.org/en/iso/mh.html> (erişim tarihi: 14.01.2022).
- Undata, “Micronesia (Federated States of)”. <http://data.un.org/en/iso/fm.html> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- Undata, “Nauru”. <http://data.un.org/en/iso/nr.html> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- Undata, “Palau”. <http://data.un.org/en/iso/pw.html> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- Undata, “Samoa”. <https://data.un.org/en/iso/ws.html> (erişim tarihi: 15.02.2022).
- Undata, “Solomon Islands”. <http://data.un.org/en/iso/sb.html> (erişim tarihi: 12.01.2022).
- Undata, “Tonga”. <http://data.un.org/en/iso/to.html> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- Undata, “Ukraine”. <http://data.un.org/en/iso/ua.html> (erişim tarihi: 12.04.2022).
- Undata, “Vanuatu”. <http://data.un.org/en/iso/vu.html> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- Undata, Australia, <http://data.un.org/en/iso/au.html> (erişim tarihi: 12.01.2022).
- Undata, Papua New Guinea, <http://data.un.org/en/iso/pg.html> (erişim tarihi: 12.01.2022).
- Undata, Tuvalu, <http://data.un.org/en/iso/tv.html> (erişim tarihi: 15.01.2022).
- UNDP, “About Papua New Guinea”.
https://www.pg.undp.org/content/papua_new_guinea/en/home/countryinfo/
(erişim tarihi: 12.01.2022).
- United Nations Digital Library, “Trusteeship Agreement for the Former Japanese Mandated Islands approved at the 124th meeting of the Security Council”.
<https://digitallibrary.un.org/record/469811> (erişim tarihi: 04.02.2022).
- Varan, G., Kabakçı, F., “Uzmanlara göre Çin Orta Doğu’da 'borç diplomasisiyle' etkinliğini artırmak istiyor”. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/uzmanlara-gore-cin-orta-doguda-borc-diplomasisiyle-etkinligini-artirmak-istiyor/1961689> (erişim tarihi: 20.02.2022).
- Xinhua, “Full Text: China's second Africa policy paper”.
http://www.china.org.cn/world/2015-12/05/content_37241677.htm (erişim tarihi: 25.02.2022).
- Yılmaz, B. E., “Devlet Borçları”. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/maliye_ue/devletborclari.pdf (erişim tarihi: 19.02.2022).

Yılmaz, T. O., “Çin'in Afrika'daki stratejik açılımları demiryollarından ilerliyor”.
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/cinin-afrikadaki-stratejik-acilimleri-demiryollarindan-ilerliyor/1595011> (erişim tarihi: 25.02.2022).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Serhat Enis ÇELİK
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Sivas Cumhuriyet Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	
Çalıştığı Kurumlar	